

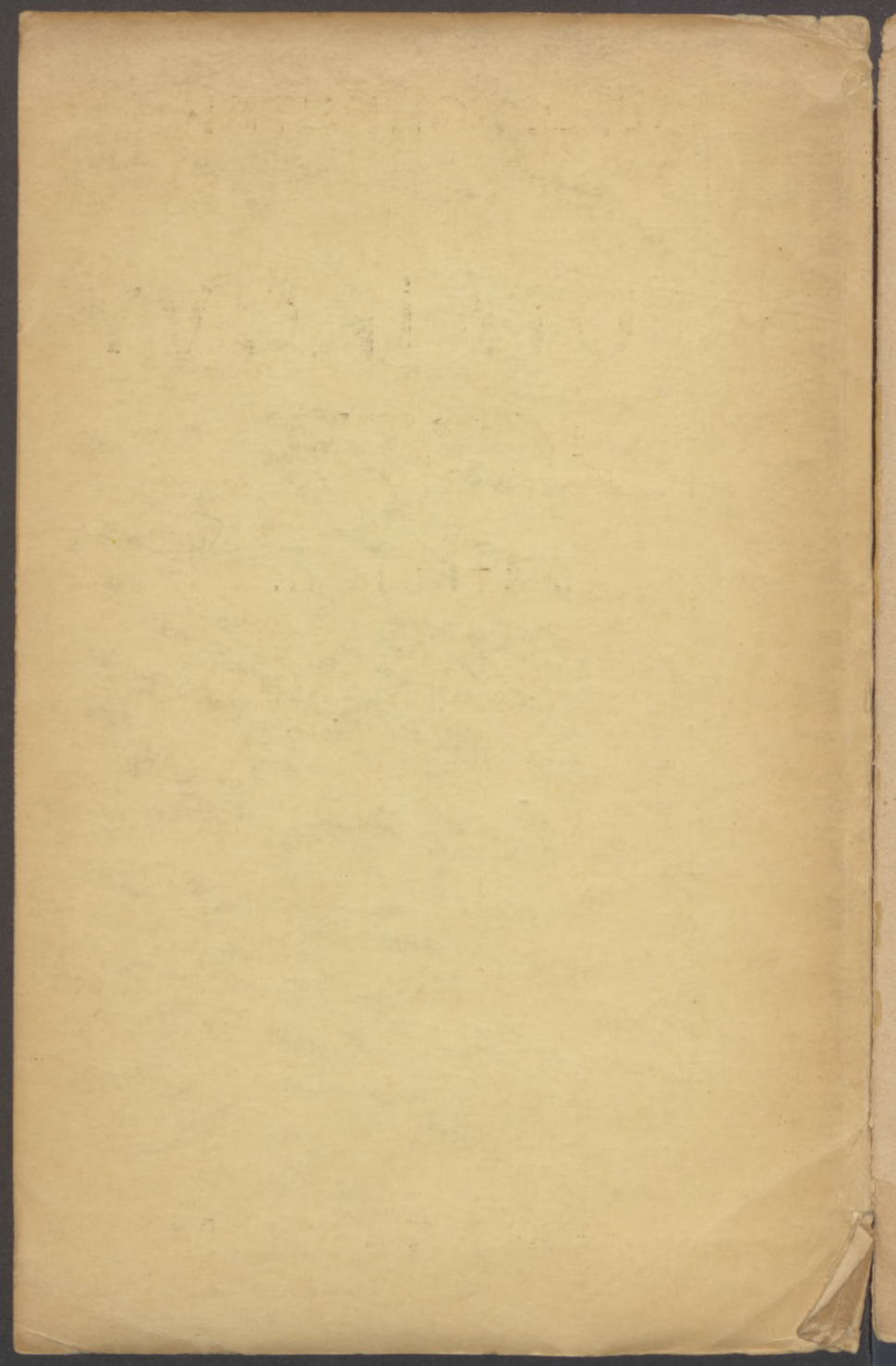
J. B. FOERSTER

POUTNÍKOVY
CESTY

PAMĚTÍ DÍL II.

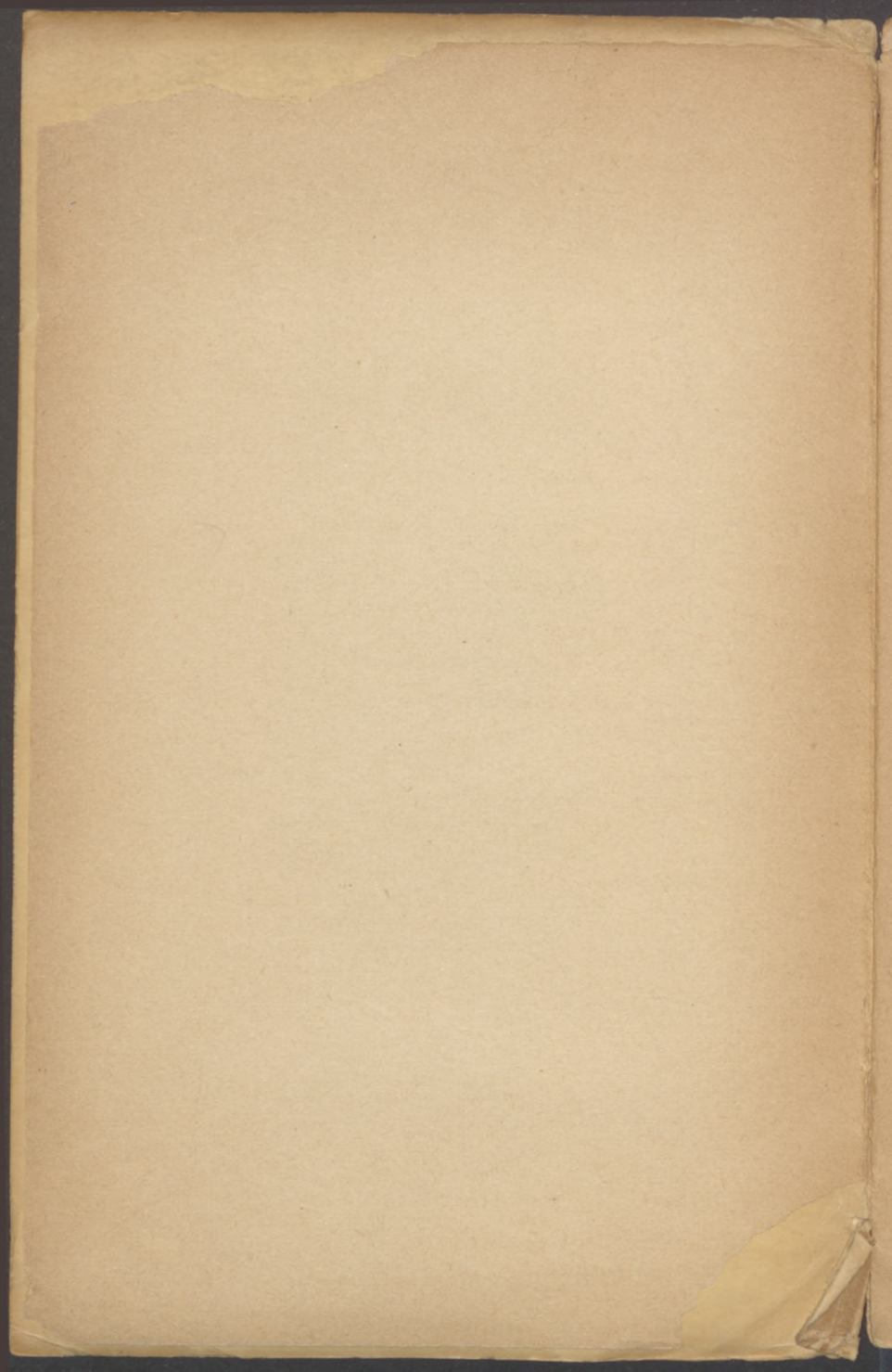
AVENTINUM

FOERSTER: POU

A
AVENTINUM

POUTNÍKOVY
CESTY

Copyright by Aventinum, Prague 1932

2660556

J. B. F O E R S T E R

POUTNÍKOVY

CESTY

I

PRAHA

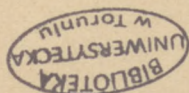
(PAMĚTÍ DÍL II.)

V PRAZE 1932

A V E N T I N U M

81000/81 2

Ms 8628

Netaž se, kdože to pravil, ale co se praví, pozoruj!

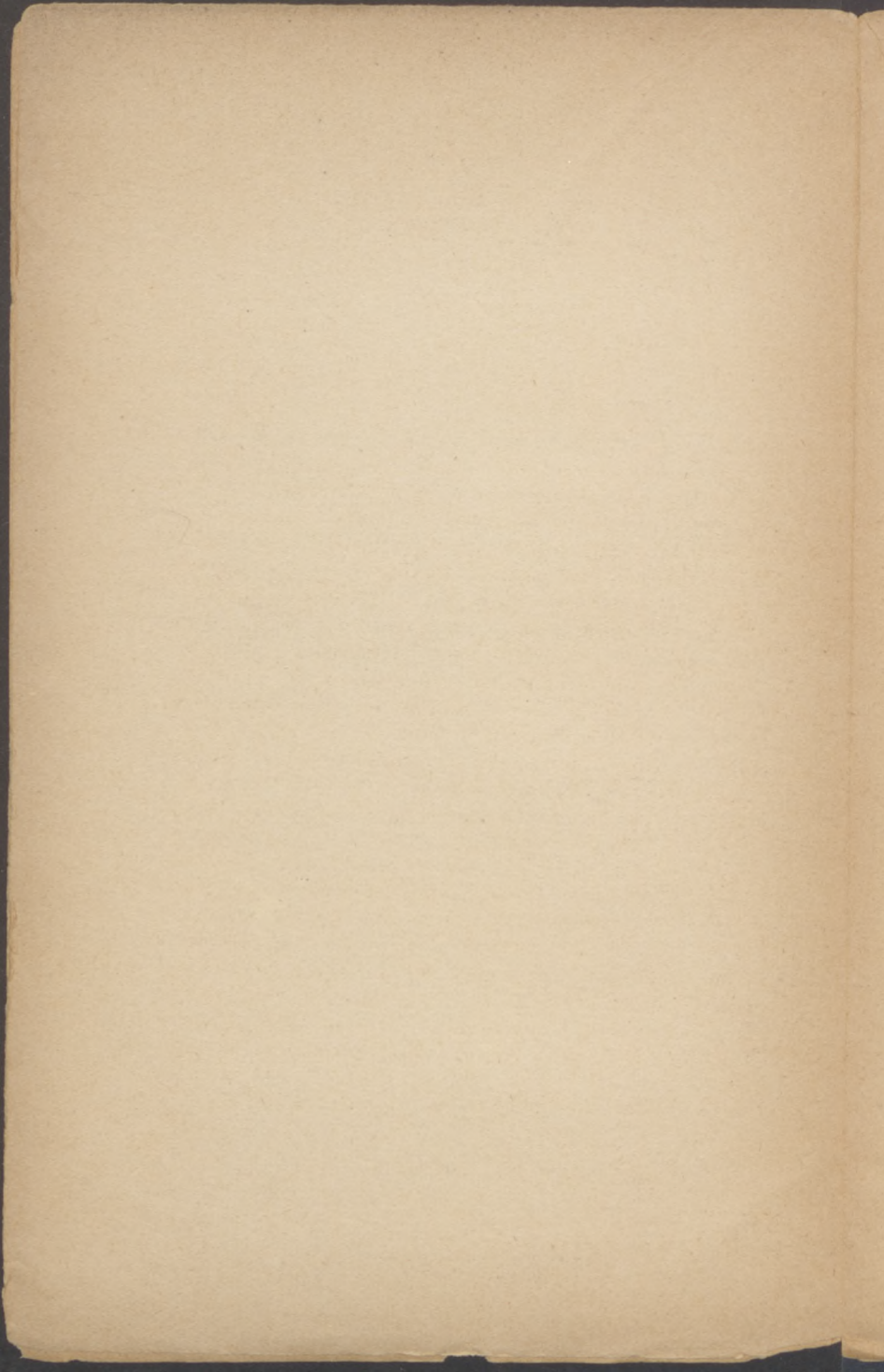
TOMÁŠ KEMPENSKÝ

Nezáleží na tom, co se nám přihodí, ale na způsobu, jak to přijímáme.

A. LARSEN

Neboť ze všech ilusí, které se mohou zroditi v nemocném mozku, je sláva věru nejsměšnější a nejžalostnější.

A. FRANCE

DO ŽIVOTA

Jitro, buď požehnáno! Vychází slunce a nese jas a naději, nese důvěru a příslib štěstí. Nový den se rodí v růžích a má dětské oči a sladký úsměv.

Tak asi vstupoval jsem do života, složiv zkoušky a čekaje, kam mě postaví Vyšší vůle. První těžký stín, který padl na moji cestu, když jsem uviděl hrob své matky, nezmizel a nemohl nikdy zmizeti. Avšak mladé srdce je důvěřivé a plné nadějí, a život láká jako romantická pohádka.

Kdesi čeká na nás úřad, povinnost. A skutečně bylo vše připraveno: při chrámu sv. Vojtěcha v Jirchářích uprázdňeno místo varhaníka. Zadal jsem o ně. A čekal. Ale tatínek nebyl spokojen: je třeba navštívit pány obecní starší, kteří rozhodují, zadávající místa vypsána městskou radou pražskou, představití se jim a požádati o jejich přízeň.

Nechtěl jsem tomu rozuměti. Ale tatínek přinesl mi jednoho dne seznam jmen — bylo jich mnoho — a adresy pánů radních, a já, jenž uvykl poslouchati, obcházel jsem po několik dní všechny čtvrti svého rodného města. Došlo nejednou k příhodám humoristickým, když jsem na příklad vstoupil do obchodu, byl vlídně uvítán, avšak představiv se ja-

ko žadatel za místo varhanické, odbyt velmi krátce a doprovodem někdy i úsměšným pohledem.

Místo varhaníkovo... Za měsíční plat desíti zlatých bylo mi hráti denně o šesté hodině ranní při mši svaté, v neděli a ve svátek o šesté, deváté, jedenácté a odpoledne o třetí hodině při požehnání. V době adventní přibýly zpěvy rorátní, počínající již o půl šesté ráno. Za zimních dnů tuhly prsty na ledových klávesách, ba stalo se, že ruce ztuhly zimou a neměly síly, aby klávesy stiskly... Ke všemu stál hrací stůl v kostele u sv. Vojtěcha přímo před velkým oknem, v němž nebyla všechna skla, a mrazivý vítr vnikal ledovým dechem do chrámu. Avšak mládí, nadšené mládí, zřídka pocíťovalo stinné stránky varhaníkova povolání, naopak, chutnalo jen jeho krásu. Co jsem později, vzpomínaje zašlých let, napsal o *Brucknerovi*, byly moje vlastní zkušenosti a pocity.

Usednouti k varhanám a do posvátného ticha zšeřelého chrámu rozhlaholiti jejich zbožné rty, vyzpívati celou svoji vroucnost, důkuvzdání, slávu i čest Bohu, tisíci jazyků píšťal velebiti Jeho jméno, zapáliti oheň v tisíci srdci, uchvátiti je víchrem, z něhož mluví Bůh, vznésti se s nimi na křídlech zvuků k prahům Věčnosti: není krásnějšího a většího, není posvátnějšího úkolu.

Usednouti k velkému nástroji, dotknouti se pedálu a zaslechnouti v zápětí nad sebou, pod sebou, vedle sebe příboj zvukových vln, ohromující a ohlušující, extatický zpěv nebeských orchestrů, hřmění celého moře tónového, rozpoutání zvukových kataraktů, jež se rítí se všech stran, s výšin i z hloubi, zleva i zprava, a mísí své ropotné i své líbezné hlasy s mystickými zpěvy andělských pluků — a v těchto okamžicích nevýslovné krásy a nejhlubšího dojmu

jako Prospero, rozkazující žvlům, uvědomiti si, že jsme vládci, řediteli, inspirátory, kteří vyvolali tento úchvatný, fantastický svět představ a zvuků, kteří rozkazují těmto spojeným orkestrům, mohouce je rázem rozpoutati v nejlíbeznější zpěv či v ohromující aleluja, aneb jim jediným pohybem dovedné ruky uložití zmlknutí! . . .

*

Netrvalo dlouho a bylo mi oznámeno, že jsem jmenován varhaníkem u sv. Vojtěcha. Nový nástroj, postavený Steinmayerem, chrám, v němž jsem zažil od dětství tolik povznášejících dojmů, socha Madony, u níž klekávala maminka, kůr, jehož každé místo bylo posvěceno drahou vzpomínkou: nemohl jsem si přátí nic krásnějšího, nehledíc k tomu, že zůstal tatínek mým ředitelem kůru, mým představeným.

A znovu, jakoby připraveno, čekalo na mne místo učitele zpěvu na městské střední škole malostranské. Zde bylo vše vyřízeno zakrátko. Ušlechtilý a vzácný muž, vedoucí tehdy reálné gymnasium malostranské, ředitel *Martin Pokorný*, uviděv má vysvědčení, vyzval mě svým milým způsobem, abych ihned počal vyučovati.

Mám dosud v paměti, že začátek byl velmi těžký. Nebylo ani zákonných předpisů, ani osnovy, nebylo vyučovacího materiálu, ani knih a pomůcek učebních. Ke všemu sešli se tu v jedné třídě, tedy k současnému vyučování, žáci všech ročníků, od primy až do oktávy. Je třeba vzpomenouti školních let a rozdílu duševní vyspělosti mezi žáky nižší a vyšší střední školy, aby se ujasnily obtíže takové společné výchovy. To byl a zůstal nejtěžší problém i pro mne. Avšak podařilo se i zde naléztí cestu; žáci a

učitel stali se zakrátko dobrými přáteli, a za těch okolností nabyly hodiny zpěvu své žádoucí krásy i zájmu.

Snažil jsem se nejprve probuditi smysl pro hudbu vůbec. Upozornil na koncerty, zejména konservatorní, filharmonické a na koncert slovanský, probíraje jejich pořady, pokud mi byla provozovaná díla dostupná, předváděl thematický materiál, zdůraznil základní ideu skladby, naznačil její formální uzpůsobení. Nejednou bylo možno uvést zajímavý detail, vztahující se ke vzniku skladby, a vždycky stručný životopis skladatelův. To vše zajímalo stejně primu i žáky nejpokročilejší. Menší část vyučovací hodiny věnována zpěvu, základním poznatkům theoretickým, intonaci, v druhém ročníku studiu církevních zpěvů bohoslužebných.

Vděčně vzpomínám *Františka Pivody*, jenž mi dal několik cenných pokynů ze své dlouholeté zkušenosti pedagogické, a zvláště *Jindřicha Pecha*, jenž mě vyučil v zpěvu umělém. Jindřich Pech, bratr Elišky Krásnohorské, byl jeden z nejjemnějších lidí, hudebník vysoké kultury, výborný znalec literatury, všestranný umělec. Žil jako pravý snilek v ústraní, znám v kruzích hudebních, vřele oceňován, ale často, ač bez úmyslu, přehlížen; chud, žil svým ideálům, kráse a dobru, s tklivou resignací pohlížeje do života, z něhož se utekl v samotu svých snů.

Přihlásili se mi i soukromí žáci; nejčastěji k přípravě pro státní zkoušky. Nejmilejší z nich byl mi *dr. V. V. Zelený*, nadšený ctitel Smetanův. Když byl složil poslední zkoušky universitní, vyhledal mě a zabral se do vážného studia theorie hudební: harmonie, kontrapunktu i forem. Byl jeden z těch,

kterí mi dokázali pravdivost starého „docendo discimus“. Nejednou uvažovali jsme spolu o různých problémech theoretických, neboť Zelený věřil v plodnost theorie a žádal na ní nejen výklad dosavadního, ale i odhalení tvůrčích možností budoucích. Brzy stali jsme se přáteli, přáteli oddanými pro celý život.

*

Užil jsem několikrát slova: *vše bylo připraveno*. Právem a vděčně. Jako by nad mým osudem bděly dosud oči mateřské: mé cesty byly urovnány a takřka přes noc bylo o mne postaráno. Ač zabíraly povinnosti valnou část mého času, cítil jsem vždy zřetelněji, že vpravdě žiji jen tehdy, pracuji-li jako skladatel. Tvůrčí práce dávala mi požitky nejstastnější. Písně, klavírní skladby a první houslová sonáta (a moll) povstaly rychle za sebou. Bylo jistě přirozené, že jsem toužil po milém slově učitelově, po vlídném uznání a povzbuzení. Kdo jiný mohl mi býti rádcem, nežli tatínek? S pochopitelným ostychem předložil jsem mu své pokusy, ovšem i s pýchou a radostí. Ale tatínek obyčejně odpovídal: „Dobře, hochu, ale teď nemám čas. Polož mi to na klavír!“

Plynuly dny a týdny, mé práce ležely na klavíru, a tatínek mlčel. Neměl jsem odvahy upozorniti jej znovu. A tak se stalo, že jsem neprohlédnuté noty odnesl tiše a beze slova zase do zásuvky svého stolu.

Co bylo příčinou toho, že tatínek mlčel? Neměl zájmu na mé práci? Byl příliš unaven vlastní činností, když se vracel večer domů? Či prohlédl mé skladby a považoval je za příliš nepatrné a pochybené, aby stály za úvahu a opravu?

Ty otázky nosil jsem v srdci a často na mne dolehly dosti těžce. Leč nic nemohlo potlačiti moji

touhu, nic moji radost z práce. Dopoledne byla jí věnována. Mělo to své potíže. Udržeti zvukové představy, slyšíte-li z vedlejšího pokoje hrát na piano, je věc nesnadná i pro zraje hudebníka, neboť zachytiti myšlenku dnešním složitým písmem notovým žádá času. A nápady nevyčkáávají; letí často tempem nezadržitelným, křížují se a splétají v komplikované předito polyfonické, a proměšká-li se vhodná chvíle, jsou ztraceny navždy.

Tehdy pokusil jsem se po prvé psáti pro orchestr. Tři věty suity *V horách*, označené později jako op. 7 a vydané teprve ve Vídni Universální edicí, první tři náladové skizzy, byly hotovy v partituře. Ale hudebník není tak šťasten jako malíř a básník; jeho dílo vyžaduje nutně interpretů, oživení, nákladného aparátu... Pochopíte, jak jsem zatoužil po možnosti, abych uslyšel svůj první pokus orchestrální. Zde zasáhl činně tatínek. Jako starý přítel ředitele *Bennewitze* předložil partituru jeho znaleckému soudu. Vyzněl příznivě, i byl jsem vyzván, abych se postaral o rozepsání hlasů. Nebylo peněz, proto jsem psal hlasy i duplikáty sám. Trvalo ovšem zase delší dobu, nežli mi přinesl tatínek zprávu, že mi mé pokusy zahraje žakovský orchestr posluchačů konservatoře. A došlo k tomu.

Nezapomenu nikdy té chvíle. Jednoho sobotního odpoledne vešli jsme s tatínkem do tmavého průjezdu, stoupali do druhého patra, po vyšlapaných schodech, a octli se v klášterní chodbě řádu dominikánského. Zde byl poskytnut útulek tehdejší konservatoři přítel hudebního umění v Čechách, vydržované několika šlechtici, milovníky umění, s hrabětem Arnoštem z Valdštyna v čele.

Prošli jsme chodbou a vstoupili do větší míst-

nosti, kde nás pozdravil známý chaos zvuků, vyluzovaných na nejrůznějších nástrojích. Žáci ladili, zkoušeli některou obtížnější figuru; zaslechl jsem i úryvky své skladby. Ředitel Bennewitz uvítal nás vlídně a poklepav mi na rameno vyzval mě, abych svou práci dirigoval sám. Byl jsem jako opit a oslněn, ale stoje u pultu zaklepal jsem energicky taktovkou, a rozdělené smyčce ozvaly se v pianisimu sotva slyšitelném. První věta — „Melancholie v horách“. Jsou to tiché vzdechy, na něž odpovídají pizzicata violoncell a kontrabasů, vzdechy, nad nimiž se vznese žalobná melodie sólové flétny. Kdo by mi chtěl vykládati ve zlé, řeknu-li, že mi to vše znělo jako hudba rajska, že jsem byl uchvácen, nadšen, okouzlen a šťasten. Nevím, ba pochybuji, že bych byl býval kdy později tak dojat vlastní prací jako v tu nezapomenutelnou chvíli první zkoušky svého prvního orchestrového pokusu. Ředitel Bennewitz zatleskal, hráči projevili pochvalu klepotem smyčců na zadní desku svých nástrojů, zachytil jsem tatínkův radostný pohled a pokračoval. Druhá věta — „Letní večer“, tehdy nazvaná „Intermezzo“, věta rychlého pohybu a žádoucí kontrast prvé, uspokojila mě stejně. Došlo na třetí — „Notturmo“. Ředitel Bennewitz poznamenal: „Notturmo je perla...“

Když bylo po zkoušce, slyšel jsem ještě slova uznání a ucítil vřelý stisk ruky tatínkovy; pak jsme se rozešli. Byl jsem sám. A pojednou jako bych byl vstoupil z jásavého světla v hluboký stín noční. Čím je to vše, ono oslnění, krása, práce, radost, čím celý svět, když toho není účastna ta duše nejsladší. Jež mi dala život?

*

Doma se neudálo zdánlivě nic. Zdánlivě. Ve skutečnosti chystala se velká změna. Sestra Marie, jež po několik roků působila jako vychovatelka na venkově, se vdávala. Sedm let zasnoubena — měla se konečně dočkat vytoužené a bolestí vykoupené chvíle spojení s tím, jemuž dala své příliš jemné, svrchovaně citlivé a dobré srdce. Sedm let touhy a stále oplakávaná ztráta andělské bytosti matčiny podlomily její síly. Zdálo se ovšem, když odjela se svým chotěm profesorem Františkem Martínkem do Olomouce, že rozkvetne znovu. Její dopisy byly skutečně naplněny radostí a nadějí. Obavy se utišily, ale neúprosná nemoc připravující zkázu pokračovala.

V tu dobu zasáhla nás bleskem smutná zvěst: Hedvička, když byla dala život zdravé dcerušce, náhle zemřela. V týž den odpoledne jel jsem do Boru u České Lípy na pohřeb. Našel jsem to sladké dítě zasypané květy, objal naposledy vděčným pohledem tu krásnou tvář, již daly zavřené oči něco serafského, a odpoledne provázel jsem ji na poslední cestě, nejprve ke kostelu, kde vykonán dojemný obřad očištění, pak teprve do kostela a polními cestami, vedle vzkvetlých luk a zelenajících se polí, na nový hřbitov. Neuplynul ještě ani jediný rok ode dne svatebního, když jsme ji musili odevzdati zemi. Osířel jsem po druhé.

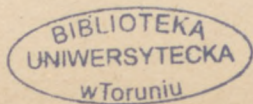
VIKTOR ZINKOGRAFEM

Nevzpomínám si většího rozechvění celé naší rodiny, než bylo to, které způsobil zcela neočekávaně tatínek, vraceje se počátkem prázdnin roku 18. . do-
mů. Setkal se cestou s profesorem *Husníkem*, jenž tehdy vyučoval kreslení na reálném gymnasiu ve Spálené ulici, navštěvovaném bratrem Viktorem.

Profesor *Husník* jal se tatínkovi vykládati o zinkografii a jejím mnohoslibném rozvoji v nejbližší budoucnosti. Upozornil na velké kreslířské vlohy Viktorovy, na jeho výtvarnickou obratnost, na vřelý zájem mladého studenta, projevovaný za každé příležitosti, a nabízel konečně bratru Viktorovi místo ve svém závodu zinkografickém, již tehdy slyoucím jako ústav prvního řádu.

To vše vyprávěl tatínek, a celá rodina byla by vyslechla jeho výklad s úplným klidem, kdyby nebyl zakončil otázkou, jak se dívá na návrh svého profesora bratr Viktor, jenž právě před několika dny přinesl absolutorium z nižšího gymnasia.

Viktor, jenž byl zpravidla tichý a do sebe pohroužen, mlčel i nyní. Avšak tatínek se dožadoval určité odpovědi; o návrhu již asi uvažoval, a zamlouval se mu.

Viktor zatím jako by byl přemýšlel. Po chvíli zdvihl hlavu a pronesl klidným hlasem: „Myslíš-li, tatínku, že by to bylo dobré, budu zinkografem.“

Uvykli jsme poslouchati rad rodičů na slovo a přijímali jsme je jako nejlepší, plně přesvědčeni, že je pronášejí srdce nejoddanější.

Tatínek, uslyšev Viktorovu odpověď, ztichl. Ale nás ostatních zmocnila se jakási podivná nálada. Mluvili jsme všichni zároveň a všichni — *proti* návrhu. Již to byla věc neslýchaná. Viktor musí dále studovati — jako Pepa i sestra Marie —, tak usuzovali jsme rozechvěni. Zinkografie je nesporně umělecké řemeslo, ale byť i mělo zlaté dno, jak tvrdil profesor Husník, nás nevábilo: netoužili jsme nikdy, ač chudi, po vezdejších statcích.

Avšak Viktor byl pevně rozhodnut, neboť kresbě a malbě náleželo celé jeho srdce. Tatínkovo přání bylo do jisté míry vyplněním bratrovy tajné touhy: pracovati někde v tichém koutku, sníti, zamyslit se nad ušlechtilostí kresebné linie, nad souladem barev a důmyslem kompozice, kreslit a malovati ve volné přírodě, v posvátné samotě širého kraje, obklopen květy, nad hlavou zamyšlené nebe, dívající se zasněným pohledem na úrodnou zemi. Vždyť choval již ve svém malém skizzáku nejednu kresbu, nejeden zdařilý akvarel, ba dokonce i tajně namalovaný portret strýčka Zuny, jenž stár vždy ochotně usedl u okna v chodbě, aby sloužil za model. Vidím na jednom obrázku bělokoré břízky, na druhém zadumané vrby, vrby s rozcuchanými hlavami, připomínajícími hlavy hudebních virtuosů, kteří tehdy rádi napodobili velkého Liszta i zevnějškem... Věru, nebylo to těžké rozhodnutí pro jinocha, jenž toužil po čisté říši snů, a nic nezměnila nemilá okolnost, že bylo nutno obětovati

mile kynoucí prázdniny a nastoupiti ihned „do učení“.

Uplynuly dva dni a nastalo jitro pro nás tak památné. Viktorěk šel po prvé do zinkografické dílny.

Po snídani dostal do kapsy kus chleba a sestra Mária připjala mu slzíc zelenou cajkovou zástěru. Všichni sourozenci byli jsme dojata a zamklí; jen Viktor, jehož se vše nejvíce dotýkało, díval se jasným, radostným okem, jako by viděl před sebou otvírati se věřeje nového, krásnějšího života. Políbili jsme se, jak bylo u nás zvykem, a Viktor odcházel s tichým „s Pánem Bohem“.

Událo se něco zvláště významného? Snad ano. Nám se zdálo, že jsme ztratili milovaného bratra, že se vzdálil z našeho kruhu, z našeho duchového světa.

Když se přiblížil večer, vyčkávali jsme netrpělivě u dveří. Také strýček Zuna se toho dne pozdržel déle nežli jindy a s ním i svatovojtěšský kaplan pan P. Eckert, aby se dočkali bratrova návratu. Konečně se objevil: ruce začerněny, zástěru pošpiněnu, kabát zamaštěn, a s ním šířil se podivný pach — čpící směšenina oleje, kyselinových výparů a dehtu. Avšak usmíval se a byl spokojen. Našel vlídné kamarády, milého mistra učitele a byl pln nadšení pro Mikuláše Aleše, podle jehož kresby vypracoval svůj první zinkografický štoček.

My ostatní vpravovali jsme se jen pozvolna do situace. Ale bratr byl šťasten, a více jsme si nepřáli. Také strýček Zuna, připravený zprvu na bolestný výjev, odcházel uspokojen, a bodrý pan kaplan nakonec nás všechny rozesmál svým žertovným výkladem o zinkografii, který zakončil provolav: „Ať žije Viktor, náš generál Firnajs!“

Za všeobecného smíchu viděl jsem skanouti slzu

z očí bratrových. Pocítil asi teprve v této chvíli celý osudový význam svého rozhodnutí a všecku tíhu svého činu, jehož následky ponese sám, neboť nejoddanější srdce zmlklo navždy: nebyla již s námi naše maminka...

III

SNY

Byla to zvláštní léta. Život vzal na sebe klidnou, pevnou tvář. Práce vyplňovala téměř celý den. Ale přece zbyly i chvíle snění, kdy fantasmie kreslila — jako mráz kreslí na sklo své podivuhodné květy — nezvyklé obrazce, tajemné a vábící.

Vídal jsem na svých procházkách milující. V mém srdci se ozvala touha.

Budeš klidně čekati, řekl jsem si. Přejde den, kdy se octneš v neznámém kraji pohádkové krásy, kde vše bude květ a vůně a blaženost. Tam objeví se *Ona*. Nebude míti křídla, ale bude mladistvá, krásná a líbezná, ušlechtilá a zbožná, a bude dobrá jako anděl. Nepromluvíš, neboť dojat nebudeš moci pronésti ani slova, avšak *Ona* se zahledí do tvých očí, skloní se k tobě, a Její rty se dotknou tvých . . .

To bude tak blaživé a omamující štěstí, že bys je chtěl vykoupiti smrtí. Ale *Ona* promluví, a ty uslyšíš slova moudrosti a nebeské krásy. Vše kolem tebe změní svoji tvářnost a všecka bytost tvá se rozplyne v jediném, velikém, osudovém citu, v lásce nikdy nepoznané, jež rozhodne nad tvým životem, dá mu pravý smysl a veliký obsah . . .

A já Ji budu hýčkati, ctíti a milovati, a budu Ji

opatrovati jako posla věčnosti, jako květ vyrostlý v tajemství, jako hvězdu nebeskou. Budu o Ni dbáti, budu Ji sloužiti, zahrnu Ji krásou a neopustím Ji ani na chvíli. Podepru Ji, umdlí-li, a budu přikládati do ohně pozlacené dříví, abych zahřál Její bílé, milované, nejsladší nohy — — —

A bude nám, jako bychom se byli vždycky znali. Ona bude míti oči mé matky a její něhu a její nesmírnou, nesrovnatelnou lásku. A nebude mezi námi tajemství.

Vždy v neděli a ve svátek — ach, svátkem bude každý den prožitý v Její blízkosti — budeme spolu čísti evangelium a hovořiti o pravdě Boží.

A budu pracovati pro Ni, a budu malovati pro Ni, psáti básně a hudbu, a to vše jen pro Ni jedinou.

A Ona mi bude rozuměti jako nikdo jiný, neboť vše, co napíšeš, bude vyprávěti o Ní, líčiti Její duši, Její zázračně krásnou duši. Pozná se v mém díle, a budeme se spolu radovati a spolu velebiti Boha.

A Její duše splyne s mou v nezářivějším a nejsladším sjednocení: nebudeme již dva, budeme *jeden jediný nevýslovně blažený člověk*.

A nejednou jsem se tázal: kdy asi nadejde ta vytoužená chvíle? A odpovídal jsem si: Ty, jenž jsi vše připravil člověku, tvoru svému, dáš mi Ji poznati, až to bude vůle Tvá. Nech mne čekati dlouhé dny a měsíce, nech mne čekati nekonečné roky, vykoupené třeba bídou a utrpením, jen když nadejde jednou den vytoužený, kdy budeme spolu.

Prosíme za kapku vody, za list svátý dechem větru, za květ u cesty a jen za takový kousek země, abychom mohli vedle sebe postaviti své nohy. Býti spolu — je všechno . . . Neboť pak bude modlitbou a díkůvzdáním každá myšlenka, modlitbou každá

práce, a všechna bytost naše splyne v mystickou jednotu, v tajemný souzvuk v říši Ducha, a každý čin se obrátí z povrchové oblasti v oblast vnitřní, hodnoty nadsmyslné.

Pak budu každého dne klečeti před Tebou, Pane, když bude vycházeti jitřenka, a večer uvidí mě hvězdy velebícího jméno Tvé. Budu klečeti, až se kolena moje pokryjí mozoly jako nohy velblouda, které měřily v pokoře nekonečno pouště.

Snad nedlí ještě Ta, již jsi mi určil, na této zemi; snad mešká ještě u bran ráje mezi Tvými anděly; snad bude dopřáno teprve dnům mého stáří, setkati se s Ní. Bud' vůle Tvá! Dals mi darem umění, schopnost viděti, chápati a vysloviti krásu, touhu i smutek života, dals mi úžas nad dílem svým a pokorné odevzdání, víru v nekonečnou dobrotu svoji... cítím otcovskou ruku Tvou, vedoucí mě každým okamžikem: kráčím s Tebou, doufám a čekám... Čekám...

ODCHOD Z OTCOVSKÉHO DOMU

Jak jsem již poznamenal, nebylo v malém bytě u sv. Vojtěcha mnoho místa, zato téměř stále hudba. Tatínek nás budil cviče škály na klavíru, pak se dostavili jeho žáci, hrály sestry, a konečně bratr Viktor pilně cvičival na harmoniu s pedálem. Harmonium si opatřil tatínek k svému studiu, ježto pořádal veřejné varhanní koncerty v Rudolfinu, kde byl tehdy největší a na rejstříky nejbohatší nástroj v Praze.

Za těch okolností zvláště jsem zatoužil, abych se osamostatnil. Moje vlastní práce byla stálým ruchem a neklidem ztěžována, někdy i znemožněna. Starý strýček Zuna, jenž docházel věrně den co den, aby se na nás podíval, přišel jednou se zprávou, že lze v Pštrossově ulici, a to v hostinci „U Bonů“, najmouti byt. Nárožní dům, do široké Myslíkovy ulice, dnes nahrazený třípatrovým činžákem, byl tehdy malý, skrčený domek o jednom patře. Přízemí do Pštrossovy ulice zabral hostinec „U Bonů“, v němž provozoval svoji živnost otec Heš. Tam vídali jsme i jeho syna Viléma, statného jinocha, jenž byl otcí k ruce a již tehdy dosáhl jakési proslulosti svým jadrným, neobyčejně zvučným basem.

Hostinec „U Bonů“ měl velký, široký dvůr, pocházet z dob, kdy ještě nebyla každá píď půdy vyvažována zlatem, a milou hostinskou zahradu s košatými kaštany, jejichž koruny nahlížely zvědavě do oken prvního patra. Starosvětsky vábívé byly i dva pokoje, jež jsem od nástupce Hešova pana Kamenského najal za mírnou částku. První místnost byla jen jakýsi předpokoj o jednom okně do zahrady, ale stačila za ložnici, do druhé, větší místnosti, s oknem do ulice Pštrosovy, půjčila mi maminka (druhá, Františka) dvě skříně a stůl se židlí. Ostatní nutné věci jsem si koupil. Jedinou mou touhou bylo nyní, opatřit si klavír. Šetřil jsem, i měl jsem připraveno tisíc zlatých; chtěl jsem si koupiti nástroj pro celý život, a proto nástroj výborný.

Tatínek, jenž sledoval vlídně každé mé hnutí, rozhodl, že zajede do Vídně přímo k továrníku *Bösendorfovi*, s nímž se znal osobně. Bösendorfer měl milý zvyk: provázel velké umělce pianisty, jako Liszta, Rubinsteina, Bülowa, na jejich cestách, pokud byly obmezeny na rakouské země, a pěstoval čilé styky i s českými hudebníky. V Bösendorfově skladu vybral tatínek koncertní klavír, černý, jak jsem si přál, v ceně jednoho tisíce zlatých, nástroj vzácně ušlechtilého zvuku, vyrovnaný ve všech polohách, instrument znamenité práce, i dnes líbezně zpívající jako před padesáti lety...

Hned prvního nedělního odpoledne pozval jsem si na návštěvu do svého prvního bytu dva ze svých nejmilejších — strýčka Zunu a bratra Viktora. Stůl pokryl jsem ubrusem, připravil tři šálky a cukřenku, koláče koupeny u mistra Štětiny, jehož obchod byl právě proti hostinci „U Bonů“, a nechyběla ani váza s květinami, váza z pestrého skla, kterou mi

kdysi darovala Hedvička. Moji hosté zářili radostí, tak jako já, ačkoliv byla k dispozici jen jediná židle a já s Viktorem našli jsme místa jen na bedně s knihami. Vařili jsme čaj a pochutnávali si, jak náleží. Zazněla i smutná nota, když strýček Zuna vzpomněl na maminku poznámkou: „Kdyby se toho byla dočkala...“ Ale Viktor pronesl pevně: „Je s námi.“ A všichni tři viděli jsme ji zvlhlým okem státi uprostřed nás, každý snad v jiné podobě, ale všichni v její nesrovnatelné dobrotě a kráse.

Když jsme se rozcházeli, pošeptal mi Viktor: „Chtěl bych zůstat u tebe.“ Věděl jsem, jak mě má rád, a co pronesl, bylo jen ozvukem mého přání. Šlo o souhlas tatinkův. Toho se nám dostalo, a již den poté stála druhá postel v prvním pokojíku ‚U Bonů‘ a měsíc se díval do dvou blažených tváří.

Náš denní program se vytvořil velmi prostě. Vždy ráno, před šestou, odešel jsem do kostela za svou povinností. Zatím Viktorěk upravil postele, zametl, vyčistil byt a uchystal čaj. Posnídali jsme spolu, načež bratr odešel do závodu Husníkova po své práci. V poledne sešli jsme se v hostinci. Tu a tam. Koncem měsíce ovšem tam, kde bylo nejlaciněji. Mé dopoledne bylo věnováno práci. Napsal jsem referát pro Šimáčkův Světozor a komponoval, četl, studoval. Odpoledne jsem jednak vyučoval na reálném gymnasiu, jednak dával soukromé hodiny. K večeru jsem občas navštívil redakci a divadlo. Koncerty byly tehdy pořádány v neděli o dvanácté a všedního dne o páté hodině odpolední. Byl-li večer volný, sedávali jsme s Viktorěkem u malé petrolejové lampy, psali a čtli. Za mé nepřítomnosti hrával bratr na klavír; byl hudebně neobyčejně nadán a jeho improvisace překvapovala nevšední mlo-

dickou i harmonickou invencí. V pozdějších letech studoval i hudební theorii a měl vytríbený vkus i soud.

Viktor s dojemnou oddaností a obětavostí obstarával, čeho bylo třeba v naší skromné domácnosti. Vraceje se z divadla, našel jsem ho často již spícího, ale kamna byla teplá a na stole stála připravena naše každodenní večeře — chléb a kousek másla neb sýra a konvička s čajem, neb za oknem sklenice piva. Ty naše krásné časy, nevýslovné kouzlo bratrské lásky, nebeská harmonie dvou milujících se srdcí! Byl jsem kdy šťastnější? — — —

Každou neděli po požehnání přišel i strýček Zuna přímo z kostela k nám na návštěvu. Viktorěk uchystal čaj a koláč, zatopil, a sedávali jsme až do setmění, hovoříce a vzpomínajíce. Nejednou zavítal malíř *Viktor Oliva*. Poznali jsme se v divadle; bystrý, při tom veselý, ve věcech umění však vážný, byl nám oběma Olíva sympatický. Bratr Viktor, jenž stále rád kreslil a maloval, získával mnoho z hovorů s obratným a zkušeným malířem, přijímal vděčně i některé praktické pokyny a zasvěcoval nedělní prázden svým pokusům v kresbě i malbě. Při tom neopomíjel žádné příležitosti, aby navštívil divadlo i koncerty, neboť hudba byla mu povždy téměř stejně blízká jako malba.

Náš pokoj nabýval zvolna jiné tvárnosti. Přibyla knihovna a na stěnách několik obrázků: Rafael, Tizian, ale i Mánes a Schwaiger, vedle nesmělých pokusů vlastních. Knihovna, černá, se zasklenými dveřmi, byla brzy naplněna. Kupovati knihy bylo mi nutností. A tak se hromadily, české i německé, francouzské i vlašské, zejména když čilý knihkupec F. Topič jal se propagovati francouzská levná vydání klasiků, a to nejprve Hugovy *Kontemplace*,

na něž byl upozornil Jaroslav Vrchlický (v originále za dva franky — tehdy devadesát krejcarů — tedy cena i chudému českému muzikantu dostupná). Čtli jsme pilně s bratrem Viktorem, v němž jsem měl i nadšeného a nejoddanějšího posluchače pro své skladby. Často seděli jsme spolu u klavíru; přehrával jsem dílo ještě panenské a přijímal radostné uznání srdce bratrského. A často zatoužili jsme společně po přítomnosti maminčině, po sladkém dotyku její nejdražší ruky, a v zápětí se utěšovali, že dlí mezi námi.

Opravdu, bylo mi třeba duše příbuzné, ohlasu, uznání, a neznal jsem duše dražší, nadšenější a oddanější, nežli byla bratrova.

Zatím byl tatínek jmenován kapelníkem při dómě sv. Víta, i odstěhoval se do naturálního bytu na Hradčany. Mně přibyla nová povinnost, hráti v neděli a ve svátek při velké mši svaté ve velebných prostorách chrámu svatovítského. Dělo se ták proto, poněvadž s tatínkem vešla i reforma církevní hudby přes práh slavného chrámu, a starý varhaník, neznalý starých tonin, nemohl se dosti rychle vpraviti do nových požadavků a změněných poměrů... Od té doby docházeli jsme s bratrem vždy v neděli a o svátcích domů — na Hradčany.

PRÁZDNINY V ROHOZCI

Prázdniny v Rohozci... Je zde vše, jak bývalo. Sedím na kamenné lavičce blízko schodů do strýčkova bytu, starý mistr bednář Drozen obchází kolem ve své kožené zástěře, s kladivem v ruce, usmívá se a pronáší své bystré poznámky.

Vůně teplého piva mísí se s těžkým pachem hořící smůly, praskot ohně se zpěvem mladého sladovníka, pracujícího na štokách.

„Dobré jitro!“ volá pan starý z oken prvního patra, „pěkně vítám do Rohozce!“ Děkuji mu, a za chvíli jdeme spolu přes dvůr k velkým vratům. Jdeme ruku v ruce, důvěrní, jako by nebyl uplynul celý dlouhý rok od té doby, co jsme se rozloučili. Stanuli jsme u strýčkovy zahrádky. Právě vyšlo slunce... Pan starý se vrací do pivovaru, a já usedám do stínu.

Slunce mile září a zalévá vše svým teplým dechem. Stín kolem mne je fialový, temný, a široký pruh světla, pokryvší cestu pískem posypanou, je jakoby pravítkem tažen a svítí jemným odstínem pálené sieny. Na záhonku úžasná hra barev v rozkvetlých pelargoniích a v modrošedé vanilce; zeleň hýří ve stu a v tisíci odstínech.

Zdvíhám hlavu a vystupuji na silnici. Vlevo tyčí se Bezděz a Ještěd, vpravo pozdravují Kozákov, Trosky a v zeleni lesů Valdštýn, milí svědkové tolika nezapomenutelných dojmů.

Kam jít? Není cesty, která by vábila, ač každá z nich mě volá vzpomínkami. Z příkopu vyběhla kvočna s celým komonstvem slípek. Drží se ještě v její blízkosti, ač jsou již vyrostlé. A tu je kohout, statný chlapík, v pestré uniformě masopustní, ale zladěné v obdivuhodnou harmonii barevnou; pyšný, rytířského kroku, staví rozvážně nohy s ostruhami jako unavený jezdec, seskočivší s koně po dlouhé jízdě.

Ze vrat vyjíždí fůra, plná pivních sudů. Kočí, také starý známý již z mých dětských let, pozdravuje: „A pěkně vítám, přišli zase? Kdy pojedeme do Rajchmberku?“ Tisknu mu ruku, zbrázděnou rýhami jako čerstvě zorané pole. Koně dýchají těžce a vůz rachotí dále.

Z přízemí panského domu kyne rukou pan účetní Pičman: „Dobré jitro!“ Z konírny vyvádí František poníky; žlutý lehký kočár je připraven u kůlny. Za koni vyběhli psi — a rovnou ke mně. Malý mi líže ruce a zdá se, že tancuje radostí; poznali mě...

Nikde není patrné změny. Ale mně je nevýslovně smutno. Není tu duše — Hedvička je mrtva.

ČEŠTÍ HUDEBNÍ NAKLADATELÉ

Duchaplný učenec a kritik *A. W. Ambros*, jenž žil po nějaký čas v Praze, napsal v jednom ze svých posudků také tuto zajímavou a uvážení hodnou větu: ‚Chce-li někdo zachovati bezpečně a jistě své tajemství, nemůže voliti jistější a bezpečnější cestu, nežli vložiti je v hudbu a dáti do nákladu některému českému knihkupci.‘

Nelze lépe charakterisovati tehdejší české nakladatelské poměry. Ovšem, co vydali tehdy *Christoph a Kuhe* neb *Veit a Starý*, byly jen skladby malých rozměrů, písně a klavírní piesy; teprve *Hudební matice umělecké besedy* se odvážila dáti do tisku klavírní úpravy *Prodané nevěsty*, *Dalibora* a *Lejly*. Avšak to byla práce dlouhých let a odvaha umělecké korporace, již se dostalo jakési záruky napřed. Znenadání objevil se však velkorysý nakladatel v *F. A. Urbánkovi*. Jsa mlád a podnikavý, vyzbrojen zkušeností knihkupeckou a netísňen malicherností, pevně důvěřuje, že díla, jež vydává, jsou uveřejnění hodna, jal se vydávati svým nákladem české skladby, propaguje zejména *Smetanu* a *Fibicha*, ale nepřehlížeje ani *Dvořáka* a *Bendla*, ani prací skladatelů mladších a nejmladších.

F. A. Urbánek nečekal, až přijde skladatel s poníženou poklonou k němu, nýbrž nabízel své služby sám. Jednoho dne dostalo se i mně jeho laskavé výzvy, abych mu dal něco ze svých skladeb do nákladu. Byl jsem radostně překvapen, ale odpověděl jsem děkuje, že „nepokládám své pokusy dosud za tak zralé, aby mohly býti uveřejněny“. Cítil jsem, že chci a bohdá jednou dovedu více, a proto jsem vyčkával. Avšak i když zprvu nedošlo k spojení společných snah, výzva páně Urbánkova vynesla mi známost s jeho mladším bratrem *Velebínem* a s celou uměleckou obcí skladatelskou.

V obchodě Urbánkově, jež byl tehdy na Ferdinandově třídě, nynější Národní, v domě proti Mikulandské ulici, scházeli se všichni čeští hudebníci u stolu Velebína, jež byl pravým opakem svého bratra, stále zamklého a plány osnujícího. Živý, veselý, vtipný a hovorný, zdvořilý a pozorný, neúnavný a neúmorný, vítal rád a s radostnou tváří četné návštěvníky, ať to byli pěvci, virtuosové či skladatelé, a nikdo neodcházel z jeho blízkosti zamračen. Dvořák, Fibich, Rozkošný, Bendl, Šebor, Kàan, Knittl, Malát, Hartl, Kovařovic, všichni se zastavovali, jdouce do divadla neb procházkou, v obchodě Urbánkově, kde jim byly ochotně předkládány hudební novinky z celého světa, zejména ruské, francouzské a německé. Nechyběly ovšem ani klavírní úpravy zpěvoher, jež posílali pilně *Ricordi* z Milána a *Jurgenson* z Petrohradu. Nežřídka viděl jsem tu státi Dvořáka, jež odložil doutník, ozbrojil se skřipcem, a hraje oběma rukama na hlavě, jako by sahal na klaviaturu, a tichounce popískáváje, prohlížel došlé novinky.

Ačkoliv nechybělo sýčků a škarohlídů, kteří slibovali nákladu F. A. Urbánka brzký zánik, nasvěd-

čovala skutečnost opaku. České hudebniny — a je to dosud nedocenenou zásluhou bratří Urbánků, Františka i Velebína — nabyly přízně a rozšíření po vlastech českoslovanských, ano získaly si pozornost i v cizině.

Není divu, že dobrý příklad povzbudil následovníky. *Emanuel Starý senior* a *Jos. R. Vilímek* byli mezi prvními. Starý vydal Smetanovy *Rêves* a Dvořákovy *Skotské tance* a Vilímek vkládal do každého čísla svých *Humoristických listů* hudební přílohu. S odvahou a obětavostí zahájili vydávání hudebnin později knihkupci *Bursík a Kohout*. Mnoho prací, i širších rozměrů, bylo jimi přijato a vydáno v krátké době. Také v jejich obchodě na Václavském náměstí střídali se během dne čeští hudebníci; zejména Antonín Dvořák byl zde častým a vždy vítaným hostem.

VII

TRAGICKÝ STÍN

Těžce, nevýslovně těžce dolehly na všechny české hudebníky zprávy z *Jabkenic*, jež vyprávěla deputace českých umělců, nesoucí chorému mistru blahopřání k šedesátým narozeninám.

Byly zakrátko potvrzeny, když vešlo u veřejnou známost, že největší český skladatel *Bedřich Smetana* byl přijat do ústavu pro choromyslné. Neměl jsem odvahy navštívit lékaře, ale přítel V. V. Zelený podával mi zprávy. Žel, bez útěchy.

Katastrofa nastala...

Dnes již vidím jen přeplněný chrám Matky Boží před Týnem, katafalk, před nímž ležela sta věnců, průvod — byl jsem mezi zpěváky, jsa členem Hlaholu —, průvod svrchovaně dojemný, jelikož prostý nedojetých.

Slyším dosud žalobné „Miserere“ Horákovo, pochod z Dalibora, jímž pozdravuje jakási kapela velkého mistra na prahu Vyšehradu, slyším úryvky řeči dr. Strakatého...

Těžký mrak dýmajících pochodní, jež provázely pohřební průvod, jako by byl zapadl i do českých srdcí, naplněných nevýslovným smutkem. Nebylo tehdy českého oka, jež by bylo zůstalo nezrošeno...

VIII

SESTRA KLÁRA

„Musíš si letos dobýti dovolené,“ pravil mi strýc Reinisch, profesor chemie a přírodopisu na reálném gymnasiu v Praze, bratr bývalé učitelky mé i mých sourozenců — tety Gabriely. „Nevypadáš dobře. Alpský vzduch vše napraví. Jedeme zase do Štýrska; přijedeš za námi.“ Množné číslo vztahovalo se na jeho choť, dobrou a milou tetu Herminu.

Rád jsem svolil, ježto mi bylo vždy ve společnosti těch dvou ušlechtilých a dobrých duší pokojně a krásně. V redakci neměl jsem o prázdninách práce, pro kostel našel jsem zástupce v bratru Viktorovi, a tak jsem odjel koncem července přes Vídeň do Štýrska. V Brucku nad Murou opustil jsem vlak a po poledni dovezl mě drkotavý omnibus do městyse Aflenze. Zde čekal na mne již strýc Reinisch, uvedl mě do hostince a pak do malého těsného pokoje, najatého pro mne u chudé vdovy, ježto v hostinci nebylo už místa. Aflenz leží v malebném údolí mezi alpskými velikány a je oblíben jako východisko krásných výletů do hor.

Druhý den byl jsem představen společnosti hostí, převahou vídeňských Němců, mezi nimiž mi projevoval jako hudebníku milou pozornost rada *Adam*,

tehdy předseda vídeňské komise pro státní zkoušky z hudby. Mezi hosty vládl sympatický, přátelský tón, podnikány společné vycházky, a zejména u večer sedávalo se v hostinské zahradě za živého rozhovoru. Ač mě přírodní krásy uchvacovaly a počasí bylo velmi příznivé, pociťoval jsem stále přece jen jakousi nevolnost. Strýc i teta byli přesvědčeni, že je to vlivem nezvyklě silného vzduchu, neboť se tak dělo každému. Mne znepokojovalo bolení hlavy, jakého jsem dosud nepoznal. Když se můj stav nelepšil, uvedl mě strýc k lékaři. Dr. Mohrenegger, vážný starší pán s širokými okuláry, konstatoval gastrickou zimnici, předepsal hrozně odporný lektvar, ale účinek se nedostavil.

Po velkých vedrech sprchlo, a večer za radostné nálady usedla celá naše společnost v sále, kde stál slušný klavír. Rada Adam vyzval mě jménem dám i pánů, abych něco přednesl. Začal jsem Smetanou a Dvořákem a dospěl přes Bacha k Chopinovi a Schumannovi, když upozornil strýc Reinisch na mé nadání improvisační. To byla voda na mlýn páně radův. Přiblížil se ke klavíru a udal thema chorálního rázu, thema, jehož jsem užil o několik měsíců později ve finale své první symfonie (d moll). Byl jsem rozjařen uznáním a dobře disponován; thema poskytovalo hojně variačních možností, a improvisace uzavřena volnou fugou v efektním fortissimu. Celý sál odměnil hru živým potleskem a rada Adam blahopřál mně i potěšenému strýci Reinischovi velmi srdečně.

Den poté nemohl jsem již vstáti. Bolest v hlavě tak se vystupňovala, že těžko bylo ji snášeti, a jazyk byl jakoby pokryt tvrdou korou. Strýc, jemuž bylo nápadno, že jsem se nedostavil k snídani, navštívil mě a hned odjel do města, aby přivezl pro-

slulého lékaře. Lékař přijel, konstatoval tyfus a doporučil léčení v nemocnici v blízkém Brucku nad Murou. Souhlasil jsem se vším a nebyl překvapen ani návštěvou tatínka, jenž byl strýcem telegraficky povolán, aby schválil učiněné dispoice. Objednán povoz, a za chvíli snášeli mě s prvního patra tatínek a strýc Reinisch. Slunce zářilo a obloha líbezně zírala čekankově modrýma očima v tiché údolí. Spatřil jsem ulici, kočár a před domem shromážděné hosty... Muži smekli, ženy kynuly šátečky, mne polily slzy. Tatínek a lékař usedli ke mně do vozu, jehož otevřeným oknem dopadla hrst květů k mým nohám. „S Bohem!“ šeptal strýc Reinisch — a jeli jsme.

*

Dlouho trvala cesta, avšak já jsem byl apatický až do chvíle, kdy se vůz zastavil před nemocnicí v Brucku. Moji spolucestující vystoupili a vešli širokými dveřmi. Za nějakou dobu objevili se dva muži v bílých, modře pruhovaných šatech a vnesli mě tmavou chodbou do pokoje v přízemí. Bylo tu již několik nemocných a mezi loži přecházela tiše jeptiška. Uviděl jsem jen ještě na bílé zdi vedle své postele stopy krve a zavřel oči. Zavřel jsem je na několik dní, jak mi bylo později řečeno, neboť jsem upadl v bezvědomí. Když jsem se po prvé probral z mrákot, utkvěly moje udivené oči na mé druhé matce, sedící na židli vedle mého lože. Místnost kolem mne byla plna světla, hodiny na zdi mile tikaly a oknem, jež bylo obrostlé vinným keřem, dívaly se cihlově červené květy fazolí na motýla citronových křídel, jenž usedl na římse. Byl to po dnech bezvědomí první obraz, který se dotkl mých smyslů i mé duše. Proto utkvěl mi v mysli nesmazatelně.

Nepromluvil jsem. Ticho bylo tak tklivě upokojivé, dech květin ze zahrady tak líbezný, a celý obraz, který jsem vnímal, tak idylický, že jsem jej nechtěl, ano nemohl porušiti slovem. Matka byla zabrána do své ruční práce a patrně uvykla klášternímu tichu nemocnice, že nezpозorovala změny, která ve mně nastala. Poznal jsem po chvíli, že jsem v pokoji velmi prostorném sám, jediný pacient, spatřil jsem stůl, na němž stála lampa a ležela jakási kniha, viděl na stěně obraz ukřižovaného Spasitele a pod ním list papíru, v nemocnici zvaný ‚Kopfzettel‘, na němž bylo napsáno mé jméno a pod ním latinsky nemoc, jež mě uvrhla na lože. Byl tu ještě malý stolek, pokrytý bílým ubrusem, na němž stála sklenice s květinami, a dvě židle, ozdobené srdíčky, vyříznutými v opěradle. Ve mně byl sladký mír, něco tklivě útěšného, melancholická, sladkobolná nálada a tichá odevzdanost dítěte, pociťujícího a uvědomujícího si svou slabost.

Návštěva primáře, vládního rady dr. Schmidta, jenž vešel, provázen asistentem a jeptíškou, přerušila mé snění. Pozdravil jsem jej toho dne po prvé, pozdravil i oba jeho průvodce a též i matku. Četl jsem ve výrazu tváří uspokojení a radost, a znovu jsem usnul. Od toho dne byla mi podávána třikráte denně sklenice mléka a zahájen byl pravidelný chod a pořádek nemocniční.

O šesté hodině ranní vzbudil mě zvon klášterní kaple, volající jeptišky k bohoslužbě. V sedm hodin podávána snídaně. Kolem osmé dostavila se moje matka. Přespavši v hostinci, usedla u mého lůžka, a odcházela teprve o šesté večer, neboť nechtěla mě ve své dojemné oddanosti opustiti a svěřiti cizí péči. Nedbajíc nebezpečí nákazy, vytrvala

u mne po celou dobu mé nemoci, plných sedm neděl, a v jejím věrném průvodu vracel jsem se uzdraven, ale velmi sláb, do Prahy. Ačkoliv jsem měl ve své matce ošetřovatelku spolehlivou a srchovaně obětavou, bývala u mne s malými přestávkami i jeptiška, stará sestra Antonie, žena vysoké postavy, statná a rázná. Za noci vystřídala ji mladistvá sestra Klára.

Večery měly zvláštní poesii. Zapadající slunce vymalovalo stěny, střízlivě bílé, zlatem a purpurem, a ze zahrady vanula vůně až omamující. Ticho, vládnoucí i za dne, nabylo něčeho posvátného, ztichl i zpěv ptačí i bzukot hmyzu, a s prvními zvuky večerního zvonu vstupovala sestra Klára. Vstupovala neslyšnými kroky a beze slova, usedla ke stolu a rozevřela knihu tam ležící — modlitby klášternic. Zavíral jsem oči před tím obrazem svaté odevzdanosti a odříkání, oči, jež se často naplnily slzami; nechtěl jsem rušiti zbožné dítě, jež mi připomínalo, nevím jakým tajemným spojením představ, Goethovu Mignon. Sestra Klára, pomodlivši se, rozsvítila petrolejovou lampu, opatřila ji papírovým stínítkem, na němž byl špendlíkem dovedně vypíchán biblický citát „Pane, zůstaň s námi, neb se připozdívá“, pohlédla na mne a usedla znovu k modlitbě. Nejmenší mé hnutí, pohyb ruky, zakašlání stačilo, aby ihned přiskočila k loži a mlčky nabídla své služby. Nespál jsem dobře, upadáje často v spánek za dne, avšak mé noci byly zkrašlovány její přítomností.

V sobotu chodívala sestra Klára již odpoledne, aby umyla bílou podlahu a posypala ji čistým pískem. Vídal jsem ji klečící a sledoval její sličné malé ruce, jak drhly kartáčem prkna podlahy, pozoroval, jak rudne její krásná tvář únavnou prací

a celé tělo umdlévá a hrouť se jakoby vysíleno. Avšak nejen mně, i matce byla nápadná krása mladistvé sestry Kláry. Po zvyku žen vyptala se u představené na její původ. A tak jsem zvěděl z jejích úst, že sestra Klára je ze šlechtického rodu, velmi bohatého, že byla nucena k sňatku, který zamítla, pociťujíc odpor k nemilovanému ženichu, a utekla se do kláštera, chtějíc věnovati všechnu svoji lásku trpícím. Od té doby byla sestra Klára v mých očích obestřena romantickou svatozáří a má úcta k ní i obdiv rostly každým dnem.

Můj zdravotní stav se zlepšil, i těšival jsem se na noční hodiny. Bdění nabylo jiné tvářnosti, stalo se sympatickým a milým. Přímo do očí jsem se však sestře nikdy nepodíval. Když vcházela, nalezla oči mé zavřeny a modlíc se netušila, že ji pozoruji. Jedné noci jsem uviděl, jak povstala a na sametových nohou došla k mému loži. Zde usedla u mé hlavy na židli, jež sloužovala za dne mé matce. Polopřivřenými víčky sledoval jsem každý její pohyb. Zadívala se na mne a pak, jakoby kradmo, pohladila malou rukou mé čelo. V tu chvíli otevřel jsem oči a uchopil ji za ruku, na niž jsem pevně přitiskl své rty. Sestra Klára rychle se vyprostila, pošeptala cosi, a již zase usedla u své modlitební knihy. Nepromluvil jsem než dvě slova „sestro Kláro“, ... ale ona zůstala mlčeliva a nepohnula se. Poté zmizela jako stín, když se ozvalo ranní Ave.

*

Od té noci věděla, že ji mám rád, a já vytušil její sympatie. Když vykonala předepsané modlitby, hovořovala se mnou, chtějíc znáti mé životní cesty. Zajímal ji každý detail, i uronila nejednu slzičku při mém vypravování. Její poznámky byly přátel-

ské a vlídné, plné něžnosti, a z mých úst znělo „sestro“ novým zvukem. Kláře bylo devatenáct, mně čtyřiatřicet let, a byli jsme sestrou a bratrem. Nastaly nám nejkrásnější doby; netajili jsme si, že se nedočkavě těšíme na „své“ večery, jež nabyly posvátného kouzla. Nahlédl jsem do modliteb Klářiných a četl v nich s ní. O jejím životě nezvěděl jsem od ní nic; na každou otázku odpovídala skloněním hlavy a mlčením. Jediné, co mi svěřila, byla její vroucí láska k zbožné matce.

Jednoho jitra dovolil lékař, abych byl snesen do zahrady. Ležel jsem na slunci, pohodlné křeslo umožňovalo každý pohyb, a klášterní zahrada byla plna barev. Matka sedávala vedle mne na lavičce pod starou hrušní a sestra Klára, jež pracovala v zelinářské části zahrady, přála nám denně „dobré jitro“. Zde jsem poznal také matku představenou, dobrou a vážnou, vlídné tváře a velmi zbožnou. Mé ozdravení pokračovalo žádoucím tempem; zakrátko, jsa podpírán, mohl jsem již učiniti několik kroků. Večerní návštěvy přestaly.

Konečně směl jsem vyjítí. Provázen matkou vítal jsem domy a ulice, jejich ruch a pestrý život, nejvíce širá pole a veliké alpské louky, plné květů a usměvavé zeleně. Brzy zachytil jsem ve svém skiz-záku celkový pohled na městečko a na zámek jakéhosi generála, hraběte, a vycházel zpravidla dopoledne na své malířské toulky. S přibývajícimi silami hlásila se touha po návratu, i vzpomínám, že jsem dychtivě vyčkával propuštění z nemocnice. Dostalo se mi ho dopoledne v zahradě, kde byly nyní konány návštěvy lékařské. Byl jsem pln radosti. Matka měla již svůj vak připraven, sluha odnesl k ní i mé věci a rovněž vůz k nádraží byl objednan.

Bylo mi jako ptáku, jenž po dlouhém zajetí pocítil svobodu a volnost a rozvírá křídla k radostnému prvnímu rozletu. Vzpomínal jsem na tatínka, na své sourozence a přátele, na své varhany, redakci, skladebnou práci, na drahou rodnou Prahu . . . Tu se objevila přede mnou sestra Klára. Její tvář byla svěží, lehce zardělá, neboť právě ustala v práci. V ruce motyčku, přála nám s úsměvem své obvyklé „dobré jitro!“ „Zítra odjždíme, sestro,“ pronesla moje matka a podávala jeptišce srdečně ruku. Sestra Klára opakovala tiše: „Zítra . . .“ — a zamlčela se. Její oči naplnily slzy. „S Bohem,“ zašeptala ještě tišeji, a já políbil, dříve nežli se mohla vzpamatovati, její ruku. Po druhé a naposledy ve svém životě.

Sestro Kláro, duše andělská, buď požehnána!

IX

NÁRODNÍ LISTY

Bylo to roku 1884, když jsem přijal překvapen dopis, psaný *dr. Juliem Grégrem*, zvoucí mě do redakce Národních listů v hodinách odpoledních. Neznal jsem osobně *dr. Julia Grégra*, nesledoval Národních listů, a proto netušil, proč jsem byl vyzván. Avšak neotálel jsem a vypravil se hned druhého dne do Mariánské ulice.

Když jsem stoupal do prvního patra, kde byl po levé straně schodů vstup do redakčních místností, neubránil jsem se rozechvění.

Zaklepám a vstupuji. Redaktor *Josef Anýž*, s nezbytnou viržinkou v ústech, odpovídá vlídně na pozdrav i dotaz po šéfovi a odkazuje mě do sousedních dveří. Dosti veliká místnost je naplněna psacími stoly. Sedí tu, právě zabráni do práce, bodrý *Karel Tůma*, usměvavý *Servác Heller*, *Karel Ryba*, *Josef Pachmayer* a u okna vlevo *Josef Kuffner*. Ten mě zpozoroval nejdříve a zvěděv, koho hledám, odkázal do vedlejšího pokoje.

Vstoupil jsem. Šéfova pracovna. *Dr. Julius Grégr* seděl u širokého stolu, plného knih a novin, a psal. Na můj pozdrav zdvihl hlavu, a již slyším věty, jež se mi vepsaly navždy v paměť:

„Jde mi o hudební referát Národních listů. Rád bych měl v té věci pořádek a pokoj. Byl jste mi doporučen...“

Namítal jsem, že Národní listy mají svého referenta — byl jím tehdy *Karel Knittl* —, že jsem velmi mlád, že list je významný a odpovědnost velká, ale dr. Grégr odpověděl jen tolik: „Chci míti klid a vědomí, že je hudební rubrika svěřena spolehlivým rukám.“

Nedovedl jsem říci *ne* a poroučel se, slíbiv, že se ihned uváží ve svůj úřad. Procházeje velkou místností oznámil jsem výsledek své návštěvy vlídnému redaktoru Kuffnerovi, jenž mi svěřil číslo redakčního sedadla v přízemí vlevo, a poroučeje se redaktoru Anýžovi, zvěděl jsem, že mám již o dnešním zpěvoherním večeru referovati...

Srdce zabušilo zrychleným tempem; rozechvěn spěchal jsem, abych oznámil tatínkovi, co se událo. Byl radostně překvapen a dovedl utišiti i mé pochybnosti, zejména pokud se týkaly mé schopnosti kritiky i následnictví po Karlu Knittlovi, jež jsem znal jako dirigenta z pěveckého spolku Hlahol.

Brzy jsem zaslechl, že členové Národního divadla byli si několikráte již stěžovali na přísnou kritiku Knittlovu, a zejména velmi oblíbená primadona slečna Irma Reichová byla prý přímo pobouřena hudebním referátem, v němž jí byly vytýkány — špičaté lokty.

A teď si představte čtyřiadvacetiletého člověka, snílka do sebe ponořeného, jenž má usednouti na soudcovský trůn velkého listu, aby zpravoval početnou obec čtenářskou o všem, co se týče umění hudebního. Rád, budou to chvíle povznášející, rád vyliji své srdce, kde bude účastno, pohnuto a uchvácano, avšak co budu činiti tam, kde ucítím prázd-

notu, neodpovědnost, nemohoucnost neb dokonce odpor?

*

Byl to zvláštní pocit, když jsem po prvé usedl na redakční sedadlo Národních listů na levé straně v přízemí Národního divadla.

Asi dva roky předtím napsal jsem pět nálado- vých skladeb pro malý orchestr a zadal je ředitelství divadelnímu jako hudbu meziaktní. Bylo tehdy ustáleným zvykem z dob Prozatímního divadla, zahajovati každé dějství činoher hudebním úvodem. Nešlo mi ani o honorář, ani o možnost uslyšeti častěji své pokusy orchestrové, nýbrž šlo mi o vstup do divadla. A věc se podařila. Kapelník *Adolf Čech*, jemuž byly partitury předloženy, přijal i tragické i veseloherní mezihry a ředitel *Fr. Ad. Šubert*, jenž si mě zavolal do své ředitelské kanceláře, odměnil mě volným lístkem na všechna představení, platným pro první galerii k stání.

Byl jsem kdy blaženější v životě nežli ve chvíli, kdy se stal skutkem můj vytoužený sen? Teprve na ulici prohlédl jsem si vstupenku: dva listy z pevné lepenky, potažené červeným plátnem, a uvnitř vedle pečeti Národního divadla mé jméno a označení I. galerie k stání.

Neocenitelné dobrodiní pro začínajícího skladatele, největší dar pro divadelního entusiasta. Zde jsem nejlépe poznával zpěvoherní i dramatickou literaturu, zde vnikal jsem nejsnadněji v taje divadelního umění. Odtud viděl jsem *Josefa Jiřího Kolára*, ještě pohostinsky vystupujícího, opředěného takřka již legendou, poslední sloup staré herecké gardy, odtud shlížel jsem v úctě na *Vrchlického* a *Bozděcha*, na *Dvořáka*, *Bendla* a na *Fibicha*.

A nyní, po krátkých dvou letech, usedl jsem do

pohodlného křesla a byl uznán schopným psáti pro list takového významu. Jelikož jsem měl k divadlu vždy vřelý poměr a sledoval repertoár i vývoj Národního divadla s láskou, byl jsem dobře orientován, a celý rozdíl spočíval jen v tom veřejném pronášení vlastních dojmů. Ani to nebylo mi obtíží, mělt' jsem jednak již trochu zkušenosti ze *Světozoru* a jednak pokusil jsem se i v *Daliboru*, hudebním listě, vydávaném nakladatelstvím F. A. Urbánka, napsav tam několik statí a studií.

Konečně: přijal jsem povinnost. Alea jacta est.

Bylo mi dobrým znamením, že první můj referát byl — smetanovský. O dva dny později spěchal jsem ráno rovnou z kostela ke kupci Tillovi (tehdy také kupci prodávali denní listy), abych se podíval, jak vypadá můj referát, podepsaný jen částí mého jména — ,ter', šifrou, jež se udržela v listu až do mého odjezdu do Hamburka.

Referát vytištěn, jak byl mnou napsán, beze změny. To mě potěšilo. Leč krátce potom byl jsem překvapen změnou slohovou, nikoliv obsahovou. Vytýkal jsem — byl to, pamatuji-li se dobře, můj třetí referát — jakousi rozháranost operního představení, jistou nevážnost a nedostatek přípravy. Stalo se to jistě mírnými slovy, již vzhledem k mému mládí, na něž jsem nikdy nezapomínal, zvlášt' posuzoval-li jsem výkony umělců věkem daleko starších a životem zkušených. Kdosi neznámý — snad redaktor Anýž, snad sám šéf listu — změnil poslední větu v energické napomenutí. Znělo asi tak: „Kdo chce dojít cíle, musí pracovat; pohodlností a soběstačností nedosáhne ho ani jedinec ani ústav.“

Jak řečeno, bylo tu, co jsem měl na mysli, avšak vysloveno rozhodněji a s energií — —

K veliké mé radosti stalo se tak jen jedinkráte;

od té doby nezměnil nikdo ani jediného slova v mých posudcích, a dobrý Josef Anýž řekl mi krátko: „Kolego, dávejte své referáty přímo do koše.“ Byl to proutěný koš, který odnášel metteur en pages se stolu redaktorova, aby písíciích nerušil, přímo do tiskárny.

V redakci poznal jsem za čas a během let mnoho jejích členů: *Josefa Pachmayera*, s melancholickým výrazem v bledé tváři, *Ignáta Herrmanna*, pravý jeho opak (usmíval se stále jako letní slunce), dobráka *J. J. Benešovského-Veselého*, živého dr. *Řezníčka*, mladičkého *Klofáče*, *Herbena*, *Šnajdaufa*, vedle uvedených již starších členů redakce i *Josefa Holečka*, *Gustava Eima* a *Viléma Erbena*. Duchaplný Eim býval ovšem jen vzácným hostem, žilť ve Vídni. Stejně vítáni byli v redakci nadšený, předobrá *J. V. Frič*, *dr. Fořt* a profesor *Jan Palacký*.

Po dvou letech zvýšil dr. Grégr zcela spontánně můj měsíční plat. S původních dvaceti pěti zlatých na padesát. Varhaníku u sv. Vojtěcha a učitelé zpěvu na střední škole bylo toho věru třeba.

Velmi vítanou změnu provedlo i ředitelství Národního divadla. Redakční sedadlo v přízemí vyměněno za první balkon, kde původně měly své stálé místo jen ‚Politik‘ a ‚Prager Abendblatt‘. Toto přeložení uvedlo mě v přímý styk s *Emanuelem Chválou*, referentem listu ‚Politik‘, s *Jaroslavem Vrchlickým*, písíciím do ‚Hlasu národa‘, a s *Emanuelem Bozděchem*, přísným kritikem úředního ‚Abendblattu‘, velice rozšířeného a oblíbeného zejména pro svou láci. Číslo stálo jen krejcar.

Na Chválu, otcova žáka, obrátil jsem se jednou s dotazem, co by mi jako hudebnímu referentu doporučoval k studiu. Radil *Ambrosovy Dějiny hudební* a knihy *sebraných kritik Hanslickových*.

Ačkoliv jsem se, pociťuje stále svoji mladost a malou zkušenost, neodvažoval přiblížiti těsněji ke svým tak významným kolegům, přece — a nebylo ani jinak možno — rozhovořili jsme se velmi často s Bozděchem, Vrchlickým i Chválou, a tak se stalo, že jsem byl nejednou svědkem nezapomenutelných výjevů.

V rozechvění, v něž svádí bezprostřední zážitky umělecké, bylo zejména zajímavo pozorovati Vrchlického, sršícího svým temperamentem. Byl vtipný a chrlil své poznámky, dáváje jim často formu vybroušeného aperçu. Bozděch, naslouchaje, přivíral svá malá, bystrá očka a hladil pravou rukou svůj ret, neb zabořil jemné bílé ruce do svého temně-rudého plnovousu. Tu a tam pronesl slovo, vždy postřeh neobyčejně přiléhavý, avšak vždy jen jako by polohlasem a velmi úsporně. Při tom odlišovalo se jeho obvyklé *lento* a *pianissimo* velmi nápadně od *alegra* a *forte* Vrchlického. Ani Chvála nebyl mnohomluvný. Obyčejně zamlklý, procházel v přestávkách kuloárem, formuluje snad již svůj referát.

K mlčelivým náležel i *Josef Kuffner*. Ačkoliv bylo jeho úlohou psáti referát činoherní, jevil vřelý zájem též o operu.

Tak stávali jsme občas téměř všichni čeští kritičkové; také *V. J. Novotný* a *V. V. Zelený* docházeli v přestávkách z přízemí vpravo na balkon, hovořice o všem, co v umění přinesl čas, o divadelních novinkách, nových směrech a zjevech. Avšak nejvážnější rozpravy obrátily se zpravidla ve zdravou veselost, objevil-li se mezi námi *Antonín Dvořák*.

Mistr, zdánlivě stále zabraný v chmurné myšlenky, se zadumaným okem a s hlubokou vráskou na čele, jakoby namalovanou nejtemnější černí, rázem se změnil, přistupuje k nám. Jeho tvář oživila, okem

šlehl blesk, ústa se usmála, a již pronášel nějakou vtipnou poznámku, navázal hovor, v okamžiku pochopil, oč jde, a vždy překvapil bystrostí i rychlostí svého úsudku.

Antonín Dvořák nemluvil nikdy naprázdno. Jistě měl velmi vyvinutý smysl pro odpovědnost svých výroků a vážil si slova. Mohla másti jen jeho vzácná pohotovost; jeho úsudek zněl definitivně a jako by byl dávno uvážen.

Všichni jsme ho ctili a oceňovali upřímně jako velkého umělce a šlechetného člověka.

Zažili jsme spolu mnoho pamětihodných večerů, neboť tehdy byl účasten *celý* český kulturní svět každé významnější premiéry, každého památného neb oslavného představení.

Vzácnými hosty bývali v kruhu kritiky ředitel *Fr. Ad. Šubert* a dramaturg *Stroupežnický*. Přicházivali zpravidla jen tehdy, byl-li úspěch premiéry a zájem o ni zcela neočekávaný, aby si vyžádali krátkou, předběžnou zprávu do novin hned na druhý den, neboť zlovyk referovati za dva dny (i později) po premiéře byl tehdy téměř všeobecný. Žel, trvá u nás do dnešního dne, ačkoliv bývali referenti čelných listů vždycky zváni ke generálním zkouškám.

Ředitel Šubert byl hovorný, Stroupežnický tichý a přemítavý, avšak oba dovedli se rozehřáti, šlo-li o náhled odlišný. Zvláště vzpomínám, jak Stroupežnický obhajoval realism na jevišti, i s jakým odporem jej zamítal Vrchlický. Tak se i stalo, že jsme se občas v kritice střetli s vedením Národního divadla.

Repertoár Národního divadla byl pečlivě sestavován. Přihlíženo v něm ovšem především k tvorbě světové, převahou vlašské, zvolna přibírá *Wagner*,

objevili se Francouzi, a došlo i na skladatele ruské. Zpěvohra byla provozována zpravidla čtyřikrát — pro čtyři čtvrtky předplatitelů; další opakování záviselo na výkazu pokladny. Jestliže klesl příjem představení pod jistou úroveň, bylo dílo vzato z pořadu a zmizelo bez milosti v archivu.

Obecenstvo jevílo zájem spíše o skladby cizích autorů, zvláště italských, a nejméně se rozechřivalo pro díla domácí. Boj za *Smetanu* byl jen zdánlivě skončen; širší veřejnosti bylo vše, co napsal největší český skladatel, kromě *Prodané nevěsty* a *Hubičky*, při nejmenším lhostejné.

Pohlížel jsem na úlohu kritika takto: nikoliv odsuzovati, nehaněti ani nevychvalovati, ale raditi, vésti, upozorňovati, podtrhávati dobré, energicky potírati špatné a povrchně líbivé. Varovati, aby se do pořadu her Národního divadla nevloudily věci lehké váhy, nehodnotné, byť i úspěšné, a co nejdůrazněji se opřítí tomu, aby byla zavedena opereta.

Ředitelství, jemuž bylo spravovati též finance a dbáti o ně, bývalo nejednou jiného náhledu. Ředitel Šubert sledoval velmi pozorně, jak již řečeno, zejména vlašské premiéry a často zajel si do Itálie, aby získal pro Národní divadlo úspěšnou novinku, slibující pokladně značný zisk.

Nebyl jsem nijak zaujat proti Vlachům. Ve *Verdim* ctil jsem genia, jak zřetelně dokazují mé posudky z té doby, ale novější tehdy směr *veristický*, tak směšný ve své lžipravdivosti, byl mi odporný. Ani *Mascagni*, tím méně pak *Leoncavallo*, nezdál se mi zasluhovati světových úspěchů (nejsem ani dnes jiného přesvědčení), přes to, že jsem uznával jejich divadelní pohotovost, dramatický talent, vnější účinnost jejich prací. Byl jsem toho náhledu, že

by se mohl pořad her v Národním divadle obejíti bez verismu, bez křiklavých efektů a larmoyantních expektorací komediantů.

Jak vysoko povznesl drahý Bedřich Smetana úroveň české hudby! S jakým vybraným vkusem psal každý takt svých partitur, s jakým čistým citem a s jakou opravdovostí pohlížel na život člověka!

A to posvátné jeho dílo, ty květy nevadnoucí, nezemské krásy měly nejen ustupovati, ale býti dokonce potlačovány a ničeny vlašským býlím? Nedovedl jsem k tomu mlčeti.

Ředitelství Národního divadla, přeceňujíc vliv kritiky, tak soudím, vidělo ve mně nepřítel divadla, poškozujícího jeho rozkvět i finanční úspěchy. Nelze popřít, že v těch dnech se obracel všechen zájem k mladým Vlachům. Ředitel Šubert zajel si do Italie — a vrátil se nadšen. Divadelní působivost obou oper, proslavivších vlašský verism, byla nepopíratelná, a pokladně — jistě důležitý moment — slibovala vyprodané domy.

Nebyl jsem, jak již řečeno, nakloněn verismu, jenž není ničeho tak vzdálen jako pravdivosti. I měl jsem oprávněné obavy, že bude i u nás poškozovati vážné umění, a to zvláště české, za něž mi bylo především bojovati. Uvažte, že tehdy šlo ještě o uznání děl *Smetanových*, že bylo o talentu *Fibichově* pochybováno, konečně, že radostný úspěch Verdiho *Othella* byl v nebezpečí sklonem obecnstva ke křiklavým efektům falešné manýry italské. Proto vystoupil jsem velmi energicky proti oběma veristickým skladatelům, neupíraje jim divadelní schopnosti a temperamentu, ale posuzuje velmi skepticky uměleckou část jejich prací.

To vedlo ke konfliktu s ředitelstvím, a jednoho

večera, když jsem odevzdával kterýsi posudek, byl jsem povolán k svému šéfovi. Vídal jsem ho velice zřídka, a volal-li mě, šlo jistě o věc výjimečnou.

Dr. Grégr, aniž promluvil, podal mi dopis. Ředitelství Národního divadla v něm prohlašovalo, že poškozují ústav svými kritikami, jež jsou nespravedlivé, osobní atd. Vraceje list, odpověděl jsem na tázavý pohled šéfův: „Pane doktore, píšu poctivě.“

A dr. Grégr vzal dopis, roztrhal jej a vhodil do koše. Pak mi podal ruku, stiskl ji přátelsky a řekl: „Věc je vyřízena. Servus!“

Potěšen jeho důvěrou, hlásím příteli Kuffnerovi, co se stalo. Avšak Kuffner spokojen nebyl. „To nejde,“ pravil, „to je osobní urážka. Vyzvěte ihned Šuberta na souboj. Já a Bretter budeme sekundanty.“

Nevěřil jsem svému sluchu, přesvědčil se pohledem v Kuffnerovu tvář, že myslí věc zcela vážně, a stál jsem v rozpacích...

Vyzvat někoho na souboj? Jako člen Sokola cvičil jsem se ovšem i v šermu, a ačkoliv by mi byl jinak rozmilý náš cvičitel skrz rukavici málem přerazil při vrchním seku dva prsty, nemyslil jsem nikdy ani na okamžik, abych užil cviku prakticky a bránil se zbraní. Avšak přítel Kuffner, jenž býval aktivním nadporučíkem dělostřeleckým, pohlížel na celou věc jinak.

Byl bych si rád vše rozmyslil, avšak na úvahy nebylo času. Vrátil jsem se tedy k dr. Grégrovi, přednesl mu Kuffnerův náhled a vyslechl s nezakrývanou radostí, že si nepřeje, abych podnikal nějaké kroky ve věci, která je vyřízena zničením dopisu, na něž redakce neodpoví.

„Zůstanete na svém místě. To je po mém soudu nejlepší odpověď.“ S tímto vyřešením byl i sám

Kuffner, ten vzácně dobrý, přelaskavý člověk a věrný přítel, spokojen. I opouštěl jsem toho dne redakci s radostným vědomím, že tam mám při nejmenším dvě oddané duše.

Zmínky zasluhuje ještě rubrika feuilletonní. Když jsem nastoupil do redakce, byla v rukou *Jana Nerudy*; po jeho smrti svěřena *Svatopluku Čechovi*. Co bylo určeno „pod čáru“, musilo býti předloženo Nerudovi. Velký básník docházel do redakce vždy v hodinách dopoledních, kdy jsem byl zaměstnán jinde, a přijímal ode mne, stejně jako později Svatopluk Čech, feuilletony v dopisech. Nezamítl ani jediného, a tak se stalo, že jsem nevešel se žádným z obou básníků v přímý styk. Čecha jsem neuviděl a Nerudu navštívil jedinkrát v jeho přízemním bytě ve Vladislavově ulici. Byl jsem velmi vlídně přijat a Neruda se dokonce rozpovídal, a co zvláště překvapilo: o české hudbě. Přál si, aby zůstala věrna smetanovskému typu, aby byla opravdově česká, přístupná, národní; nenáviděl kosmopolitismu v umění. A toužil po tom, aby ani mladí skladatelé nezapomínali melodické linie národní písně, aby těžili z její krásy, odkazoval i na bohatství písně duchovní a zakončil rozhovor vroucím: „Pište česky i vy, mladí hudebníci, pište česky!“

LUDVÍK LOŠŤÁK

Seděl jsem u svého stolu pracuje, když se ozvalo v předsíně klepání. Jdu otevřít — a pozdravuji neznámého, elegantního, mladého muže s knírem à la mode. Černý dlouhý kabát, světlé spodky, v jedné ruce cylindr, v druhé hůl se stříbrnou rukojetí... Vstoupil bez ostychu a nečekaje na mé vyzvání, s poznámkou ‚dovolíte...‘ do mého pokoje. Když byl pozoroval chvíli můj údiv, usmál se a podávaje mi ruku pronesl: „*Ludvík Lošťák*.“

Uvítal jsem ho a zanedlouho vyslechl jeho vypravování.

— Vracím se z Anglie, z Londýna. Přijel jsem se svou chotí, rozenou baronesou X, a chci zde vydati své skladby, a zejména své básně. Anglie, přáteli, to je země! Ovšem, jiní lidé — jiné podmínky životní, i leccos nemilého, ale víte, konečně — svoboda.

Pohlížel jsem naň stále ještě v údivu.

— Ah, vy nevíte, jak se vše zběhlo? Povím vám to stručně. Vzpomínáte snad, že jsem se učil na varhanické škole angličtině, sám, bez učitele. *Self-mademan*. A že jsem měl plán odjeti do Anglie? Uskutečnil jsem jej. S několika krejčary a s anglic-

kou mluvnicí v kapse vyšel jsem pěšky z Prahy. Trvalo to dlouho, nežli jsem se dostal do Brém. Pochopíte. *Long way*. Přeptal jsem se v přístavu, která loď odjíždí do Anglie, a u večer, kdy již ztlchl přístavní ruch, na lodích pohasla malá světla a bylo slyšeti jen chropot lodních řetězů, vloudil jsem se na loď. Nikdo mne nezpozoroval. Tichounce plížil jsem se ke schodům do lodního břicha, vklouzl do strojovny a šťastně zalezl do sklepů, kde byly naloženy bedny a pytle se zbožím. Bylo mi řečeno, že loď vyjede o půl noci. Byl jsem v úplné tmě. Byla tmavá noc a jediným otvorem nad mou hlavou nevnikal ani paprsek. Překvapovalo mě tajemné ticho; loď přímo začarovaná; jen vlny bily do jejích boků, vzdychající jakousi melancholickou ukolébavku, při níž jsem usnul. Nevím, kdy jsem se vzbudil ranou, jež vyvolala ozvěnu v celé kostře lodní; otvor nade mnou byl patrně pokryt. Ale loď stála na svém místě, lehce se kolébajíc se strany na stranu. Snědl jsem poslední kus chleba, který jsem si koupil za zbytek peněz, a čekal. Nebudu vás trápiti dlouhým vyprávěním, řeknu jen: čekal jsem dva dni a tři noci, rozrušen, vyděšen myší čeládkou, která za noci přímo řádila kolem mne i na mně, o hladu a vysílen, neboť jsem se zapomněl otázati, *kterého dne* loď vyjíždí...

— Avšak konečně se hnula: stěny zapraskaly, ruch nad mou hlavou neustával, a zanedlouho rozeznával jsem šplouchání vod, nekonečných vod mořských... *Heureka! Thalatta!*

— Pluli jsme... A můj žaludek se hlásil. Neměl jsem tušení, kdy přistaneme v Anglii, ale musil jsem vyčkatí alespoň několik hodin, obávaje se, že by mě kapitán vysadil jako každého slepého pasažéra kdekoliv na mořský břeh, aneb mě odevzdal jině

lodi, jež by mě zavezla zpět do Brém. Ke všemu loď, jež vyplula lehce, počala se povážlivě kolísati, i poznal jsem, že se rozpoutala bouře. Vylezl jsem na bednu, tápaje ve tmách, a počal bušiti pěstí do podlahy nad sebou. Ale bedna se pohnula a překotila, loď začala tancovati jako opilá, pytle lítaly jakoby pohazovány rukou dovedného eskamotéra kolem mne, hromové rány se ozývaly každou chvíli, a já, zděšen vší tou hrůzou, dovedl jsem jen prositi Boha, aby mě zachránil. Nemohu vám říci, jak dlouho to vše trvalo, snad hodinu, snad půl dne, nevím, ale konečně se loď ztišila a její klidný chod nasvědčoval, že plujeme bezpečně k anglickým břehům. Byl čas, abych se znovu přihlásil, ale nebylo již sil.

— Byl jsem sláb jako po těžké chorobě a ležel bez vlády na rozházených pytlech. A tu v nouzi nejvyšší byla pomoc Boží nejbližší. Zarachotilo to nade mnou, i ucítil jsem proud čerstvého vzduchu. Zároveň ozval se hlas, můj vlastní hlas — *help, help me!*

— Na mé volání se objevila v otvoru hlava a za chvíli jsem byl vytažen ze svého děsného úkrytu, osloven anglicky, poněvadž jsem však dobře nerozuměl, předveden kapitánovi. Na ten výjev byl jsem napřed připraven. Vyložil jsem několika slovy, odkud pocházím, a že jsem se v lodi jen proto schoval, abych se dostal, nemaje peněz, bez nich do Anglie.

— Kapitán, zprvu nedůvěřivý, se nyní usmál a změkl. Pronesl několik slov o výprasku, kterého bych zasloužil, pohrozil, že mě vydá úřadu, nakonec však dal mi předložiti dobrý zákusek a podal mi na cestu něco anglických peněz s bodrým *good by*.

— Tak jsem se dostal do Anglie. Do Londýna však byla cesta ještě daleká. Ale dostal jsem se i tam a žil delší dobu jako prostý workman, pomáhaje nositi vaky a bedny, vyčkáváje u nádraží, přespávaje s žebráky na Trafalgar square, o němž jsem kdysi sníval v Praze, ovšem jinak nežli nyní. Byl jsem nuzně živ, ale šetřil jsem a doufal. Po čase mohl jsem si dokonce opatřiti slušný oblek, byť i trochu obnošený, a představití se — uměl jsem již dobře anglicky — v hudebním závodě jako opisovač not a upravovatel z orchestru na klavír a naopak. Nejednou vzpomněl jsem na Richarda Wagnera, jenž se kdysi živil v Paříži podobným způsobem, a vida ve vývoji svých věcí proti žalostným počátkům přece jen stálý pokrok, díval jsem se klidně do budoucnosti. Tehdy dopsal jsem i rodičům do Prahy, ale prosil, aby nic neprozrazovali.

— Hudební závod byl s mou prací spokojen; naskytla se i příležitost promluvití se šéfem a požádati za doporučení. Nabízel jsem své služby i jako učitel theorie a jako učitel hry klavírní. To bylo mé štěstí. Majitel závodu svěřil mi svoji neter, a když se dostavil žádoucí výsledek, dohodil mi několik hodin. Český pianista, zajímal svým nezvyklým jménem i vzezřením, honoráře stoupaly a můj sešit, dlouho prázdný, počal se plniti básněmi.

„Ale to je jako pohádka,“ poznamenal jsem, zaujat . . .

— A přece holá skutečnost. Dovolíte-li, přivedu vám svoji ženu. Pravda, o té ještě nevíte. Byla též mou žákyní. Pochází ze šlechtické rodiny. Je sirotek, vychovaný bohatou tetou, která se jí zřekla, když jsem požádal za její ruku. Máme se rádi, a láska byla silnější nežli překážky a hrozby. Odjela se mnou z Londýna, neboť — opakují vám to —

hodlám v Praze vydati své skladby, ale především své básně.

Nechápaje, namítl jsem, že bylo možno vše vyřídit písemně, bez nákladné cesty, ale Lošťák mě přerušil:

— Zůstaneme v Praze, však se dovedu také užít v té divné zemi. Pro počátek mám ušetřenu slušnou sumu a doufám, že jako učitel hudby a angličtiny najdu s dostatek hodin. Ale opakuji znovu: jde mi především o to, abych vydal své básně. Vy mi k tomu pomůžete.

Nežli jsem se vzpamatoval, zmizel můj host, a jen sešitek, nadepsaný *Básně Ludvíka Lošťáka*, dokazoval, že jsem se neprobudil ze sna a že to, co se právě událo, byla skutečnost.

Pročetl jsem verše, našel několik nových obrazů i několik roztodivných slov a obrátů a vzpomněl na Bursíka a Kohouta. Bylo mi známo, že předkládají, co hodlají tisknouti, znaleckému posudku — i odevzdal jsem jim rukopis téhož dne odpoledne. Posudek dopadl příznivě, a já mohl oznámiti autoru, že jeho básně budou vydány. V duchu viděl jsem již jeho pohnutí a slzy radosti, slyšel děkovná slova a projev hluboké vděčnosti.

Avšak Lošťák zůstal originálem. Přijal moji zprávu s radostným, ale samozřejmým uspokojením, jako ten, jenž je plně přesvědčen o významu svého díla a přijímá nezbytný a přirozený hold. Mně pak, překvapenému neočekávaným obratem, vložil do ruky sešit skladeb pro klavír na dvě ruce, abych i toto opus odevzdal pánům nakladatelům k uveřejnění. To byl pro mne věru neočekávaný, překvapující a nevíтанý výsledek. Když jsem doma prohlédl Lošťákovy skladebné pokusy, ulehčilo se mi. Projevovaly talent, nebyly všedního rázu a

místy byly smělé v harmonických spojích. Na mé doporučení byly přijaty do nákladu.

Zatím hledal jsem ještě mezi svými známými žáky, kteří by se chtěli učit angličtině. Nenašel jsem jich, ale přihlásil se sám jako první.

Od té doby jsme se stýkali s Lošťákem pravidelně v Akademické kavárně proti vyšší dívčí škole. Zde objevil se občas také mistr *Dvořák*, jenž byl již tehdy v čilém spojení s Anglií, a rád si s Lošťákem anglicky pohovořil.

Bylo to v době, kdy zrušili tichou kavárnu v prvním patře v Ovočné ulici, nynější Ulici 28. října, kde je dnes bankovní palác. Sem docházel *Dvořák* dlouho a zpravidla vždy po obědě, usedaje ke stolu, kde se scházival kruh umělců a jejich přátel. Chodíval sem zamlklý *Max Pirner*, stále vtipkující *Jan Lier*, zasněný *Julius Zeyer*, redaktori *Josef Hubáček*, *Emil Bretter* a s *dr. V. V. Zeleným* občas také já.

Mistr *Dvořák* býval všemi srdečně vítán, stiskl ruce, usmál se neb zakabonil, usedl, zapálil doutník a četl. Hovořilo se často hlasitě, ale on zúčastnil se zřídka kdy debaty, *Lier* dokonce tvrdil, že se do novin jen dívá, myslé ve skutečnosti jen na hudbu. Potvrzovaly to zdánlivě i některé neočekávané výbuchy, jak jsme to tehdy nazvali, kdy mistr náhle odhodil noviny a načrtal *Zelenému* na mramorovou desku rychle pět linek a myšlenku, která mu právě prošla hlavou. „Fotrlínku, to je thema, co?“ povídá *Dvořák*. *Zelený* se zadívá: „Krásné, ale víte, že je to vaše scherzo capricioso?“ *Dvořák*, jenž se již zase chopil novin, obrátí se, jako by neslyšel, a za chvíli odpoví: „Škoda...“

Jednou usmyslil si *Lier*, že nám podá důkaz, že „mistr muzikus“ novin nečte, že prohlíží jen slova,

nejvyšší nadpisy, tékaje myšlenkami kdesi v jiných, vznešenějších světech. Navedl sklepníka, aby předložil Dvořákovi, jakmile přijde, staré, loňské noviny. Byl ovšem tak opatrný, že nařídil, aby bylo vyhledáno souhlasné datum. Byli jsme všichni velmi zvědaví, jak pokus dopadne. Pirner varoval, též Zeyer měl námitky, avšak Lier je ujistil plnou odpovědností. Dvořák přišel jako obyčejně a pronesl jen tak mimochodem: „Co je nového?“ a Lier, ihned pohotový, poznamenává: „Bismarckův syn vstoupil do řádu jezuitského...“ „Mistr muzikus“, jako by neslyšel, usedá a přijímá noviny z ruky sklepníkovy. Mezi námi zavládlo nezvyklé napětí. Dvořák chvíli čte, pak obrátí list a pronese tázavě: „Dnes je přece sedmnáctého října?“ Všichni přikyvujeme hlavou. A opět zavládlo ticho. Chvíli. Vtom vybuchne Dvořák v zuřivém fortisimu: „Ale to už jsem čet'...“ a odhazuje noviny s poznámkou: „Dejte mi dnešní!“ Lier prohrál.

Hovory a příhody v Akademické kavárně nebyly tohoto rázu. Lošťák i já vzhlíželi jsme k velkému mistru jako k učiteli a těšili se z každé jeho poznámky. Mluvili jsme téměř výlučně o hudbě.

Jednou přišel mistr a ještě nesvlečen z kabátu obrátil se k Lošťákovi rozhorlen: „To jste chodil do varhanické školy? K Blažkovi? Ke Skuherskému?! To je škandál, že neumíte ani harmonii.“ Lošťák rozpaky zčervenal, zakoktal několik slov, ale já ihned vytušil, co se událo.

„Byl jsem právě u Bursíka,“ pokračoval mistr, sedaje ke stolku, „ukázali mi vaše klavírní skladby. Dobrá. Chtějí to tisknout. Ale tohle místo tam nesmíte nechat, rozumíte.“ A Dvořák píše harmonické spoje, jejichž smělost mě také byla překvapila, s nimiž jsem se však smířil.

Lošťák ochotně slíbil, že se *na to podívá* a ono místo změní. Když jsme se však opět setkali, ujistil mě o nemožnosti nějaké uspokojující úpravy: „Cokoliv tam napíše, je nemožné. Nedovedu to změnití přijatelně; vše jiné je všední a hloupé.“ Rozuměl jsem mu, a každý tvůrčí duch mě pochopí: chvíle tvoření jest posvěcena. Co povstalo za onoho posvátného vytržení, nelze nahraditi v době, kdy jsme střízliví a chladní.

Za čas zapomněli jsme na celou věc, až asi po měsíci, sedíce v kavárně u okna, náhle spatříme mistra Antonína, jak jde mimo. Lošťák se bezděčně přikrčil do kouta, ale bylo již pozdě. Mistr se zastaví, a dívá se na nás. Pozdravíme a již vstupuje — a přímo k našemu stolu. „Víte, že vás hledám,“ praví k Lošťákovi. „To místo v těch klavírních skladbách je dobře. Rozumíte? Neopravujte to! Já jsem si to rozmyslil...“

Podivuhodný, velký umělec! Neznal nic nepatrného, nic nezávažného v umění, ať se to týkalo vlastní práce či cizí. A každý problém byl hoden úvahy, každý musil býti domyšlen. Lošťák byl potěšen, a oba provázeli jsme mistra, hned zase odcházejícího, vděčným a úctyplným pohledem, zatím co se v jeho tváři jevilo zřetelně, že duše jeho dlí již v jiném světě...

Mé styky s Lošťákem trvaly až do té doby, kdy jsem opustil Prahu. Asi dva roky učil mě angličtině sám; když jsem pokročil, uvedl mě do svého chudého bytu na ostrově Kampě, a vyučování ujala se jeho paní. Byla to dáma velmi jemná, ušlechtilé tváře, plachého, bolestného výrazu v očích, nevelká, skromná, ale neobyčejně inteligentní a znalostí zejména v anglické literatuře značných. Milovala svého muže, vzhlížela k němu s důvěrou a s úctou,

přesvědčena o jeho geniálnosti a velkém poslání. Zažili jsme spolu milé hodiny, čtouce a hovořící, avšak nezbavil jsem se dojmu, že není šťastna. Zklamal ji život? Zklamala pohádka lásky? Milovala romantiku: snad byla jedna z jejích obětí.

KRUH U BRETTRŮ

Dr. V. V. Zelený miloval ze svých kolegů mezi českými žurnalisty nejvíce *Emila Brettra*, redaktora listu „Politik“, a *Josefa Kuffnera*, divadelního kritika a feuilletonistu „Národních listů“. Bretter a Kuffner znali se z Vídně, kde byl Bretter členem redakce Skrejšovského a Kuffner sloužil jako nadporučík u dělostřelectva. Tato trias doplněna byla mnou, nejmladším, a rozšířena občas *dr. Hubáčkem* z redakce „Politik“ a *Ignátem Hořicou*, jenž se znal dobře s Kuffnerem; byli přáteli ze svých vojenských let.

Emil Bretter přivedl si tehdy z Vídně mladistvou choť, dceru oblíbeného spisovatele veselých her F. S. Berga, a Zelený uvedl mě do mladé domácnosti v Salmově ulici.

Bretter i jeho choť zaujali na první pohled vrozenou noblesou, a vzácná ušlechtilost těch dvou jemných duší projevovala se ve všem. Zařízení vliďného bytu, nábytek i jeho umístění, obrazy Chittusiho, knihovna, umělecké předměty, klavír, vše prozrazovalo vybraný vkus. Mladá paní hrála výborně na klavír a milovala hudbu, jež jí byla radostí i útěchou, povznesením a sblížením s krásou, po

níž toužila. Zelený měl plné pochopení pro enthu-
siasmus vzácně muzikální, a také přítel Bretter rád
se ponořil v snění, když usedla paní Josefina k pia-
nu.

V neděli u večer bývali jsme jejími hosty s dr.
Zeleným a Kuffnerem, i naučil jsem se zde oceňo-
vati distinkci ušlechtilých forem a krásu rozhovorů
bystrých a přirozených lidí. Paní domu udávala
tón. Ve své spanilé křehkosti a nestrojené skrom-
nosti měla tklivý půvab nedotknutého květu i lehký
nádech exotičnosti. Obyčejně jsme hrávali spolu
na čtyři ruce bohatý, převahou český repertoár.
Zelený jako vykladač byl ve svém živlu, přinášel
občas i nové hudebniny, a také já sám přispěl ně-
kdy vlastní skladbou k zpestření našich pořadů.

K nedělním večerům přidružila se sobotní do-
poledne, kdy jsme nejednou připravili hudební
část pro následující den.

Přítel Zelený postaral se, vida vřelý zájem, též
o vzácné návštěvy, a tak objevili se u mladého ro-
dinného krbu brzy *Karel Bendl* a *Antonín Dvořák*.
Bendl, rozený kavalír, hovorný a dvorný, Dvořák,
prostý a zamlklý, ale oba vřelí a přátelští v tom
nadmíru jemném prostředí.

Pravidelnost nedělních večerů neustávala, ani
když došlo k návštěvám v rodině Brettrově. Přijela
občas rozmilá a čtveračivě veselá matka paní Jose-
fíny, jednou dokonce s mladší svou dceruškou An-
tonií.

Náš trojlístek, Kuffner, Zelený a já, prokazoval
dámám, nepoznavším předtím Prahy, služby ry-
tířské; navštěvovali jsme s nimi divadla a koncerty,
výstavy a galerie, a vracívali se pozdě večer domů,
k žalosti bratra Viktora, jenž mne po celý den ani
nespatřil. Neboť při návratu ze své práce našel

zpravidla byt prázdný, kamna vyhaslá, a na stole lístek, který mu oznamoval, kdy se vrátím, má-li připravit večeri, a vedle pozdravu, co se událo pozoruhodného, vzkazy z domova a dotazy. Nechtěl-li jsem jej ráno časně budit, neviděli jsme se po celý ostatní čas.

XII

MOJI ŽÁCI

Přihlásilo se mi tehdy mnoho žáků, a já žil v domnění, že musím každého přijmouti, kdo projevoval vůli a nadání. Ucíval jsem v rodinách, neboť můj byt nebyl skvěle zařízen a měl leckteré vady a nedostatky. Z většího pokoje vedly totiž dveře do další místnosti, jež měla zvláštní vchod a byla pronajata nějaké několikačlenné rodině. Nepoznal jsem žádného z jejích členů, ale znal všechny hlasy, otce i matky, ale zejména dítek ještě nedospělých; býval jsem často vyrušen ze své práce jejich křikem a sváry i pláčem. Avšak to vše stalo se za čas nemilou zvyklostí; skutečným zlem byl těžký, vydýchaný a všelijakými výpary naplněný vzduch, pronikající ke mně dveřmi, které špatně přiléhaly, a pak vědomí, že kdykoliv sáhnu na klavír, sledují neb mohou sledovati každou myšlenku moji neznámí sousedé. Umělecká práce vyžaduje i samoty i ticha; nebylo jich. Avšak byl jsem vychován chudými rodiči a zvyklý resignaci...

Soukromé hodiny byly cestou, na níž jsem poznával lidi a život, nevyčerpateľnou mnohotvárnost, romantické osudy, lásku, lhostejnost i nepřízeň, všechny stupně lidského nadání i výchovnou moc krásy.

Mezi svými žáky našel jsem ne jeden originál, a co padá nejvíce na váhu — stálou rozmanitost.

Přijímám hodinu v domě šlechtickém. Otec mého nastávajícího učně vede mě dlouhou chodbou nejprve do svého pokoje: „Chci s vámi pohovořit o samotě. Můj syn je poněkud prudké povahy, potřebuje pevné ruky. Vy jste velmi mlád, nevím, ale konečně — zkusme štěstí! Upozorňuji vás proto, abyste se nezalekl té nezvládnuté energie, jež se projevuje občas poněkud nemile a odvážně. Přišel jsem na příklad nečekán do hodiny, a našel svého synka ve výbojně a nezvyklé posici, nezvyklé při klavírní hodině. Učitel, váš předchůdce, seděl skrčen pod pianem a žáček, v ruce bicík, právě rozkazoval: „Nic nebudu hrát, a vy zůstanete, kde jste. Ani hnout!“

Za této nelákavé vyhlídky vedl mě baron do druhého patra k svému synkovi. Byl to rozmilý hoch, sličné, téměř dívčí tváře, a kdyby byl po dvou měsících někdo z rodiny náhle vstoupil do komnat synových, byl by našel Alfonse nejednou v mém náručí. Vlídlost a oddanost odměňoval stejně, ano dvojnásob; příkrosti a rozkazů nesnášel.

Ač jsem měl již jakousi praxi, přemáhal jsem s počátku velmi těžce jistý ostych, a nejtrapnější bylo mi sjednávat honorář. Byl jsem toho přesvědčení, že kněz, lékař a učitel mají prokazovat své služby ochotně a s radostí každému, kdo si jich přeje, neb chcete-li, připadalo mi, že je ponižující urážkou, platí-li se jim jako obchodníkovi za zboží. S těmi pocity přijímal jsem každou novou hodinu.

Tentokrát pozval mě k sobě jistý polský šlechtic. Sluha v pestré livreji otevřel, když jsem byl zazvonil, a uvedl mě do pokoje, patrně pánova. Nábytek byl bohatý a vkusný, ale podivně rozestavený, jako

by ve spěchu, neb s úmyslnou theatrálností. Na stěnách podobný nelad. Vedle krásné kopie Tizianovy ‚Lásky‘, v nádherném vyřezávaném rámu, jakýsi chvatný náčrt, přibitý prostě na stěnu, kde se střídaly olej a tužka; v rohu otřelý pastel. Staré hodiny a psací stůl, na němž ležela spousta knih a papíru v divném neladu, pohovka, přeplněná polštáři pestrých barev, a celá místnost, naplněná těžkým vzduchem, prosyceným parfumem a kouřem cigaret, doplňovaly nezvyklý dojem. V místnosti nebyl nikdo. Sluha odešel, i měl jsem dosti času, abych si prohlédl celý interiér, nežli vstoupil, oděn v barevný turecký župan, maličký človíček oholené tváře a pichlavých očí. Oslovoval mě stále ‚pane prósoře‘. Byl to hrabě. Usedli jsme, a rozmluva zahájena omluvou paní hraběnky, jež nebyla dosud dokončila svoji toaletu, ač bylo po poledni. Zvěděl jsem, že mám učiti paní hraběnkou nauce o harmonii. Byla zpěvačkou, koloraturní zpěvačkou, vyprávěl s patrným důrazem pan hrabě, zpívala v Monte Carlu, v Paříži i ve Varšavě, okouzila polovici Evropy a je bytost prostě nesrovnatelná.

Nemohu tvrditi, že bych byl za těch okolností očekával objevení se paní hraběnky s pocity zvláštního zájmu neb zvědavosti; překvapení teprve nastalo, když vstoupila, provázena lokajem, jenž otevřel skryté dveře a hluboce se uklonil. Hrabě i já vyskočili jsme se svých sedadel stejným tempem. Předě mnou stála dáma neobyčejné velikosti, statná, urostlá, v hedvábné toaletě, šíříc vůni akátu po celém pokoji. Oslovila mě francouzsky, ale maličký choť — nikdy již neviděl jsem tak pitvorného páru manželského — vyžádal si ihned, aby zapěla arii Gildinu z *Rigoletta*. Svolila po krátké rozmluvě, vedené polsky, z níž jsem zachytil několik slov, ale

nedobral se smyslu; usedl jsem ke klavíru a začali jsme. Paní hraběnka měla krásný hlas, rozsahu nevěděního, lehký v koloraturách, ale schopný dramatického akcentu, kde toho žádal přednes. Sotvaže dozpívávala a já pronesl první slova pochvaly, počal pan hrabě poskakovati kolem své sladší, dvakrát tak velké polovice a prositi o polibek, polibéék, polibééék. Nedostalo se mu ho, ba byl odmítnut jako děcko, a paní hraběnka, obrátivši se ke mně, pronesla tiše: „Un enfant...“ Můj čas byl odměřen, ale nebylo možno promluvit o důvodu mé návštěvy. Hrabě začal znovu žadoniti: „Clémance, Clémance, encore une fois!“ Ale ani tentokrát nepochodil. Paní listovala v hudebninách na pianě a ukazujíc malou rukou na otevřený sešit, jala se přednášeti arii Filíniu z Thomasovy *Mignon*. Co se bylo událo po arii z *Rigoletta*, opakovalo se znovu; hrabě však již přímo vyskakoval, a to velice mrštně, a skutečně podařilo se mu, dotknouti se rtu spanilé zpěvačky, když vtom vstoupil sluha nesa na stříbrném tácu připravený samovar. Vešli jsme do vedlejší místnosti, jídelny, i musil jsem přijmouti toto první pohoštění čajem, vejci a zákusky. Konečně smluvena doba vyučování — od dvanácté do jedné — a já odcházel jako z Jiříkova vidění, s hlavou plnou nejspletěnějších představ a dojmů.

Hodiny odehrávaly se poměrně klidně. Nejprve se objevil sluha Štefjuk, přinesl herbatu,¹ po něm dostavil se hrabě, nakonec — má zákyně. Posnídalo se (v poledne), následovala arie, obvyklá gymnastika nadšeného a nikdy v obdivu neochládajícího posluchače s několika pokusy o žádoucí polibééék, a konečně hodina, kde se dostal k slovu „pan pró-sor“...

¹ čaj (polsky)

Po Polácích došlo na Rusy. Můj žák byl posluchačem vysoké školy, ale zachtělo se mu také vyššího vzdělání hudebního. K této chvályhodné snaze nedostávalo se mu dvou věcí: především nadání, pak financí. Toho posledního mohl jsem postrádati jako všeho pozemského, ale prvního, daru nebes, nikoliv. Ovšem, bylo mi líto té usilovné snahy, jež ztroskotávala již u harmonických intervalů při „uveličone“ a „umenšone“ kvartě a kvintě, ale přes všechnu obapolnou vůli postupovali jsme velmi těžce. Můj Rus byl originální chlapík. Byl-li nevyspalý, položil prostě hlavu na stůl, opřev ji o obě ruce, zavřel oči, nechal mě vykládati a občas mě ujistil, že bdí, poznámkou: „Jen dál,“ neb „Continuez!“ Ač jsem byl na technice žákem Kolářovým, byly mé vědomosti v ruštině velmi chabé, a můj žák znal jen velmi špatně česky, ještě méně francouzsky a nejméně německy. Ale pomáhal si jakýmsi esperantem budoucnosti, pleta dohromady svůj rodný jazyk s ostatními. Připomínal mi tak nejednou chaos, který zavládl pod babylonskou věží. Že mě takové vyučování valně netěšilo, je pochopitelné; přes to došlo často k žertovným výjevům. Namáhám se na příklad jednoho dne, abych vysvětlil pojem převratů harmonie. Můj žák má patrně dobrý den, dívá se na mne, byť i ve velmi pohodlné posici, sleduje pozorně můj výklad, kývne několikrát hlavou, jako by mě chtěl ujistit, že věci výborně rozumí, ale když jsem domluvil, pronásí tuto větu: „Ja, eh bien, aber sie sprechen russisch, wie eine Turk...“ Netřeba poznamenávati, že neměl o převratu harmonií ani potuchy.

Jednoho dne dal mi balíček čaje, který právě dostal z Ruska, nabídl cigarety ze žlutého papíru, s násadkami velmi dlouhými, a — zmizel. „Odjel.“

řekla mi bytná, „nevím kam . . .“ A já byl upřímně rád.

Bylo by nevděkem, kdybych tyto ukázky nedoplnil ujištěním, že jsem měl doma a později i v cizině žáky, kteří mi působili radost i čest, pilné a nadané, milé a vděčné, žáky, hlásící se i po letech k učiteli s něžnou oddaností. Avšak takové našel jsem jen mezi Čechy a Němci; s bratry Slovany neměl jsem nikdy toho štěstí.

XIII

KAREL STECKER

Můj nejmilejší spolužák na varhanické škole byl *Karel Stecker*. Naše vzájemné sympatie probudily se velmi brzy. Uviděli jsme se nejprve ve varhanické škole, setkali se znovu na universitě, v přednáškách profesora dr. Hostinského, promluvili spolu a sprátelili se. Stecker byl člověk neobyčejné vážnosti; umění bylo mu údělem posvátným, a ušlechtilost, bohatý cit a čistota myšlení předpokladem zdárné umělecké práce. Měli jsme tytéž ideály, tytéž vzory. *Bach*, *Beethoven* a *Schumann*, *Smetana* a *Dvořák* v hudbě světské, *Palestrina*, *Lasso*, *Giorgi* a *Witt* v hudbě církevní. Na varhanické škole okouzila nás harmonie *Schubertova*, hrající duhovými barvami, snivost *Chopinova*, smělost *Berliozova* a chromatické basy *Griegovy*.

Profesor *Blažek* neocenil Steckra po zásluze, ale ředitel *Skuherský* vše bohatě nahradil. Zdálo se mi nejednou, že se výhradně obrací k Steckrovi a ke mně při svých výkladech a přednáškách, zejména tam, kde šlo o látku přístupnou posluchačům zvláště inteligentním, předpokládající hlubší vniknutí v taje umění a vedoucí zpravidla k závěru: „omnia exeunt in mysterium.“

Rovněž v kompozičních hodinách začínával ředitel Skuherský obyčejně Steckrem. Steckrovy skladby toho zasluhovaly. Vzpomínám rád na jeho varhanní preludia, na kratší črty pro klavír na dvě ruce, na písně, ale nejraději na volnou větu pro smyčcové kvarteto a na sonátu pro varhany, kterou, nemýlím-li se, hrál na výstupní zkoušce. Stecker byl umělec bohaté fantasie, neobyčejné pohotovosti, polyfonik velmi obratný, a daru improvisace dostalo se mu v míře nevšední. Melodický i harmonický nápad byly mu stále k dispozici, pramen invence nevysychal, kontrasty sledovaly vybrané a překvapující, nové a nové kombinace se stíhaly, polyfonie se stále rozrůstala v útvary složitější, a celek, zpravidla mocně vyvrcholený, vábil krásnou formou. Vedle našich tehdejších nejlepších improvisátorů na varhanách, *mého otce, Josefa Hartla, Otomara Smolika* a *Josefa Klíčky*, náleželo Karlu Steckrovi čestné místo.

Když jsme vyšli z varhanické školy, dostalo se příteli Steckrovi místa učitele zpěvu ve škole voršilek, spojeného s povinností řídit chrámovou hudbu. Stál-li Stecker u dirigentského pultu, hrával jsem na varhany. Bylo někdy i naopak, ano často splynuly obě funkce v mých rukou; stalo se tak, kdykoliv Stecker náhle onemocněl, což bylo, žel, dosti často. Divná choroba podlamovala jeho síly již na varhanické škole, ale nepřikládali jsme jí váhy. Ani milý, mladší bratr Steckerův, lékař, neznepokojoval nás svými výklady o její příčině a významu. Tak jsme často zapomněli u klavíru na bolest a trud, hrajíce na čtyři ruce, neb prohlížejíce staré i nové hudebniny.

Měli jsme konečně i společnou snahu, zúčastniti se ruchu hudebního literárně. Stecker ukládal své

významné a hluboké články nejčastěji do hudebních listů, a jeho studie, opřené o vynikající vědomosti, vzbudily brzy pozornost. Po nějaký čas zabýval se i kritikou, ale nemoha se opřít o pevné zdraví, pracoval doma vědecky. Rodily se zvolna jeho výborné spisy *Dějiny hudby* a *Nauka o formách*, a Stecker povolán po F. Z. Skuherském jako lektor na filosofickou fakultu Karlovy university. Své skladatelské vlohy rozvinul nejkrásněji ve svém *smyčcovém kvartetu* a v *motetech*, mezi nimiž je zejména *Terra tremuit*, dramaticky pojaté, mocně působivé.

ALMA FOHSTRÖMOVÁ

Není nesnadno pochopiti, jak jsem byl překvapen, když jsem našel jednoho dne na stole navštívenku se jménem *Alma Fohström*, malou navštívenku dámskou, jejíž pravá strana byla založena. Vysvětlení se mi dostalo teprve druhého dne, kdy obvyklá zpráva z kanceláře Národního divadla hlásila pohostinské hry koloraturní divy Almy Fohströmové, a to v *Lucii, Traviatě* a v Gounodově *Faustu*. Tedy pozornost vůči referentu Národních listů je ta malá navštívenka, nic víc. Odložil jsem ji jako ostatní a nebyl bych se dále o věc zajímal, kdyby nebyla pěvkyně okouzila české obecnstvo i kritiku. V několika dnech dočkala se takové obliby a přízně, též mezi dámami, že byla pro tu dobu jediným téměř thematem rozhovorů v české společnosti.

Vyučoval jsem tehdy i v ústavě paní Novotné, kde bylo několik dcer zámožných rodičů na vychování, a slyše chvalozpěvy na rozkošnou Almu, pochlubil jsem se její zvláštní pozorností, neboť obvykle posílali umělci pohostinsky vystupující své navštívenky poštou, a nekonali návštěv. Paní Novotná, dáma vzácné distinkce, otázala se mne, kdy

se mi dostalo té řídké pozornosti, a když uslyšela, že před čtyřmi dny, matersky mi vyčinila, upozorňujíc na společenský příkaz: „Jestliže vám učinila dáma návštěvu, měl jste ji vyhledati hned druhý den. Je to ‚faux pas‘, můj milý, nenajdete-li však času, abyste oplatil návštěvu alespoň do týdne, je to hrubá urážka.“ Vyprávěl jsem vše téhož dne doma, a tatínek výrok paní Novotné potvrdil.

Co mi zbývalo? Uraziti dámu, jejíž umělecké výkony byly uchvacující a krása neobyčejná, jsem nechtěl. Ale k návštěvě neměl jsem odvahy. Teprve posledního dne týdnu, předepsaného pravidly společenskými, odhodlal jsem se k činu.

V divadle jsem se dověděl, že slavná pěvkyně bydlí v hotelu ‚U černého koně‘, tehdy nejoblíbenějším, i oblékl jsem své nejlepší šaty a o dvanácté odevzdával jsem svoji navštívenku u dveří číslo 12. Srdce mi bušilo v prsou, když mě komorná vyzvala, abych vstoupil, vyřizujíc, že se slečna velmi těší.

Za chvíli stál jsem sám v salonu pěkně zařízeném, rozhlížel se kolem, když vtom objevila se přede mnou Alma Fohströmová. Byl jsem připraven na jistý rozdíl; dojem na jevišti, kdy umělec se představuje v kostymu a naličen, v umělém a efektním osvětlení rampy, je zpravidla zcela jiný než v soukromí a za střízlivého světla denního. Tentokráte nebylo tomu tak. Alma Fohströmová neztratila nic ze své krásy: její oko bylo stejně zářivé, plavé dlouhé vlasy obetkávaly malou její hlavu zlatou září, a červený, šarlatový šat zvyšoval něhu půvabné její bytosti. Pozdravil jsem ji, představuje se, políbil její ruku a usedl, byv vlídně vyzván.

Hovořili jsme francouzsky. O Praze, o Národním divadle, o projektovaném prodloužení jejích pohostinských her. Roztomilost a zvláštní půvab svě-

tové umělkyně okouzly mě nadobro, a měl jsem radostný dojem, že jí nejsem nepříjemný, že její nestrojená srdečnost není obrácena k referentu vlivného listu, nýbrž od člověka k člověku. V tomto pocitu byl jsem utvrzen, když mě v zápětí vyzvala: „Posnídáte s námi, prosím. Čekám jen na své sestry — jsme tu tři —, jež se budou těšiti stejně jako já ze známosti s vámi.“

Zazvonila a diktovala vstoupivšímu sklepníku: „Polévku, rybu, maso, moučník, šampaňské a černou kávu. Budeme snídati zde. Čtyři osoby...“ Všechnen její způsob, jenž měl do sebe něco neobyčejně milého, ale i jistou sympatickou ráznost, znovu mě zaujal. Omlouval jsem se, nevěda dobře, zdali mám a smím-li zůstat, když vběhly se smíchem dvě mladé dámy, sestry Alminy — Ada a Aglaia. Tři *A*, pravila mi Alma, a já si řekl v duchu: „Těmi třemi *A* zahájím svou příští větší skladbu.“¹ Také obě sestry Alminy byly milé a pozorné, ale ač slavné své sestře velmi podobny, neměly její výjimečné krásy. Sklepník prostřel, usedli jsme, i prožíval jsem chvíle okouzlení a štěstí. Menu bylo výborné a šampaňské vybuchlo, jak náleží. Neznal jsem dosud toho vína, s jehož jménem jsem se po prvé setkal v kupletu o trebizondské princezně, a byl trochu zvědav. Lahodný, výborně ochlazený nápoj perlil se za chvíli ve čtyřech vysokých sklínkách, a celé kvarteto naší malé společnosti připíjelo si navzájem na zdraví a na úspěch umělecký. O čem jsme hovořili? Kapelník Anger prozradil Almě, že komponuji. Tak došlo i na toto thema, a já musil slíbiti, že přijdu zase a přinesu své písně.

Po obědě došlo na černou kávu a zvláštní libo-

¹ Moje první symfonie měla původně úvodem tři *A* v různých oktávách.

vonné cigarety — jen Alma nekouřila — a poté usedli jsme ke klavíru a já přehrával se slavnou divou *Dinoru Meyerbeerovu*, v níž hodlala též vystoupiti na českém jevišti.

Tak rychle prchaly ty slastné chvíle . . . Co krásy bylo tu shrnuto v několik krátkých, nezapomenutelných hodin! Ježto měla Alma volný den, nepustila mne, a já zapomněl na vše, až do chvíle, kdy vstoupivší sluha Národního divadla, jenž přišel hlásiti zkoušku mé hostitelce, probudil mě ze snění. Byly čtyři hodiny, čas, kdy jsem měl již býti za katedrou na malostranském gymnasiu. Rychle jsem se rozloučil, vskočil do fiakru před hotelem — a za deset minut stál jsem před svými žáky.

*

Doma i u paní Novotné musil jsem vyprávěti o své návštěvě. Činil jsem tak s pocity jakési pýchy, a nescházelo ani nevinných závistníků.

Zatím došlo k druhé pohostinské hře, v úloze Markétky, i dovolil jsem si po skvělém úspěchu zahradní scény zaklepati na dveře šatny vzácné umělkyně. Byla zahrnuta květinami a věnci, radostná, a smluvili jsme si den návštěvy. Alma vyžádala si překlad mých i ostatních referátů do franštiny; přinesl jsem je při své druhé návštěvě, zároveň se svými písněmi, jak jsem byl slíbil. Byla mezi nimi i jedna kolorатурní — *Zuleika*, na text Bodenstedtův, již napsal jsem pro ni a v níž se mi zdál — v exotickém ovzduší orientálním — ozdobný zpěv omluvitelný a vhodný.

Byli jsme s počátku opětně sami, i uslyšel jsem mnoho o osudech slavné zpěvačky. Vyprávěla s tklivou prostotou o svém dětství, rodičích i sourozencích, o touze zpívati a zpěvem si dobývati přízně

svého okolí. Již jako dítě vystupovala na jevišti a dovedla, byť dosud bez učitele, zpívati jako cvičená pěvkyně. Také koloratura, v níž později tak vynikla, byla jí takřka vrozena. Bez technických studií popěvovala si ráda škálové chody, a její téměř nevyčerpatelný dech, jenž jí umožňoval trylkovati, trylek rozvinouti do největší síly, zeslabiti v pianissimo pavučinově lehké a pojednou bez přechodu znovu nasaditi v klokotajícím fortisimu, byl jí údělem nebes, stejně jako vynikající nadání herecké. Prošedší těžkou školou života, dovedla se ovšem při svém bohatém citovém fondu vymysleti v charakter i v situaci svých úloh, a proto vytvořila každou z nich odlišně a pravdivě, s onou věrností, která přesvědčuje a strhuje. Mluvili jsme mnoho o divadle a došlo na obecenstvo.

Alma Fohströmová byla si toho plně vědoma, že je všechna divadelní sláva sensací chvíle, kratičkým opojením, které trvá, dokud umělec stojí na jevišti, a neúprosně mizí, když zhasla světla, smyto ličidlo a odložen kostým. Všechn potlesk, jásot i nadšení platí *umění*, jeho nezadržitelnému, ale věčnému kouzlu, onomu posvátnému opojení, které poskytuje herci i diváku, hráči v orchestru, stejně jako dirigentu, autoru, ba i napovědovi. „Prchavé kouzlo snů a ilusí, vytržení z pozemského prachu, zapomenutí — to mi dává jeviště. Žiji dvojnásob, jsem-li na scéně, žiji bohatěji, plněji, zmocněněji, ale jen v těch chvílích jsem vytržena z lidského celku — já — svět. Ale jakmile je po hře, upadám do proudu času jako kapka do moře, beze stopy, bez zvláštní barvy . . . hříčka větru, který mě zanáší s místa na místo . . . prázdný zvuk . . . nic . . .“ Byly to výroky melancholické chvíle umělkyně putující z města do města, bez klidu, bez pravého domova;

bez pravých přátel, člověka vytrženého z půdy, bez kořenů, světoběžníka . . .

Snažil jsem se ji upokojiti, poukazuje na jedinečnou krásu jejího povolání, ale mimoděk napadla mě zkušenost Goethova *Viléma Meistra*, jenž s hráv Hamleta, sám uchvácen velikostí Shakespearovy básně a oslněn slávou premiéry, pátrá po dojmech obecenstva a dovídá se, že jeden z posluchačů vytýkal jeho Hamletu bílou tkaničku, která se objevila pod vestou ve scéně s královnou, druhý sice pronesl jeho jméno a chválil výkon, ale měl za to, že Vilém hrál — Laerta, konečně třetí, jenž byl pln uznání a liboval si, jak se v divadle výborně pobavil, udávaje za důvod, že se mu podařilo přes odpor a výtky sousedů po celý večer — podržeti na hlavě klobouk . . .

Vyprávěl jsem pěvkyni také o svých zážitcích, i byli jsme konečně zajedno v tom, že umění blaží a přináší odměnu všem, kteří mu oddaně slouží, odměnu, která je nade všechno: radost, vnitřní uspokojení a posvěcení — jako každá poctivá práce.

Při představení *Lucie z Lamermooru* zašel jsem v přestávce mezi akty opět na chvíli do šatny. Setkal jsem se zde s ředitelem Fr. Ad. Šubertem, jenž byl velmi udiven mou přítomností, tím více, když se mu dostalo výtky, rozmile sice pronesené, ale přece jen výtky, že mé překlady referátů jsou správné, kdežto jeho překlady nikoliv. Přeložil jsem totiž i to, co umělkyni nelichotilo, na příklad že ten neb onen výjev nevyzněl tak silným dojmem jako jiné, neb poznámku, jako by byla bývala pěvkyně méně disponována a podobné. Ředitel Šubert, co nevyznělo ve chválu a v nadšení, galantně potlačil.

Nevím již, kolikrát jsem Almu Fohströmovou navštívil; vím jen, že odjíždějíc dala mi adresu do

Milána, kde si chtěla odpočinouti po zájezdu do Londýna, jenž následoval po Praze, a že mi slíbila brzy psáti. Dovedla také dostáti slovu.

Asi po dvou letech objevila se znovu na jevišti Národního divadla a její výkony, k nimž přibyla *Dinorah*, stejně uchvacovaly jako při prvních pohostinských hrách na české scéně. Opakovala se i moje návštěva v hotelu „U černého koně“, a milý trojlístek tří sester přivítal mě jako starého přítele. Bylo mnoho co vyprávěti o cestách, zejména o Francii a o Paříži, avšak Alma seděla ztichlá a zamlklá. Rozjařila se teprve při odpolední siestě.

Při její poslední pohostinské hře jsme se rozloučili v divadelní šatně, plné věnců a květů, z nichž jsem si odnášel několik snítek na památku, zároveň s novou podobiznou umělkyně vzácně sympatické. Netušili jsme tehdy, že rozcházejíce se pozdravem „na shledanou“, rozcházíme se navždy.

Alma Fohströmová do Prahy již nezavítala.

ČEŠTÍ VÝTVARNÍCI

S neochabujícím zájmem jsem sledoval vedle hudebního vývoje i vývoj umění výtvarných.

Mladá generace, jež se představila tak překvapivě radostným způsobem při konkursu na výzdobu Národního divadla, *Aleš* a *Ženíšek*, *Hynais*, *Liška* a *Tulka*, stála v popředí. Prostřednictvím přítele *K. B. Mádla* poznal jsem osobně všechny ty umělce, kromě *Tulky*, záhadně zmizevšího, a když se uvázal *Mádl* ve svůj úřad v knihovně umělecko-průmyslové školy, sblížil jsem se i s *Maxem Pirnerem*, *Chittusim*, *Mařákem* a *Sequensem*.

Vedle divadelního prostředí nevábilo mne žádné jiné tak mocně, jako malebný nelad uměleckých atelierů. Tisíc předmětů, změť různých slohů, barevné skvrny brokátů, koberce, knihy, helmy a zbraně, skla a cínové nádoby; gotika, barok, rokoko i empire podávaly si tu svorně ruce. Napsal-li jsem „malebný nelad“, musím přiznati, že byl pořádek v tom nepořádku, jak řekl *Robert Schumann*. Umělcův duch dovedl spojit i nejdisparátnější složky v syntesu vábivou, ba okouzující, a prach, který pokrýval kdejaký předmět hedvábnou vrstvou, halil vše, i atmosféru, v jakési sladké snění, jako by vše-

chny ty věci, jež se zde nabízely oku, chtěly vyprávěti o zaslých časech. Štafle a obrazy, napjatá plát-
na a směs rámců doplňovaly zařízení atelierů vedle
váz se starými, odloženými štětcí, paletami a boha-
tým výběrem lahviček s různobarevnými, záhadnými
tinkturami. Takové prostředí přímo dráždilo
fantasii, vzněcovalo dojmy, vábilo stejně k práci
jako k snění. A bývaly tu často nezapomenutelné
chvilky, když slunce zapadlo a závoje stínů opředly
poetickým kouzlem každý předmět, kdy vše zdu-
chovělo, zhaleno v modravé přítmí, neboť každý
z jmenovaných mistrů byl individualita osobitá a
svérázná: Aleš bodrý, veselý, vtipný; Ženíšek ele-
gantní, dvorný kavalír; Liška melancholický a zam-
klý, s očima, jež vypadaly jakoby stále naplněny
slzami; Pirner rovněž nemilující slov, zatrpklý,
hloubavý filosof; Chittussi nadšený a každou chvíli
k přátelskému výpadu připravený; a konečně usmě-
vavý, dobrý Sequens a ve sny ponořený Mařák...
Všichni doplňovali se navzájem.

Rád vzpomínám chvíle, kdy se vrátil *Hynais*
z Francie. Bylo to v atelieru Ženíškově, kam také
Pirner a *Schikaneder* se dostavili. *Hynais* byl pln
nových dojmů, vyprávěl živě a poutavě, své náhledy
vyslovoval s energií a s přesvědčivostí, ale přes to se
společnost stále usmívala, ač hovořil o věcech nej-
vážnějších, jelikož mluvil komickou řečí, střídaje
ustavičně franštinu a češtinu s němčinou. „A prop-
pos, víš, c'est ça. Es ist die Hauptsache, savoir
dessiner; víš, třeba Ingres. Kresba — es hat etwas
solides — verstehst du — je to něco — dobře na-
kreslit...“ Tak a podobně šlo to stále a nejednou
byl by vypukl smích, kdybychom se byli usilovně
nepremáhali vůči „hostu“, jehož umění jsme dovedli
oceniti a chápati.

S Pirnerem chodíval *Hanuš Schwaiger*. Ve Wiesnerově galerii *Ruchu* na Senovázném náměstí vystavovali často studie, malované podle téhož modelu: Pirner měkkým, zasněným štětcem v lehkých dotycích, Schwaiger tvrdě, určitě, kresle zednickou tužkou a většinou jen koloruje ráznými, energickými tóny.

Tehdy vyzval mě český stavitel varhan *E. Š. Petr*, abych si prohlédl varhany, určené do ciziny, ale zatím postavené v galerii *Ruchu*. Zašel jsem tam jednou dopoledne, usedl u pěkně disponovaného nástroje, Petr šlapal měchy, a já, podporován krásným zvukem jednotlivých rejstříků i mocného plného stroje, improvisoval jsem jakousi volnou fantasií. Několikrát se mi zdálo, jako by se poodhrnovala záclona temněmodré barvy, zakrývající část výstavního sálu, ale v zápalu hry jsem si toho nevšímal. Když jsem skončil, objevil se, vystupuje z místnosti záclonou oddělené, neznámý muž velké postavy, statný, bodré tváře, jenž podáváje mi ruku pronesl prostě: „Hrálo zde již několik pánů, ale jako vy nikdo. Jsem malíř *Hanuš Schwaiger*.“ Stíkl jsem srdečně jeho pravici, potěšen, že poznávám výborného umělce osobně. Naše setkání skončilo Schwaigrovým pozváním, abych ho navštívil v atelieru ve Vodičkově ulici. Tam jsem později nejednou zastihl i *Maxe Pirnera*.

Zatím poznal jsem i členy mladší generace malířské: *Viktora Olivu*, *Trska*, *Vojtěcha Bartoňka*, *Gretsche* a *Lud'ka Marolda*. O Olivovi stala se již zmínka. Bartoněk byl kdysi u sv. Vojtěcha mým spolužákem. Tichý, skromný člověk, bez nároků, umělec výborného postřehu a vzácného smyslu pro barvu. Jeho pražské scény zachycují současníky velmi živě a s lehkým humorem. Zejména vstup sva-

tebčanů do kostela týnského zjednal Bartoňkovu štětcí mnoho ctitelů. Gretsch lnul k velkým plátům historickým. Jako dítě chudičkových rodičů a neduživý probíjel se životem těžce, potácej se stále mezi dvěma póly — bodrou veselostí a přitrpklou melancholií. Svým *Galilejem* vzbudil velké naděje. Žel, zemřel mlád. V paměti utkvěla mi žertovná epizoda z té doby. Gretsch chystal velké plátno; avšak jako skromný a pravý umělec neprozrazoval nikomu námětu své nové práce, a to ani tehdy, když ji začal prováděti v definitivní velikosti.

Jednou, za nepřítomnosti Gretschovy, sešlo se nás v jeho chudičkém atelieru několik. Na štaflích stál veliký náčrt — Staroměstské náměstí za ranního šera. Nikdo z nás netušil, co zde umělec chystá, a tak jeden z kolegů malířů načrtl rychle pod orloj starého známého vířláře s kotlíkem a táckem na párky. Olejové barvy dovolují takové extempore, a brzy zakryl Gretsch, jak se později ukázalo, nemístný vtíp.

TETIČKA FORŠTOVÁ

Dvě sestry tetičky Petronily objevily se v Praze. Mladší, Marie, provdala se za lékaře *dr. Jana Jan-du*, předobrého člověka, bodrého Moravana a podporovatele studentů; starší, Julie, ovdověši, odhodlala se žítí ve velkém městě, aby zde vychovala svých pět dětí, vesměs velmi nadaných.

Obě tety z rodu Veselých, ze Pcher u Slaného, byly krásné ženy, statné, urostlé, vysoké postavy a vzácně ušlechtilých tváří. K tetě Marii docházel jsem občas na hodinku hudební. Milovala hudbu a poesii, utíkajíc se v říši snů, kdykoliv ji zranil život, a zapomínala, hrajíc se mnou na čtyři ruce, všech svých starostí alespoň na chvíli.

U tety Julie bylo veseleji. Nejmenší dítka, Jitka a Oldřich, krčivaly se v koutku, a ani starší Břetislav nebyl mnohomluvný; zato rozuměli jsme si dobře s dospělejšími dceruškami tety Julie — Miladou a Libuší. Milada byla žákyní Fibichovou a projevovala již tehdy patrné nadání hudební; Libuše lnula celou duší k poesii. Když jsem nebyl vázán povinností referentskou, spěchal jsem rád do Puchmajerovy ulice na Vinohrady, a byl jsem vždy vlídně přijat tetičkou, jež byla dobrota a láska sa-

ma, i jejími dítkami, dobrých srdcí a spanilých duší. Vzpomínali jsme s tetičkou zašlých let, vyprávěli různé veselé i truchlivé příhody, a dítky, sedíce kolem stolu, naslouchaly nejednou dojaty, když uviděly slzy v očích matčiných. Poté došlo obyčejně na umění. S Miládkou jsme hrávali na klavír a s Libuškou předčítali hlavně současnou českou lyriku, a tu docházelo i na překlady, zejména ze Słowackého, jenž nás zvláště okouzлил svými *Švýcary*. Snívá melancholie a sladký smutek zašlého obetkávaly zvláštním kouzlem přemilou tu rodinu, jež žila, spjata láskou mateřskou, ve vzácné harmonii životem pohádkově neskutečným, jako by všechno významné a důležité bylo již vykonáno, přežito a vytrpěno, a zbýval jen posvátný klid večera se zlatem západu a s růžovými mlhami vzpomínek. Hladíval jsem rád bledé tvářičky Jitčiny a Oldřichovy, tváře protkané světlemodrými žilkami a hebounké jako motýlí křídla; dojívalo mě, když se hovořilo o zemřelém strýčkovi *Václavu Forštovi*, hospodářském řediteli, jenž odešel tak mlád a náhle, skosen zákeřnou nemocí. Poznal jsem ztrátu nejoddanějšího srdce, i dovedl lkáti se lkajícími. Obvykle kolem desáté odcházel jsem ztichlými ulicemi, v srdci mír a v duši soucit, marně hledaje tajemný a nezbadatelný význam a účel bludných lidských cest, ale vždy znovu až k slzám dojat sladkou harmonií lásky, jež našla v rodině tetičky Julie svůj stánek.

Dlouho zval jsem tetičku do svého mládeneckého bytu „U Bonů“. Dlouho marně. Neměla času, obstarávajíc svou domácnost s velkou obětavostí, ale jednou, na mé žadonění, přece slíbila, že přijde s Libuškou. Viktor, můj předobrá bratr Viktor, vyčistil oba pokoje, utřel prach zvláště pečlivě, a já

spěchal obstarati ostatní. Stůl pokryt bílým ubru-
sem, do dvou váz dány kytice, uchystány šálky na
čaj, cukřenka, lžičky, mísa s koláči. Otevřena obě
okna, a ježto ze sousedních dveří stále pronikal
divný kuchyňský zápach, nastříkáno do vzduchu
něco kolínské vody. Obě dámy dostavily se včas, te-
tička Julie milovala pořádek, a byly dvorně uvítány
kyticemi. Předvedl jsem svého Bösendorfra, klavír
nevšedně zpěvného tónu, zatím co bratr Viktor při-
pravoval čaj. Pak usedli jsme v slavnostní náladě
čtyři ke stolu, a vím, že nám chutnalo, jak náleží.
Tetička i Libuše se u nás líbilo. Bylo postaráno
též o výslužku pro nepřítomné sourozence Libuše-
činy, a vidím ještě dnes pestré květy kytic ve dvo-
jích vlídných rukou, kynoucích, když jsme pohlí-
želi s pavlače za odcházejícími hosty. A jako by
jemný závoj pozvolna zastíral ty mizící drahé po-
stavy, tak ztrácejí se v mé paměti ty dvě spanilé
duše, zhaleny v šlár neblednoucích vzpomínek.

VE VÍDNI ZA UMĚNÍM

Vídeňští filharmonikové oslavovali padesátiletí své činnosti. Nejslavnější tehdy orchestrální sdružení světové pověsti, řízené *Hansem Richtrem*, chystalo slavnostní koncert. Velké i malé listy celé Evropy tiskly oslavné články, pojednávající o významu vídeňské filharmonie a o její nesrovnatelné umělecké úrovni.

Jsa mlád a bez zkušeností byl jsem zváben i pořadem slavnostního koncertu, jenž obsahoval předehru *Eine feste Burg ist unser Gott* pro velký orchestr a varhany od Nicolaie a *Devátou symfonii* Beethovenovu. Uslyšeti věhlasné umělecké sdružení a setkat se s Richtrem, jenž právě v Bayreuthu vzbudil největší zájem řízením „Meistersingrů“, bylo příliš lákavé. A proto jsem neodolal.

Dr. Julius Grégr, u něhož jsem si musil vyžádati dovolenou, nebyl s počátku příznivě nakloněn mému plánu, ba vzpomínám si, že po mém návratu z Vídně ani neuznával v první chvíli za vhodné přijmouti pro Národní listy můj feuilleton o slavnostním koncertu. Položil jsem důraz na to, co mi bylo důležité: získati umělecký rozhled, měřítko, možnost srovnání pro kritika nezbytného, a tak se mi podařilo dosáhnouti cíle.

František Trž, věrný a tklivě oddaný redakční sluha, na nějž mile vzpomíná i Jan Neruda,¹ přinesl mi večer volný lístek na dráhu a redaktor Anýž ohlásil mi týdenní dovolenou.

Nebyl jsem politikem, nesledoval vývoje událostí, jsa zcela pohroužen do svého umění, leč nebylo tehdy ani jinak možno: Vídně jsem nemiloval. Avšak bylo tu přece jen mnoho vedle produkce filharmoniků, co vábilo: dvorní opera, umělecké museum a právě otevřená výstava v Kunstvereinu, Brahms, všechna ta duchová atmosféra metropole a hrob Beethovenův.

Hned prvního dopoledne spěchal jsem na starý währingrský hřbitov. Jako kdysi mladý Robert Schumann stanul jsem s pocity posvátné úcty u prostého náhrobku se jménem *Beethoven*.

Z pivovaru, jehož dvůr byl oddělen nevysokou zdí od hřbitova, zanášel vánek vůni piva právě vařeného, sladkou a milou, jež mi ihned připomněla Malý Rohozec, Kozákov, Turnov a Jičín, a lahodný hlas neznámého pěvce, asi sladovnického pomocníka, zanotoval lehce jakýsi popěvek, veselou písničku o jaru a lásce.

Podivuhodné sloučení citů a dojmů, zvuků, barev a vůně! Naplnila mě hoffmannovská synesthese. Minulost a přítomnost promluvily neslyšně, i stál jsem jako ve snách a v nevýslovném dojetí, jež se mne zmocňuje ještě dnes, kdy píši tyto vzpomínky. Proti hrobu Beethovenovu, jen o několik kroků vzdálen, odpočíval *František Schubert*, líbezný genius, jehož písně otvíraly neznámý svět krásy a jehož nedokončená symfonie z h moll jest brána ve-

¹ Listy Jana Nerudy Aniče Tiché. (Uspořádal Miloslav Novotný; vydal Spolek českých bibliofilů v Praze, 1926.)

doucí v panenské kraje nového výrazu.¹ A opět nedaleko hrob *Seyfrieda*, slavného žáka Mozartova, Koželuhova a Albrechtsbergrova, jenž po léta uchvacoval Vídeňáky v divadle Schikanedrově a dobyl si zvláštních zásluh vydáním Beethovenových studií o generálním basu a o kontrapunktu. A četl jsem mnoho jiných významných jmen na té úzké stezce, jež vede ke hrobu Beethovenovu. Den byl slunečný, a na hřbitově, již tehdy zrušeném, hýřily květy všech barev a svěží zeleň, prosycená žlutí.

Hodiny odbíjely jedenáctou. Musil jsem si pospíšiti, abych se dostal včas do kanceláře dvorní opery. Ředitel *Vilém Jahn*, muž vysoké postavy, hrmotný, otlý, s dlouhými vlasy na veliké hlavě, prohlédl si mě vládně, když byl vyslechl, kdo jsem a zač prosím. Představil jsem se jako hudební referent Národních listů, jenž přijel k slavnostnímu koncertu filharmoniků a rád by poznal při té příležitosti i dvorní operu; žádá proto o volný vstup.

„Also je *zwei Freiplätze für diese Woche, Herr Doktor.*“² Namítl jsem: „Bitte, nur *einen*, Herr Hofoperndirektor,“ ale ředitel Jahn pokračoval s úsměvem: „Máte tu přece nějakou přítelkyni, . . . neb snad druhá?“ Teprve když jsem ho ujistil, že jsem zcela sám a bez přátel, vydal mi volný lístek pro celý týden, a dovolil dokonce i přístup ke zkouškám. Dvorní opera právě chystala premiéru Massenetovy zpěvohry *Manon Lescaut* a vídeňské listy s pochvalou odkazovaly ve svých předběžných zprávách na melodičnost francouzského truvéra a na interprety obou hlavních úloh, *Marii Renardovou* a tenoristu *Van Dycka*.

1 Beethoven i Schubert byli později pohřbeni na vídeňském hřbitově centrálním.

2 Mezi Němci je zvykem titulovati tak všechny kritiky.

Četl jsem v týdenním přehledu, že druhého dne o desáté hodině zkouší se Manon, a plán byl rychle hotov: dopoledne zkouška ve dvorní opere, odpoledne návštěva výstavy v Kunstvereinu. V obou případech dožil jsem se neočekávaného překvapení. V opere setkal jsem se především se dvěma Čechy — zpěváky. První byl *Hanuš Lašek*, angažovaný jako lyrický tenor, druhý, jehož jsem znal z Prahy, basista *Kinský*, muž krásného zevnějšku a pěvec jadrného hlasu. Oba mi nabídli své služby velmi ochotně.

Chtěl jsem vejíti do hlediště, ale oba pánové mě ujišťovali, že je zbytečno spospíchat, dokud nepřijede slečna Renardová, jež zpravidla se dostavuje později. A tak jsme stáli před malým vchodem na jeviště, pod arkádami, sólisté, sbor i členové orchestru. Znal jsem slečnu Renardovou z Prahy, kde byla členem německého divadla. Zpívala obor subretní a upozornila na sebe jak svým zjevem, tak i vzácnou svěžestí svého mezzosopránu. Dnes náležela k nejoblíbenějším umělkyním dvorní opery. Bylo kolem půl jedenácté, mezi čekajícími ozývaly se již nespokojené hlasy, když se objevil fiaker, z něhož vystoupila pěvkyně v elegantním úboru. Rozhlédla se kolem, pozdravována, a kynouc záporně Van Dyckovi a ukazujíc na své bílé hrdlo, zmizela v jevištní chodbě. Netrvalo dlouho, a vraceli jsme se ze zkoušky. „Slečna Renardová ochraptěla; nebude se zkoušeti.“ Tak ohlásil inspicient na jevišti... Bylo to pro mne bolestné zklamání.

Zato dostalo se mi odpoledne radostné náhrady. V prvním patře výstavního domu vídeňských malířů uviděl jsem cyklus obrazů *Démon láska*, který mě všestranně upoutal. Myšlenkou i provedením. Cyklus byl vyznamenán cenou Reichlovou, cenou

pěti set dukátů ve zlatě, a jeho tvůrce byl *Maxmi-lián Pirner* — český malíř. To byla příčina k radosti i k obdivu. Krásná myšlenka a s hlediska výtvarníkovy úchvatně provedená. Té kresby, modelace, schwindovské sladkosti barev, toho kompozičního umění! Všechno kouzlo pastelů, neprávem zapomínaného, bylo tu rozestřeno před okem diváka v lyrických, idylických i tragických výjevech. Umělec hlubokého nitra a fondu, a to nejen malířského, promluvil zde své vítězné, fascinující slovo. A jaký to byl podivuhodný kontrast: dopoledne na jevišti rozmar zhýčkané divadelní primadony — tomu chrapotu totiž nikdo neuvěřil — a zde výsledek práce několika let, ovoce usilovné snahy neznámého, v ústraní a snad i v chudobě žijícího velkého umělce.

U večer provozován ve dvorní opeře Meyerbeerův *Robert d'ábel*. Spatřil jsem tu po prvé imposantní prostory dvorní opery, její nádheru, skvělou společností vídeňskou, oslňující lesk císařství, uslyšel po prvé mistrovský orchestr filharmoniků, vedený ředitelem Jahnem, jenž měl i v Praze mnoho ctitelů z dob svého několikaletého působení na pražském německém divadle.

Představení mělo i na jevišti úctyhodnou úroveň, ale do jisté míry přece jen zklamalo mé očekávání. Kromě Hanuše Laška, jenž zpíval velmi svěže svého Rimbauda, byly tu vesměs staré hlasy. Vídeň zachovávala vždy plné sympatie svým divadelním hvězdám, i když zapadaly.

Silný dojem měl jsem o den později ze scénického provedení *Lisztova oratoria Svatá Alžběta*.¹ Toto dílo, založené již v textu divadelně — není v něm epiky —, působí, jako by bylo určeno k scénickému

¹ Také v Národním divadle těšila se o dvě léta později, s Bertou Lautererovou v úloze titulní, velké přízni.

provozování. A Lisztova hudba nezní ani v divadle falešně. Ve své meditativní i ve své dramatické části je skutečně dramatická, a nikde operní v špatném slova smyslu. Provedení, řízené H. Richtrem, neslo všechny znaky vážné přípravy. Přes odpor vídeňské kritiky, Lisztovi-skladateli vždy nepřátelské, byl úspěch večera neobyčejný. Nezapomenutelný mi zůstal zvláště druhý díl oratoria — sbor žebráků, smrt a oslava Alžběty. V první části nejsilněji působily zázrak s chleby, proměněnými v růže, a scéna křížáků.

Toho svého prvního hudebního týdne vídeňského směl jsem plně vyžít. Nazítří došlo ve dvorní opeře skutečně ke zkoušce na Manon. A oba představitelé hlavních úloh byli vynikající. Renardová měla všechny vlastnosti představované rekně: dětskou prostotu i poesii, všecken půvab ženství i strhující sílu vášnivosti.

Jak *Alfred de Musset* apostrofoval Manon, tak stála na jevišti ve své dívčí nevinosti a ve své svůdné, záhadné kráse:

Manon, sphinx étonnant, véritable sirène!
Coeur trois fois féminin — que je t'aime et te hais!

Nešťastní milenci! Odsoudí-li vás moralisté, poesie vás učiní nesmrtelnými. Tak asi pozdravil ve své kritice Manon a jejího zbožňovatele obávaný *Eduard Hanslick*.

Opravdu, bylo nemožno představit si elegantnější, francouzštější a tklivější pár nad Marii Renardovou a Van Dycka.¹ Ředitel Jahn několikrát

1 Též Manon dostala se po neobyčejném úspěchu ve dvorní opeře vídeňské na jeviště Národního divadla. *Vávráv* Des Grieux předčil vídeňského tenoristu hlubokou citovostí.

zvolal u svého pultu ‚bravi, bravi!‘ a několik hostí, zkoušce přítomných, dokonce zatleskalo. Bylo nám všem, jako bychom neviděli interpretů, nýbrž skutečnou Manon Lescaut a skutečného Des Grieux. Žili jsme s nimi a žili v nich; prožívali chvíle nevýslovného opojení, nesmírné krásy i zdrcujícího smutku.

Když jsem vycházel z opery, zabořila mě zář sluneční. Nesl jsem v srdci dojem příliš silný, a melancholie touží po šeru a po samotě.

*

Konečně nadešla neděle, den slavnosti filharmoniků.

Velká koncertní síň na Karlově náměstí byla přeplněna. Vybrané obecenstvo, vzrušená nálada. Ve výborové lóži v prvním pořadí objevily se typické hlavy *Brahmsova*, *Goldmarkova* a *Brüllova*, v partéru spatřil jsem koryfeje vídeňské kritiky, *Eduarda Hanslicka*, nepatrného mužíčka, pohyblivého jako magnetická střelka, bodrého *Ludvíka Speidla*, robustního *Kalbecka*, pozdějšího překladatele libret Smetanových, i přísného *dr. Hirschfelda*, asketicky zamračené tváře a vysoké postavy. Nechyběl ovšem ani *Auer*, profesori konservatoře *Epstein*, *Grädener* a *Fuchs*. Celá hudební Vídeň byla účastna produkce tak významné.

‚*Pevný hrad je náš Bůh.*‘ Na thematu tohoto mohutného protestantského chorálu vystavěl Nicolai, veselý opěvovatel Shakespearových žen windsorských, široké preludium, jemuž dává zvuk varhan posvátnou velikost. Tento úvod zněl díkyčiněním i prosbou, vděkem i nadějí do budoucnosti.

Poté promluvil *Beethoven*. V první větě vyzpíval všechnu bolest života, ve druhé oslavil práci rukou

i mozkou, ve třetí všechnu sladkost a něhu lásky, aby ve čtvrté objal miliony bratří v celém světě a oslavil Boha, dobrého Otce nebeského, Stvořitele, Vykupitele i Ducha.

Žil jsem? Snil v magickém vytržení? Poslouchal hudbu vyluzovanou anděly? Jen jedno vím: jen to umění je veliké, jež zušlechťuje srdce, jež nás povznáší a činí lepšími.

XVIII

PŘÁTELÉ RYBÁŘI

Strýček Zuna zachoval si až do posledních dnů svého stáří jednu zálibu — chytati ryby. Jako všichni rybáři liboval si v přemítavém mlčení. Několik starých druhů, oddaných rybářství, scházelo se v karlínských mlýnech. Pan stárek znal všechny ty mlčelivé hosty, kteří přicházeli v určitou hodinu, poseděli na břehu a odcházeli se sítěmi plnými menších ryb do večerních mlh. Někteří byli přáteli pana otce; také strýček Zuna stýkal se za svých lepších časů s panem mlynářem.

Jeden z jeho druhů na vltavském břehu byl *Pavel Lauterer*, mistr vlásenkář ze Starého města pražského neb — jak se podpisoval — *Haarkünstler*. Pocházel z rodiny v Tyrolsku usedlé, jejíž členové bojovali vedle Ondřeje Hofra. To umělecké v jeho činnosti byla dnes již téměř zapomenutá dovednost, uplésti z vlasů řetízky a náramky, neb upravit je v různé formy, jako kytice, květy, ornamenty, ba i podobizny. Často a s milou pýchou vykládal, že jsou v celé Praze vedle něho již jen dva staří mistři, kteří zasluhují toho jména . . .

Staří přátelé, tak tiší, když vhodili do vody udice na dlouhých prutech, vracejíce se domů vyprávěli

si své příhody. Jednoho dne pochlubil se otec Lauterer strýci Zunovi svou jedinou dceruškou *Bertou*, jež právě dokončila svá studia na konservatoři. Zpívala ovšem již v ústavních koncertech s velkým úspěchem, avšak tohoto týdne vystoupí po prvé na jevišti Národního divadla jako Lidunka ve *Webrově Střelci kouzelníku*.

Strýček Zuna býval kdysi horlivým návštěvníkem českého divadla a nezřídka ozvala se s jeho rtů jména Kaška, Grabinger a Kolár; proto poslouchal se zvýšeným zájmem a zatoužil uviděti dceru svého druhá v záři divadelní rampy. Nebyl sám; i v naší rodině vyčkávalo se výsledku prvního vystoupení slečny Lautererové se zvýšenou účastí. Bylat' tatínkovou žákyní na konservatoři a zpívala po dvě léta soprán na kůru u sv. Vojtěcha vedle mých sester Marie a Anny — a znala ovšem i mne, varhaníka, ač jsme spolu nikdy nepromluvili ani slova a obmezovali se jen na obvyklý pozdrav.

Mám dosud v paměti onen večer, jímž zahájila *Berta Lautererová*, později jeden z nejoblíbenějších členů Národního divadla, svou divadelní kariéru. Byla nadšeně přijata obecenstvem a dva dny poté i kritikou, v níž dominovaly hlasy Bozděchův, Chválův a Novotného.

Zanedlouho potom jmenován tatínek kapelníkem dómu, jako nástupce J. M. Škraupa, odcházejícího do výslužby. S novým ředitelem chrámové hudby vešla ovšem i reforma v posvátné prostory chrámu svatovítského, a jelikož starý varhaník neznal církevních tonin, ředitel Škraup neprovozoval starých mistrů, nastala mi nová povinnost: hrát v neděli a ve svátek při velké mši svaté i na Hradčanech.

A tak nebyly mé neděle dny odpočinku, ale usilovné práce. O šesté hodině ranní povinnost u sv.

Vojtěcha, o osmé v malostranském reálném gymnasiu, o deváté znovu u sv. Vojtěcha a o jedenácté u sv. Víta. A poněvadž tehdy bývaly všechny koncerty orchestrální pořádány v neděli a počínaly se ve dvanáct hodin, volala mě referentská služba přímo z chrámu do koncertní síně, odkud jsem však znovu spěchal k sv. Vojtěchu, kde jsem hrál při požehnání.

Slečna Lautererová, angažovaná ředitelstvím Národního divadla, zmizela ovšem z kůru u sv. Vojtěcha. Objevila se tam už jen jedenkrát a při té příležitosti podala mi svou podobiznu v úloze *Lidunky*. Byla to pozornost k referentu Národních listů...

Zažádal jsem o místo ředitele kůru svatovojtěšského, jež bylo uprázdňeno tatínkovým odchodem na Hradčany. Vřele doporučen farním úřadem a nejlepšími vysvědčeními, doufal jsem ho dosíci. Po stránce finanční nebylo ředitelství výhodné. Vyžadovalo proti varhanictví zvýšené odpovědnosti a přinášelo ztrátu. Ředitel musil z nepatrného platu devadesáti korun honorovati pěvecký sbor a kupovati notový materiál. U sv. Vojtěcha požíval však velké výhody — naturálního bytu. A pro mne ten byt byl by ještě více: vždyť bych se vrátil ze své mansardy „U Bonů“ do těch útulných, malých, ale památkou na dětská léta a svatou bytostí maminkinu posvěcených místností, kde každý koutek vyvolával vzpomínky a odkud nemohlo nikdy vyvanouti kouzlo domova.

Městská rada udělila místo ředitele panu Františku Bílému. Zůstal jsem tedy varhaníkem a rozloučil se navždy s místy svého dětství.

Zatím změnilo se valně i celé okolí chrámu svatovojtěšského: vysoké zdi, jež kdysi uzavíraly hřbi-

tov, zbořeny, a to ve Pštrossově i ve Vojtěšské ulici, zahrádka zrušena a vysázena několika malými stromky, naše stará hrušeň skácena a poslední zbytky hřbitovní, i s památnými nápisy, zmizely v rumu zbořeniště. Jen zvonice s márnicí a starý, přikrčený náš domeček zůstal; a stojí dosud, jako jediný svědek dávné, kdysi tak idylické a vlnami vltavskými za večera do spánku ukolébané ulice *V Jirchářích*.

XIX

MLADÁ PĚVECKÁ GENERACE V NÁRODNÍM DIVADLE

V Národním divadle nastala podstatná změna. K slovu přihlásila se mladší generace pěvecká, a to velmi důrazně a výkony pozoruhodnými. Bylo to zejména kvarteto *Berta Lautererová, Vladislav Florjanski, Bohumil Benoni a Vilém Heš*, jež si získalo nejširších sympatií, vedle starších uznaných sil *Marie Sittové, Olgy Paršové, Marie Klánové, Betty Fibichové, Hany Kavalárové, Antonína Vávry, Adolfa Krössinga, Karla Veselého, Josefa Lva, Leopolda Stropnického, Karla Čecha a Františka Hynka*. Celý pořad her vyvíjel se za těch okolností velmi slibně. Nastudována *Sábská královna* s Bertou Lautererovou v úloze Sulamity a *Kouzelná flétna*, v níž se uplatnili zejména Pamina a Tamino (Lautererová a Veselý) a Papageno s Papagenou (Heš a Kavalárová). Konečně byl nově nastudován Wagnerův *Lohengrin*, v němž vedle výkonu Vávrova, tajemným světlem prozářeného, zvláště vynikli Lautererová jako Elsa, Benoni jako Telramund a Heš jako král.

Můj zájem o divadlo byl ovšem obrácen i k činohře.

Ohlížeje se v hledišti, uviděl jsem jednoho ve-

čera v divadelní lóži druhého pořadí, vyhrazené sólistkám, mezi jinými také slečnu Lautererovou, i neušlo mi, že také ona několikráte se zadívala směrem ke mně. Vyčkal jsem po divadle jejího odchodu a vyžádal si svolení, abych ji směl doprovodit domů. Před divadlem čekal na ni její otec. Bylo to po prvé, kdy jsem uviděl starého pána, malé postavy, hubeného a pružného, vlídné tváře, v níž vládly malé, ale bystré oči a vynikal krátce přistřižený knír, uhlově černý. Otec Lauterer byl ve všem svůj. Byl mlčelivý, pronesl zřídka několik slov, avšak svědčila vždy o vrozeném vtipu a nevšedním pozorovacím nadání. Doprovodil jsem otce i dceru na Staroměstské náměstí, kde tehdy bydlili v Sixtově domě, opředěném mnohou zkazkou. Tak se několikráte opakovalo, až došlo k první mé návštěvě v rodině Lautererových.

Vlášenkářství provozováno ve dvoře Sixtova domu. Závod, jenž sloužil zároveň za obydlí, měl jedinou místnost — a bez oken. Světlo vnikalo dveřmi. Zástěnou rozdělen byl pokoj na osvětlenou část přední, kde bylo nad malým stolem pěkné zrcadlo v empírovém rámcí, židle a přímo u dveří malý stoleček, a na tmavou část druhou, zadní, s kamny, stolem, pohovkou, postelí a s rozladěným pianinem.

Zde tedy žila bytost, jež svým zpěvem i zjevem okouzlovala všechny návštěvníky Národního divadla, muže i ženy. Zde, v této chudičké jizbě, již musilo oko dříve přivyknouti, mělo-li rozeznati jednotlivé předměty, v stálém šeru a za neklidu psávala své úlohy, studovala, zpívala, snila své dětské sny. Zde žila, rostla, trpěla a doufala. Ten staropražský dvůr, ponurý, vídal ji, jak sedí na malé stoličce přede dveřmi otcova krámu, jak si tiše po-

pěvuje a zdvihá dětsky čistý zrak k nebi, jehož modř byla jedinou radostně barevnou notou do šedi a rmutu starých zdí. A jistě už tehdy zapadly první stíny ve vnímavou mysl a zavinily sklon k melancholii, která byla z části i dědictvím po matce, jež nepoznala ve svém dětství, než ústrk a křivdu tvrdé macechy.

Matka Lautererová byla prostá, rádná a úctyhodná žena. Tři své děti, dva syny a dcerku, jež byla nejmladší, vychovávala v kázni a vedla k dobremu. Vzorový, ba vzhledem k skrovnému místu obdivuhodný pořádek a čistota vládly všady.

Když jsem se po prvé octl v Sixtově domě, ovanul mě soulad a dojala vlídnost a nelíčená prostota. Chudobě jsem byl uvykl, a ač byla zde nápadnější nežli v prostředí, v němž jsem vyrostl, neodpuzovala, naopak, působila na mne příznivě; nebyloť v ní přetvářky.

Jelikož byli tehdy oba synové dorostlí a nebydlili již u rodičů, soustředila se všechna pozornost na dcerušku. Že byla přijata na konservatoř, bylo zásluhou matky. Neušlo jí, že dítě projevovalo nadání pro deklamaci již na obecné škole, že se vyznamenalo při uvítání hodnostářů a za různých jiných příležitostí, přednášejíc a zpívajíc jasným a líbezným hlasem; a poněvadž otec Lauterer měl mezi svými zákazníky i mnoho profesorů konservatoře, jako Bennewitze, Grosse a Hegenbarta, dovedla se informovati a šťastně dosáhla toho, že malá Berta byla přijata, ačkoliv neměla zákonného stáří, jsouc teprve čtrnácte let.

O tom všem dověděl jsem se za své návštěvy, a to z úst dceřiných i matčiných, neboť otec, ať již zaměstnán obsluhou svých klientů či sám u své parukářské práce, zůstával v první části místnosti,

tichý a zamklý. Rozhovořil se teprve, když mě poznal. Mluvil o svém mládí a o svých cestách, hovořil polsky, zazpíval, živě gestikuloval, i bylo mi zřejmo, že hereckých schopností dostalo se dceři po otci. Rád vyprávěl o svých lepších dobách, kdy mnoho významných osobností, vynikajících rodem i vlivem, bývalo návštěvníky jeho officiny.

Jednou vyňal ze zásuvky svého stolku velký sešit. Byl to seznam klientů, kteří po mnoho let svěřovali úpravu svého účesu dovedným rukám otce Lauterera. Žel, když jsem se zadíval v zežloutlé listy, uviděl jsem za většinou jmen pečlivě nakreslený křížek a vedle něho den i rok úmrtí. S podivem a s úctou četl jsem jméno knížete Rohana a vedle několika jiných aristokratů jména dr. Braunera, magistrátního rady Čakrta, kanovníka Trenklera, velkostatkáře Doubka. Otec Lauterer, ač německého původu, býval povždy přítelem českých studentů. Bylo známo, že upravoval ochotně jejich hlavy, nežádaje jiné odměny, než prostého „zaplat' Pán Bůh!“ V době, kdy dokončovala slečna Berta poslední rok svých studií na konservatoři, vypadalo to již v otcově seznamu jako na hřbitově. Starší zákazníci umírali a nových nebylo.

Kdo by také byl zabloudil do temného dvora, když se v každé ulici nabízela blýskavá Mambriova helma, znak holičů a vlásenkářů, a když zvaly otevřené dveře nových, bohatě zařízených závodů! Jak těžce shánělo se za těch okolností nájemné! Jak smutno bylo, když míjel den za dnem a žádný zákazník nevstupoval, a zato v náhradu, nevolána, vloudila se zima! Tehdy usedali rodiče s dcerou u vyhaslých kamen, bez halěře, bez chleba, avšak poctiví a hrdí, nechtějící žítí na dluh.

A nadešel Štědrý večer. Zvony, památné zvony

týnského chrámu, které již tolikrát oplakávaly nešťastné, lkaly do temna, a jejich konejšivé tóny doléhaly do dvora Sixtova domu, kde seděli, ztichlí a ponořeni v myšlenky, tři opuštění, zapomenutí andělem, jenž nesl pokoj lidem dobré vůle... Leč tu pojednou jakýsi pohyb, v otcově oddělení zakmitlo světlo petrolejové lampy, zazvučely nůžky, ozvalo se několik slov, a když se za odcházejícím zavřely dveře, přistoupil otec Lauterer mlčky ke své dceři a vtiskl jí do ruky malý peníz, štedro-večerní dárek, za nějž se koupilo chleba.

Nikdo tehdy netušil, že je míra bídy dosažena, že za rok, za jediný, kratičký rok, bude strojit dcera vánoční stromeček, prostíratí bílý ubrus a klásti naň dárky svým dobrým rodičům, a to vše ve svém bytě, složeném z pokoje a malé, uzoučké předsínky, ale již bez těžkých starostí, jako oblíbený, nejmladší a nejslibnější člen české zpěvohry. Nikoho tehdy nenapadlo, že dobré dítě uhradí do posledního krejcaru otcovo nájemné, převezme starost o domácnost a vnese teplo a světlo v stáří těch, kteří je vychovali v chladu a v tmách.

Hluboce dojat vše jsem vyslechl a mimoděk srovnával spanilou Paminu, tklivou Mignon a poetickou Sulamit se svými urozenými žákyněmi, které nikdy nepoznaly tíhy života, ani jeho vážné odpovědnosti. A viděl jsem potvrzeno, že Bůh provází ty, kteří doufají v Jeho pomoc. *Dopouští, ale neopouští*, jak říkali naši předkové.

Za čas došlo na mne, abych vyprávěl prostě děje svého života, melancholickou píseň své mladosti, do níž zalehl tragický tón předčasnou smrtí mamčinou. Avšak v těch letech nadějí, kdy život volal a sliboval utěšenou budoucnost, byly mraky

rychle rozptýleny. Jako mlhy za letního jitra měnily se v růžové obláčky a políbeny sluncem mizely jako závoje, aby ustoupily vítězné záři.

*

Ano, mnoho, velmi mnoho bylo dosud nadějí. Dostavily se radost z práce a rozhodný úspěch, ale přibýlo leccos tíživého. Především bylo opatřiti divadelní kostymy. Sólistky Národního divadla nepožívaly tehdy ještě ohromné výhody svých kolegů; musily si obstarati potřebnou garderobu samy, ze své gáže. Byly to výlohy nepoměrné, zejména pro oblíbené členky, které neustávaly studovati nové a nové úlohy, a v rytířských hrách představovaly dámy ze vznešených kruhů, dámy v drahocenných oblecích, zaměňujících se nejednou v každém dějství. A nešlo jen o kostym; bylo zapotřebí nejrůznější obuvi, paruk, šperků a ličidel — a na vše musila stačiti skrovná gáže. Berta Lautererová byla přijata do svazku Národního divadla s platem osmnácti set zlatých ročně, tedy jedno sto padesát zlatých měsíčně, avšak po srážkách pro pensijní fond atd. vypláceno jí jen devadesát pět zlatých. Účet krejčové činil hned prvního roku sedm set zlatých, nepočítajíc v to drahé látky, jež byly kupovány jinde. Bylo to veliké břímě, které zatěžovalo, ale i to bylo snesitelné bytostem uvyklým chudobě a strádání.

Docházel jsem častěji do rodiny Lautererovy, pomohl občas radou a zamiloval si upřímně nadějnou dcerušku.

*

Bylo by nevděčné, nevzpomenouti zde s uznáním profesorky zpěvu na konservatoři, paní *Antonie Plodkové*. Rodem Němka, působila mnoho let jako

sólistka v souboru zpěvohry pražského německého divadla, a vynikající odborným vzděláním, byla jmenována profesorkou zpěvu na konservatoři. Bylo dojemné, jak se starala o své slibné žákyně. S mateřskou láskou pečovala o své svěřenky, hájila jejich zájmy, poučovala je a připravovala pro vrátkou kariéru divadelní, nepočítajíc hodin ani obětí, odměněna jen zdárným výsledkem. Berta Lautererová byla jedna z těch, jejichž nadání poznala ihned jako vynikající a neobyčejné. Výborně vyzorovala její sklon k oboru mladistvě dramatickému, i studovala v posledním roce proti vůli profesora Škraupa a ředitele Bennewitze se svou žákyní *Lidunku*, a nikoliv subretní úlohu Aniččinu, *Sulamit*, a nikoliv Astaroth. Vystoupení na jevišti dalo jí za pravdu.

Krásný vzájemný poměr mezi učitelkou a vděčnou žákyní setrval až do smrti paní Plodkové.

*

Docházel jsem nyní pravidelně do rodiny Lautererovy, zejména pak, když se matka s dcerou odstěhovala do Myslíkovy ulice, kde byl najat pokoj s předsíňkou a vypůjčeno pianino. Tu jsem mohl dobře posloužiti, jednak pomáhaje při studiu nepaměť, jednak procházeje před představením každou úlohu s mladistvou pěvkyní, jež si dobyla přízně českého obecenstva takřka rázem a trvale.

Uvažoval jsem někdy o změně, která se udála se mnou? Zajisté. Kdyby nebylo bývalo jiného důvodu, byl tu bratr Viktor, nad jehož budoucností jsem se zamýšlel. Co bude s ním, ožením-li se? Mám opustiti tu nejoddanější, věrnou duši, nebude-li možno, abychom žili pospolu i nadále? Viděl jsem dobře, že Viktor trpí svou osamoceností, že

těžce postrádá těch našich nesrovnatelně krásných večerů, kdy jsme usedali ke stolu v posvátném tichu, měřeném jen jemným tikáním mého budíčku, u ohně vesele praskajícího, sklonění nad svou prací neb nad knihou, mírně ozářenou svitem petrolejové lampy, na jejímž stínítku byl vyšit sestrou Márinkou biblický citát, kterýž mě kdysi v nemocnici tak hluboce dojal: „Pane, zůstaň s námi, neb se připozdívá.“

Připozdívalo se? A byl s námi Pán? Víím, že byl podle svého slova: „Kde jsou shromážděni dva neb tři ve jménu mém, jsem uprostřed nich.“ A bratr i já čekali jsme jako emauzští učedníci a nejednou pocítili nesmírnou blaženost Jeho svaté přítomnosti.

Bratr Viktor byl zbožný hoch, a tehdy nebylo nám dražší knihy nad *Následování Krista* od Tomáše Kempenského.

Ten mír měl býti zviklán, porušen, snad docela ztracen?

A bylo zase po představení v divadle — a já čekal, přecházejí po chodníku před zavřenými vraty.

Zdalo se mi, že čekám dlouho, nekonečně dlouho, když se objevil kočár, který tehdy dovážel sólistky domů. Byl to známý vůz se dvěma koníky; na kozlíku vedle kočího seděl divadelní sluha Ryčl ve své uniformě. Kola zahrčela, Ryčl seskočil, otevřel dveře kočáru, pomohl slečně Lautererové vystoupiti a s přáním „dobrou noc, slečno,“ odjížděl. Z vozu ozvaly se ještě dva dívčí hlasy: „Dobrou noc! Zítřa v deset!“ Kočár mizel v mlhách.

Přiskočil jsem k vratům, pomohl otevřítí, sklonil se, abych políbil podávanou ruku, měkkou a bílou,

vonící ještě polosmytým líčidlem, když vtom ucí-
til jsem náhlý pohyb, přivnutí a spočinutí rtu na
rtech té, v níž jsem viděl vtělenou všechnu krásu,
všechno kouzlo a všecken smysl života.

Těžká vrata zapadla, a stál jsem sám v opuštěné
ulici, zcela zahalené v neproniknutelný stín.

BRATR VIKTOR – MOJE DALŠÍ
SKLADBY

Bratr Viktor vyspěl zatím v sílu velmi spolehlivou, a profesor Husník, jeho principál a pán, neváhal odměniti dobré služby dobrým platem. V tom bylo jisté ulehčení a osamostatnění.

Avšak Viktorovi nešlo o podobný úspěch. V srdci pociťoval jedinou touhu, jež se nedala upokojiti a jež rostla každým dnem: *oddati se zcela umění.*

Zatím nebylo jiné cesty, než pokoušeti se jako diletant, a proto Viktor využítkoval každé volné chvíle k tomu cíli. Rozuměli jsme si i v té věci úplně. Odbíral jsem tehdy knihu *Richarda Muthra*, právě vycházející *Geschichte der Malerei im 19. Jahrhundert*, a Viktor se ponořil do jejího studia. V neděli a ve svátek vycházel do přírody a pilně maloval akvarely. Těšival jsem se vždy na jeho návrat a na prohlížení nové práce. Nevyhledával tak zvaných efektních motivů, naopak, objevoval krásu v motivech nejprostších. Šlo mu především o kresbu určité linie a o barevnost, zejména o barvu stínu. Dopracoval se pěkných výsledků, ale nikdy nebyl plně uspokojen; pociťoval nedostatek odborného, školního vzdělání, i toužil překročiti osudnou hranici, která odděluje umělce od diletanta.

Stejně vroucí láskou jako malbu miloval hudbu. Míval i chvíle, kdy uvažoval, neměl-li by se zcela oddati hře klavírní, neboť hrál výborně, ač neměl času k soustavnému studiu, a zejména improviso- val s nevšední pohotovostí. A jako jsem se já těši- val, až otevře svůj blok a ukáže mi novou práci, tak zase jeho naplňovalo radostí, když jsem mu první- mu přehrával své skladby.

Té blaženosti, byla-li moje hudba veřejně pro- vedena!

*

Měl jsem hotovo své *klavírní trio z f moll*, leželo doma; byl to po houslové sonátě druhý pokus v ko- morním slohu. (Smyčcové kvarteto z E dur obsa- hovalo zatím jen obě střední věty.) Trio uznával dokonce i dr. Zelený, jemuž jsem je zahrál. Po zkoušnosti se sonátou, jež mi byla tehdejším ko- morním spolkem vrácena, neměl jsem již chuti za- dávatí tam trio. Utěšoval jsem se osudem Smetano- va smyčcového kvarteta, vráceného týmž spolkem, s poznámkou „*nehratelné*“, a vyčkával klidně pří- znivější chvíle.

Nadešla, když se objevil v Praze *Hanuš Wihan*. Přijel z Mnichova, nemýlím-li se, jako nástupce Hegenbartův na konservatoři, a v kruzích hudební- ků brzy se vyprávělo, že se Wihanem dostala štika do pražských stojatých vod.

Wihan byl ještě mlád, avšak poznal již svět a nabyt v cizině širšího rozhledu; byl impulsivní po- vahy, nesmlouvavý a toužil v umění vždy *po nej- vyšším*. Poznal jsem ho brzy v Umělecké besedě, ubytované tehdy ve Vladislavově ulici, a to v zad- ním traktu, vedoucím do ulice Jungmannovy. Wihan chtěl míti kolem sebe život, a život, toť vzruch a pohyb.

Především zavedeny opět pravidelné komorní večírky, při nichž docházelo i na manuskripty českých autorů.

Byl jsem vyzván, abych přinesl své trio, a určen den zkoušky. V provedení se uvázali ochotně profesori *Ferdinand Lachner* (housle), *Hanuš Wihan* (violoncello) a *Hanuš Trneček* (klavír).

Zkouška uspořádána v Umělecké besedě; byl jsem k ní pozván. Umělci usednou, naladí nástroje, a klavír začne. Thema. Rytmičké thema. Lachner klidně nasadí smyčec, ale Wihan trhne celým tělem a křičí na Trnečka: „Jak to hraješ? Rytmus! znovu!“

Trneček, patrně překvapen, neodpovídá a přednáší znovu první taktý. Wihan vyskočí: „Ke všem čertům, jeden, dva, tři, čtyři, pět, šest,“ počítá přesně rytmičky, a v zápětí zpívá thema ostře, vyzdvihuje vzletně i dynamiku.

Trneček se pohnul celým tělem, obrátil se k Wihanovi, jako by chtěl odpověděti, ale zamlčel se; jen u úst zahrál mu lehký úsměv.

Začalo se po třetí. Tentokrát k spokojenosti Wihanově; sotvaže však nastoupil Lachner, přestal Wihan hráti: „Tohle je zatracená muzika. Rozmazaná. Rytmus! rytmus!“

Dobrák Lachner, vždycky usměvavý, galantní a kavalírský, omlouval se, že neměl dosud času studovati svůj hlas. Hovořilo se chvíli sem a tam; já ovšem v největších rozpacích snažil jsem se utišiti spor, neboť Wihan i Trneček byli cholerikové a stěží se ovládali.

Konečně nastalo ticho, a Wihan jen stručně poznamenal s důrazem generálsky energickým: „Znovu!“

První thema zazvučelo v strunách, a Wihan vyskočil. Zrudlý v obličejí a rozčilen zabručel cosi, a rov-

nou ke klavíru, sledován ustrašeným pohledem Lachnerovým. Nežli však se mohl přiblížiti, ucho-pil Trneček partituru, praštil jí vší silou o zem a beze slova odešel...

Tak mi dopadla první zkouška... Ale asi po čtrnácti dnech sešlo se na večírku v Umělecké be-sedě četné posluchačstvo a jmenovaní umělci se-hráli v bratrské svornosti a vzorně moji práci. Ne-zapomenu nikdy zejména volné věty, zvláště citové gradace před závěrem a ohnivě interpretace finale. Mezi mými posluchači byl též tatínek, jenž mi stiskl srdečně ruku, a můj milý učitel zpěvu Jindřich Pech, jenž mě potěšil dojmavými slovy uznání.

*

Zatím dokončil jsem partituru své *první symfo-nie (d moll)*, jejíž tři věty byly skizzovány před onemocněním v Alpách. Ve finale, jež vyznívá v dí-kůvzdání Bohu za vrácené zdraví, užil jsem jako vedlejší myšlenky thematu, které mi dal k improvi-saci dobrý rada Adam v Aflenzi v předvečer mého onemocnění. Hotovou partituru, první svoji práci pro velký orchestr, žádal jsem kapelníku Adolfu Čechovi, jenž ji zařadil do pořadu velikonočního koncertu.

Jsou to nevypsateľné pocity při očekávání takové premiéry, chvíle, kdy po prvé zazní, co jste se po-kusili zachytiti v blaživých dnech tvůrčí práce: sny, bolesti i touhy, naděje i zklamání. Jde tu ne- jen o ideje, ale především o sílu výrazu, emoce, o barvu orchestrální, o dispoice dynamické a jejich účinnost.

Dověděl jsem se, že na pořadu koncertu je vedle mé symfonie i novinka z pera *Dvořákova*, tedy sou-sedství jistě nebezpečné, sousedství mistra, jehož

každé práce jsem si vážil a k němuž jsem vzhlížel v obdivu. Bylo mi ohlášeno z divadla, že první zkouška bude se konati i na Veliký pátek, den největší bolesti.

Zdálo se mi to osudovým pokynem a tajemnou předzvěstí do budoucnosti. Ježto jsem měl jako varhaník na Veliký pátek službu v kostele, vyžádal jsem si na kapelníku Čechovi, aby symfonie byla přehrána na počátku zkoušky, stanovené na devátou hodinu. Usuzoval jsem, že se tak vyhnu setkání s mistrem Dvořákem, a přál jsem si, aby se mi to podařilo.

Nadešel Veliký pátek. Rozechvěn spěchal jsem z kostela do divadla. U samého vchodu vidím státi obávaného mistra. Pozdravíme se, a já upozorňuji, že se musí začít symfonií, ježto jsem zaměstnán a nemohu se zdržeti déle nežli hodinu. Avšak mistr Antonín odpovídá s úsměvem: „Vím, vím, já chci vaši symfonii slyšet.“

Byl jsem odzbrojen. Když jsme vstoupili do sálu, pozdravil nás známý chaos zvuků, vyluzovaný ladícím orchestrem. Kapelník Čech stál již u pultu, zaklepal taktovkou, a tři *A* v různých oktávách zajasala ve flétně. Čech měl dobrý zvyk, že zahrál celou práci, aniž ji přerušoval. Tím se hráči náležitě orientovali a seznámili s obsahem. Materiál hlasový jsem sám zkorigoval, a poněvadž v něm nebylo chyb, přehrána celá věta hladce. Přiznávám se, že kromě jediného místa, kde ve fortisimu nastupují trumpety s pozouny, byl jsem radostně uspokojen. Kapelník Čech se na mne od pultu podíval mile a uznale, a oba jsme se obrátili instinktivně k mistru Dvořákovi, sedícímu na opačném konci sálu blízko dveří, avšak nesetkali se s jeho pohledem. Dvořák, jehož obličej — s onou typickou, hluboce zarytou

vráskou na čele — byl vážně zachmuřen, ponořen byl v myšlenky, a maje hlavu lehce skloněnu, ani se nehýbal.

Pokračovalo se. Přehrána druhá, třetí i čtvrtá věta. Orkestr projevil uznání klepotem smyčců, kapelník Čech zatleskal u pultu a zvolal „bravo!“ ale já, ač ve svém nitru pln radosti, jen jsem se díval, jak bych vyklouzl ze sálu, aniž bych se setkal s Dvořákem. A skutečně podařilo se mi zmizeti za vřavy a ruchu přestávky.

Na Bílou sobotu zkoušelo se po druhé. Zatím jsem jinak upravil ono fortissimo plechů v první větě, provždy si uvědomiv, že věta, ať o čtyřech neb pěti či šesti hlasech, vložených do trumpet a pozounů, musí býti tak čistě napsána, aby i tehdy, je-li zbavena ostatních hlasů, zněla krásně. Začalo se zkoušeti přesně; tentokráte detaily. Stál jsem po boku dirigentově a těšil se ze zvuku své práce i ze zápalu orchestru. Pronesl jsem několik slov díků, stiskl ruku kapelníku Čechovi a chci odejít. Tu náhle zahlédl jsem mistra Dvořáka. Dosud jsem si ho nevšiml. Stojí u dveří... Přišel si poslechnouti symfonii *po druhé*. Pozdravil jsem, ale mistr mě chytil pevně za ruku, zastavil a oslovil svým milým, obvyklým způsobem: „Fotrlínku, zítra si to povíme!“

Pospíchaje do kostela, marně jsem se snažil, abych dobyl z toho pythicky tajemného výroku pravý smysl, avšak připomenuv si výraz mistrových očí, uklidnil jsem se.

Pro onemocnění kapelníka Čecha koncert odložen... Když k němu došlo, bylo to v neděli v Rudolfinu o dvanácté hodině, za krásné návštěvy i nálady, stál jsem na galerii vpravo pod schody, abych neviděn vyslechl své opus. Leč ku podivu: nemohu

dnes pověděti nic podrobnějšího o tom, jak bylo provedeno. V paměti mi utkvělo jen to, že symfonie byla odměněna vřelým potleskem. Kapelník Čech děkoval, vraceje se několikrát na podium. Ozvalo se energické volání „autor, autor!“ Přikrčil jsem se do stínu, nejsem připraven na něco tak neočekávaného a představuje si, jak budu divně vypadati ve svém starém, obnošeném zimníku a ve světlých pantalonech. Ale neušel jsem osudu. Několik konservatoristů, stojících na galerii, mě vyslídilo, a za chvíli objevil se sluha Ryčl se vzkazem: „Pan kapelník prosí... Musíte dolů.“

Vyšli jsme tedy spolu, dirigent i já, a potlesk vzrostl. Tak opakovalo se po třikrát, a když jsem odhalil portiéru, vraceje se do pokoje umělců, uchopily mě požehnané ruce Antonína Dvořáka. Mistr mě políbil na rty. A tu stál již tatínek, neméně dojatý než já poctou, které se mi právě dostalo od velikého symfonika, a snad i mou prací, i políbil mě též. A mistr, ten jindy nemluvný mistr, obrácen k tatínkovi praví: „Z toho můžete mít radost. Ten se něčemu naučil... Ten něco umí...“

XXI

U ANTONÍNA DVOŘÁKA

Nemýlím-li se, byla to Umělecká beseda, jež vypsalala konkurs na komorní skladbu. Zadávalo se anonymně. Jakoby připraveno, leželo moje *smýčcové kvarteto z E dur*, hotové, v zásuvce mého stolu. Zadal jsem je u vědomí, že nemohu nic ztratit. Nebude-li se má práce znalecům líbiti, neotevrou obálky a nedovědí se, že to bylo dílo moje, neboť tehdy neznali ještě mého písma.

Mezi znalci byl též *Antonín Dvořák*.

Jednou přijdu do divadla a zastavuji se u šatny sólistů, s kytičkou fialek a konvalinek. Stará garde-robiérka paní Stázička, jež viděla tolik nádhery i chudoby, tolik radosti i zklamání, lásky i závisti, jichž jsou plna zákulisí všech divadel světa, přijala květy a hlásila, že mě hledá mistr Dvořák.

Mistr měl své sedadlo na prvním balkoně vpravo, téměř za redakčním místem Národních listů; byl jistě jediný, jemuž se dostalo kdy takového vyznamenání.

Jdu tedy do prvního patra a spatřím slavného skladatele — choval tehdy již doma své anglické vavříny — procházejícího se chodbou za lóžemi, se zamračenou tváří a pohrouženého v myšlenky. Oslo-

ví mě ihned: „Vy jste zadal kvarteto.“ Podívám se zaleknut v mistrovu tvář, a nemoha z ní vyčísti, jak o kvartetu soudí, odpovídám: „Já? Kvarteto? . . .“ Dvořák mě přeruší, jako by proň nebylo pochyb: „To kvarteto z E dur je od vás.“ Jelikož zůstává zakaboněn a velmi vážný, pokouším se vyklouznouti a kóktám: „Ale, mistře, já . . .“ Leč znovu zazní: „To kvarteto z E dur je od vás a líbí se mi . . .“

Po tomto výroku již ovšem neváhám s odpovědí a přiznávám se k autorství. „Máte zítra odpoledne čas?“ táže se Dvořák a udává mi hodinu. „Přijďte ke mně; podíváme se na to.“ S radostí jsem souhlasil a spěchal nazítří do Žitné ulice, do domu, v němž kdysi bydlíval dobrý dr. Tichý, lékař maminčin. (Tou dobou byl již dům o třech poschodích; byl přestavěn z tehdejšího jednopatrového.)

Byl jsem přijat mistrovou chotí a uveden do pracovny, kde stál po pravé ruce klavír a u okna v rohu psací stůl, nad nímž viselo několik věnců s barevnými stuhami. „Tak pojd'te,“ povídá Dvořák, stisknuv mi ruku, vezme partituru mého kvarteta, odloží doutník, nasadí si skřípec a usedá ke klavíru.

„Víte,“ začal, „když jsem žádal ve Vídni o státní stipendium na své kvarteto, dostal jsem je. Ale mezi soudci byl také *Brahms*. Ten mi dopsal a pozval mě k sobě do Vídně. Když jsem k němu přišel, povídá: ‚Ihr Quartett gefällt mir sehr gut, aber es sind noch einige Kleinigkeiten darin . . . und ich glaube, wenn Mozart und Beethoven und Wagner rein schreiben können, so können wir auch noch rein schreiben.‘“

„A vidíte,“ pokračoval, „dnes to říkám já vám.“ Při tom otevřel moji partituru.

Mně bylo podivuhodně krásně. Ten velký, obdivovaný a mnou tak milovaný umělec má zájem

o moji práci, dokonce se mu líbí, co jsem napsal, věnuje mi svůj čas, neváhá mě poučiti... Byl bych nejraději zlíbal Dvořákovi ruce...

Ale již zazněl tonický trojzvuk a první thema ve viole.

Mistr ustal ve hře: „Proč držíte v primu to *e*?¹ Pryč s ním! Zbytečně kryje thema a nic nepovídá...“ Potom pokračuje ve hře a přerušiv ji, znovu se mne táže: „Proč nedržíte to *fis* v primu?“²

Nemohl jsem vysvětliti, ale pochopil ihned, že obě otázky-výtky mají své závažné důvody, a zároveň rostl můj obdiv. Pocítil jsem, co měl na mysli velký skladatel, mluvě o čistotě, a oceňoval jsem odpovědnost za každou notu a její zhodnocení.

Tak to šlo takt za takt, někdy bez úrazu, někdy s častými zastávkami. Někde se nelíbilo mistrovi vedení hlasů, jinde si přál plnějšího zvuku. Tak přehrál Dvořák větu za větou. Velmi pochválil volnou větu třetí, radil, abych opakoval pátý takt před závěrem: „Když vás něco hezkého napadne, opakujte to!“ — a vytkl postup dvou kvart jako nečistý: „To jste studoval kontrapunkt?!“

V poslední větě neměl výtek a propustil mě s přátelským povzbuzením, abych dále pilně pracoval.

1 V prvním taktu první věty byla původně v primu *celá* nota *e*, zadržaná ještě půlnotou do taktu druhého.

2 V sedmém taktu v primu nastupující *fis* nebylo vydrženo.

DAUDET – GRIEG – ZEYER

Zatím bylo bratrovým i mým heslem: žítí spolu v lásce, studovati, vzdělávati se. A něco tajemného nás nutilo, abychom užili každé vhodné chvíle k tvoření, abychom vyslovili zvuky a barvami, co se děje v naší duši a co v srdci, co nás blaží a čím trpíme; abychom zachytili svoje sny, naděje a touhy. Učili jsme se řečem, čtli jsme.

Jako Zeyerův Valerius, jenž neznal důkladně žádné literatury, pili jsme ze všech zdrojů, které skýtal život. Můj rozmilý učitel franštiny, profesor konservatoře Clotu, zvolil k lektuře knihu *Alfonse Daudeta Le Petit chose*. Je v ní mnoho krásy, mnoho poesie a nejvíce citu. V divadle byl hrán, a to se silným účinkem, zdramatisovaný Daudetův román *Risler senior a Fromont junior*, překladatel Benešovský-Veselý uveřejňoval v Národních listech *Jacka*. Jan Otto vydal *Naboba*, na jevišti objevila se *Arelatka*, s nezapomenutelnými výkony Otilie Sklenářové-Malé, jedné z největších umělkyní, které kdy stály na české scéně, a s Jindřichem Mošnou v úloze Baltazara, s Mošnou, nepopíratelně největším českým geniem hereckým, vedle Františka Kolára, dosud daleko nedoceneného. A ozvala se Bi-

zetova hudba, ono kouzelné adagio, provázající nejčistšími tóny setkání dvou srdcí, jež se nesměla spojití, zaborácel vstup, nasycený strhující vášní, vstup divocha Mitifia, kterého zahrál Alois Sedláček s úchvatnou dravostí.

Žili jsme s *Daudetem*, žili s jeho postavami. Neznali jsme světa. Zde podával se nám svět cizí a zvláštní, vábivý přitažlivostí Paříže, fantastický a přece pravdivý, vyložený a pozorovaný okem umělce měkkého srdce, básnického pohledu, soudícího, ale neodsuzujícího, člověka svrchovaně citlivého svědomí. Vidali jsme Idu de Barančy, a to stejně jako ubohý Jack, v zářivém vidění, prosyceném vůní, jako by byla na zem sestoupila víla na duhovém oblaku. Nenáviděli jsme gymnasia, v němž se učí „čisté“ výslovnosti podle soustavy Moronval-Decostère. Strádali a lkali jsme s malým králem daho-mejským, jenž tam zabloudil jako nešťastný Nelusco do Meyerbeerovy „Afričanky“, stejně dojemný ve svém pokoření jako ve svém čistém cítění. A zdálo se nám oběma, mně i bratrovi, jako by tu byl v cestě Jackově za matkou do Etiolles obraz naší budoucnosti, neboť i my byli jsme stále připraveni, projítí všemi hrůzami temna, tajemna a osamocnosti za nadějí, že se octneme v nejsladším náručí matčině — — —

Tyto výpravy do země modrého květu byly naší slastí. Dosud znali jsme jen to, co jsme žili mezi čtyřmi stěnami malého domku v Pštrossově ulici; zde kynul nový, vábivý svět.

A tu již byl překlad *Červeného sešitu* Coppécova a nové vydání tohoto básníka u Lemerra, s ilustracemi Myrbachovými, vydání dostupné v laciných týdenních sešitech, a krásný Váňův překlad *Oliviera*, Daudetovy *Souvenirs* a *Trente ans de Paris*,

Vrchlického *Studie a podobizny*, i jeho překlady z Victora Huga a Leconta de Lisle; Krásnohorská vydala *Pana Tadeáše* a sáhla k Byronovi; Sokol ke Goncourtům.

Řítilo se na nás nesmírné bohatství dojmů, neboť bylo nutno, abychom znali Shakespeara, Calderona, Tassa, Miltona, Petrarca i Cervantesa. Byli zde Goethe a Schiller, Lessing, Heine a Lenau . . . A v nás hořely duše lačnicí po kráse a chvěla se citlivá srdce.

Smluvili jsme si s bratrem, že se odměníme těm z žijících umělců, kteří nám připravili tolik silných dojmů. Nejprve došlo na Alfonse Daudeta, jemuž jsem připsal svoji *suitu V horách*, právě vydanou Bursíkem a Kohoutem pro klavír na čtyři ruce. Zaslal jsem ji do Paříže bez bližší adresy, avšak s dopisem asi tohoto znění:

Mistře milovaný, dva mladí čeští umělci, bratři, hudebník a malíř, jež jste tolikrát uchvátil svou prací, prosí, abyste přijal jako projev vděčnosti zatím přiloženou skladbu.

Obraz bude následovati.

Nečekali jsme ovšem odpovědi, ale k radostnému překvapení odevzdal mi zakrátko nakladatel Bursík dopis z Paříže. Byla v něm navštívenka Daudetova, na niž připsal slavný spisovatel tato slova:

Alphonse Daudet adresse ses remerciements bien affectueux à Mr. Foerster pour l'envoi de sa suite d'orchestre, qui sera jouée un de ces soirs prochains rue de Bellechasse.

Daudet bydlil tehdy v rue de Bellechasse 31.

Zatím vydal F. A. Urbánek mé první klavírní trio, s dedikací *Edvardu Griegoví*. A také Grieg odpověděl listem, jenž mi byl doručen nakladatelem:

V Kodani, hotel „U dánského krále“.

Velectěný pane,

přijměte nejoddanější dík za věnování a zasilku svého tria. Pročetl jsem Vaše dílo s velkým zájmem a nalézám v něm vážné, citově hluboké nadání, spějící za vysokými ideály. Naději se, že není příliš vzdálen den, kdy Vám budu moci osobně poděkovati za tento důkaz sympatie.

Do Prahy se musím jednou podívat, to je jisto. Jde jen o vhodný čas. Tuto zimu asi zůstanu zde na severu a v úplné tichosti. Avšak odhodlám-li se zase jednou ke koncertní cestě, musí býti Praha mým předním cílem.

Přijměte ujištění mé zvláštní úcty.

Vám zcela oddaný

Edvard Grieg.

Konečně došlo na *Julia Zeyera*, autora *Románu o věrném přátelství Amise a Amila, Domu u tonoucí hvězdy a Tří legend o krucifixu*.

Miloval jsem Vrchlického i Nerudu, Čecha i Sládka, ale ti žili v Praze: neměl jsem tolik odvahy, abych se jim přiblížil; avšak Zeyer bloudil daleko v širém světě, zhalen v tajemno a v mystický soumrak, a já prožíval právě chvíle, v nichž jsem pocíťoval s Tolstého raněným Andrejem nicotnost všeho toho, co chápu, ale i velikost něčeho Nepochopitelného, avšak *Nejdůležitějšího*.

Trvalo velmi dlouho, než se Zeyer ozval. Zaslal mi tento list:

Velectěný pane,

Ferrara 1. XII.

Váš lístek, který za mnou sem poslán byl, způsobil mi, věřte, upřímnou radost.

Tak vřelé slovo, jako Vaše, je mi vzácnou náhradou za tak mnohé ústrky a urážky, s kterými se ve veřejném životě setkávám. Co mohu si více přát než aby to, co v mé duši vzniklo, vešlo v duši jinou a tam příbuzné se dotklo struny?

Děkuji Vám srdečně za Vaši sympatickou vzpomínku.

Pojedu ještě sníti trochu do Ravenny, chodit po stopách Byrona a Shelleye, a vrátím se, doufám, na vánoce, naše krásné, bílé svátky, do Čech.

Bud'te upřímně pozdraven!

Váš v úctě oddaný

Julius Zeyer.

Té radosti! Tehdy neznal jsem ještě Zeyera osobně, ale z jeho vlídného listu promluvila ke mně jeho ušlechtilost a dobrota srdce, jež mě tolikrát uchvátily, když jsem pročítal jeho spisy.

Daudet, Grieg a Zeyer... Choval jsem jejich dopisy jako poklad a nesčetněkrát oblažily mne i bratra, nesouce důkaz o nezbadatelném, ale tím radostnějším styku duší.

BERTA LAUTEREROVÁ

Jednoho dne, když jsem jako obvykle zaklepal u Lautererových, nikdo se neozval. Hlásil jsem se důrazněji, ale i nyní bez výsledku. Stisknuv kliku, nalézám dveře otevřené a na loži spatřím slečnu Bertu s hlavou obvázanou studeným obkladem. Vedle lůžka stála na židli nádoba s ledem. Polekal jsem se toho všeho, ale nejvíce bleděžluté tváře a matného výrazu očí. Nemocná byla zcela samotna. Matka odešla něco obstarati, i uvázal jsem se rád zatím v opatrování. Vystřídán matkou spěchal jsem k lékaři dr. Leopoldu Wachovi, milému a právem oblíbenému v celé svatovojtěšské osadě, abych se dověděl o stavu nemocné.

Dr. Wach přijal mě přátelsky a řekl: „Máte se rádi. Vezměte si slečnu co nejdříve! Dnešní záchvat se nesmí opakovat; žaludeční nervosa je ošklivá. Slečnino zaměstnání žádá, aby měla doma naprostý klid; je příliš mladá a nezkušená a doma jí nemožnou rozuměti; žije v zcela jiném světě...“

Co vyslovil dr. Wach, bylo mým přáním. Promluvil jsem o věci s tatínkem na Hradčanech a ve vhodné chvíli s tou, jež měla rozhodnouti, jak se má utvářiti celý můj příští život. Tatínek vybízel

k úvaze, upozorňuje na závažnost takového kroku, ale jinak projevil souhlas; stejně promluvil i otec Lauterer a prozradil v těch chvílích hlubokou citovost.

*

*Tvé dětské sny, tvých ideálů vzlet,
vše sladké, vábívé, číms naplnil svůj svět,
po čem jsi toužil: — její vzalo tvar.
Tvé vlastní duše krása dojemná
se v obrazu ti jejím zrcadlí
a smavé kouzlo dávno zašlých jar
a tkliví snové v srdci zapadli
ti dali výraz tomu anděli.¹*

Ano, anděl. Ta obdivovaná, všemi uctívaná, nevšedním nadáním vynikající umělkyně, dnes okouzující, poetická *Elsa*, zítra skotačivý *Flarambel*, prostá *Lidunka* českého lesa a tajemná *Sulamit* biblické krásy, nevinné dítě *Desdemona* a roztoužená *Pamina*, *Markétka* zdrcující tragičnosti a zbožná *Nefta*, zjev, k němuž se upírá tisíc pohledů, květ, jenž slibuje rozvíti se v netušenou nádheru, bytost stejně záhadná jako noc a stejně svěží jako jarní jitro, chce jíti se mnou životem.

Neuvažuji, neboť se mi zdá, že ji poznávám, chápu se její ruky a chci ji podržeti ve své. A kněz žehná našemu spojení. Jen rodiče a svědci jsou přítomni posvátné chvíli v kostele sv. Vojtěcha, a od oltáře, kde klečívala moje matka, dívá se Madona vlídným pohledem v podzimní ráno.

Odpoledne odjíždíme do Drážďan; třídní dovolená v divadle neposkytuje jiné možnosti. Na nádraží objevují se milí přátelé dr. Zelený, Kuffner a Bretter, kteří s bratrem Richardem Lautererem

¹ *Neprěmožení*, I. dějství, výstup 4.

provázejí nás jednu stanicí. Dojíždíme k večeru. Mladá choť trpí prudkou migrénou a únavou. Silné dojmy vyčerpaly ji úplně, avšak druhého dne probouzí se osvěžena, i navštěvujeme slavnou obrazárnu, vyjíždíme za město a u večer obdivujeme se ve dvorní opeře nevšednímu provedení *Dona Juana*, řízeného Schuhem, jehož choť je nejpůvabnější Zerlinou vedle nezapomenutelného Juana Bulsova.

Vrátili jsme se. Nastávají povinnosti. Je život dovršen? Nebo se teprve počíná? Netážeme se. Nevolíme svých cest; jsme vedeni. Nasloucháme pokorně poselství nové hlubší krásy. Sen a skutečnost splývají v mystickém souzvuku.

*

Byli jsme sami.

Matka Lautererová vrátila se na Staroměstské náměstí, o bratra Viktora bylo postaráno, a nám stačil pokoj s předsíní tím spíše, ježto jsme obědvali v hostinci. Ráno, když jsem se vracel z kostela, obstaral jsem mléko, housky a kousek másla (za čtyři krejcary), připravil snídani a donesl ji k loži své paní, jež musila ještě odpočívati, poněvadž se vracívала pozdě večer z divadla.

V té době povstala vedle sbírek písní *Vzpomínky* a *Čtyři písně* moje první větší skladba sborová *Hymnus andělů* pro smíšený sbor a orchestr na slova Svatopluka Čecha. Našel se nakladatel v pánech Bursíku a Kohoutovi, a olomoucký zpěvácký spolek „Žerotín“ zval mě zanedlouho poté laskavou rukou P. Jindřicha Geislera k návštěvě Olomouce a k řízení premiéry. Ve sboru zpívala i moje sestra Márinka, provdaná Martínková, a její vroucí účast a její radost z výsledku mě blažily. Zároveň s mou

práci provedeno po prvé Nešverovo *De profundis*, také za řízení skladatelova; sbor i orchestr podaly výkony vynikající, a obecenstvo, obsadivší celý sál, projevovalo vřelou účast i uznání. Se sestrou a se švagrem, jenž horoval pro hudbu a byl výborným pěvcem, působil kdysi pod Bendlem ve sboru hraběte Dervise v Nizze, jsme se velice potěšili, i odjížděl jsem rozradován.

Po *Hymnu andělů*, věnovaném památce mamince, psal jsem *smíšené sbory*, jež se zalíbily tatínkovi a byly mu připsány. Vydali je opět Bursík a Kohout, ale nenašly tehdy ohlasu. *Slovanské fantasií* pro velký orchestr, jež povstala nedlouho poté, nedařilo se lépe. Kritika, která mne nikdy nehýčkala, vyslovila se skepticky, i odevzdal jsem po letech partituru i hlasy ohni.

Divadelní prázdniny, opět jen čtrnáctidenní, obětovala moje paní sestře Márince v Olomouci. Sestra očekávala své první dítě, a nebylo nikoho, kdo by jí posloužil. Zkusila mnoho, ale poznala i nesmírné blaho mateřství, když tiskla k prsům synáčka Františka. Avšak neuplynul ani celý rok a stáli jsme, tatínek, bratr Viktor a já, v Olomouci u sestřiny rakve.

Bylo to v starém, chudém domě. Špinavým a temným průjezdem vešli jsme na velký dvůr s přízemními byty. Ve dvoře stál druhý dům, obrácený do sousední ulice a opatřený do dvora velkými pavlačemi. Zde, u postranních schodů, v tom nevládném dvoře, stála otevřená rakev a v ní to drahé, milované tělo mé sestry, oděné do bílých svatebních šatů. Obličej zakrýval průhledný závoj, a pod ním spatřil jsem ji spící, bílou, ztichlou, krásnou a jakoby již prozářenou světlem vyvolených, kteří budou po pravici Boží v den soudu. V ruce měla obraz

Ukřižovaného a hrst květů, jež jsme přinesli; u nohou ležely obrázky věnované dětmi...

Zhasl život, který byl ustavičná oběť a utrpení, odešla duše, jedna z nejlepších...

*

Roku 1889 zemřel náhle *otec Lauterer*. Vyšel si na Staroměstské náměstí a zakrátko byl přinesen v bezvědomí do svého chudičského obydlí. A již se nevzpamatoval. V místech, kde byly po dlouhá léta usilovně pracovaly, kde se v modlitbě spínaly, vychladly jeho neúnavné ruce. Oči, jež uviděly v radosti a pýše první úspěchy dceřiny, zavřely se navždy.

V těch dobách povstala vedle menších prací *druhá sonáta houslová z h moll* a *Tři selské písně* na slova *Jos. V. Sládka*, mé první pokusy v oboru mužských sborů: *Chléb svůj tvrdě dobývám*, *Je tichá noc* a *Drsný jsou mé mravy*.

V sonátě zrcadlí se zřetelně, co plnilo mé nitro, a mužské sbory prozrazují již svými texty chmurnou náladu. Obě práce vydali nakladatelé Bursík a Kóhout. Sonátu zahrál jsem s profesorem Lachnerem na večírku Umělecké besedy, nemýlím-li se, přijal ji později Karel ze Slavkovských ve svůj pořad. Ale sbory zůstaly nepovšimnuty. Odevzdal jsem je vokálnímu kvartetu Kytaře, tehdy právem proslulému. Všichni její členové znali mě od dětství. Avšak žádný ze sborů, ba ani lyrikou provanutá *Tichá noc*, nenašel souhlasu.

Bylo mi řečeno, že mé práce jsou příliš vážné a nezpěvné, že se nezamlouvají sluchu a mohly by se snad zalíbiti partéru — kritiků, ale nikdy posluchačům toužícím po líbezných melodice. Veřejnost přijala vydání skladeb bez ozvěny. Nečekal jsem nic jiného, a proto jsem nebyl zklamán.

Ale nemohl jsem si odepřít, abych nezaslal jeden výtisk sonáty *Edvardu Griegovi*. Mistr, kterého jsem, bohužel, nikdy neuviděl, ale jehož práce nadchly mé mládí, odpověděl z Troidhaugenu u Bergenu takto:

Velectěný pane,

právě jsem se vrátil do své vlasti a nalézám mezi jinými věcmi na svém psacím stole Vaši houslovou sonátu. Nemohu si odepřít, abych Vám za toto dílo nevyslovil nejlepší díky. Jsem udiven velkým vývojem, který jste prodělal od doby vzniku svého klavírního tria. Vše je ve Vaší nové práci vyrovnanější, citovější a hlubší. Blahopřeji Vám ze srdce ke krásným výsledkům, jichž jste dosáhl, a těším se od té chvíle na každé nové dílo z Vaší ruky.

Co učiním v příštím roce, dosud nevím. Ale povede-li mě cesta do Německa, neopomenu vyhledati český kraj a české umění, především však český lid, pro nějž chovám tak velké sympatie.

S výrazem zvláštní úcty Vám velmi oddaný

Edvard Grieg.

Přes to, že doma byl jsem nejednou přehlédnut, rád doznávám, že právě nejsilnějšími tvůrčími duchy tehdejšího českého hudebního světa byl jsem ve svých snahách chápán. Ba dokonce pocítil jsem i radost a pochopitelnou pýchu z uznání umělce cizí národnosti, jenž měl k mé práci poměr nejčistší, nezkalený ani předsudky, ani vztahy osobními.

Jaký div, že jsem užil každé příležitosti, jež se nahodila, abych dokázal, co dovedu, a uplatnil své nadání. Obzvláště bylo mi vítáno, zadati skladbu beze jména, aby byla posuzována nikoliv podle etikety, nýbrž hodnocena bez předsudků. To se stalo,

když vypsal pražský Hlahol cenu na mužský a na smíšený sbor. Krásný text Jaroslava Kvapila *Česká píseň* poskytoval příležitost, rozvinouti všechny složky sborové, uplatniti homofonní souzvuk i polyfonii v práci thematické a závěrečné „hosanna“ vypnutí v hymnický jásot. Můj sbor byl poctěn první cenou.

Tehdy zabral jsem se do studia několika *partitur Dvořákových*, jež mi mistr, opatřiv je dedikacemi, ve své dobrotě přinesl. Byla jich hned celá sbírka: *Symfonie z F dur*, s onou obdivuhodnou volnou větou, v níž dokázal všem slyšícím svou geniálnost, s rozkošným úvodním alegrem beethovenovským a přece tak českým, s bujným scherzem, typicky dvořákovské rytmiky, a s finální větou, jejíž střední část náleží k největšímu, co velký náš symfonik napsal. Nemenší radost připravily mi *Symfonické variace*, jediný proud strhující hudby od archaisujícího thematicu až k závěru, a konečně *Žalm* pro smíšený sbor a orchestr, velebný ve své prostotě a tklivé zbožnosti.

Smrt mé sestry Marie, jejíž život byl bohat utrpením, vedla mě ke komposici básně, kterou jsem již za gymnasijských studií čítal s hlubokým dojetím — *Stabat mater*. Jako primán vídal jsem denně, jda po Kamenném mostě Karlově, u nohou sochy Matky Boží nápis: *Vy, kdož jdete kolem, zastavte se a vizte, je-li bolest, jako bolest má*. A Marie, Matka Páně, splynula v mém srdci v jedno s Marií sestrou. Pln soucitu viděl jsem drama na Golgátě a vyzpíval své dojetí nad verši *Jacopona da Todi*, zbožného mnicha z řádu sv. Františka.

Také této mé práci dostalo se ceny, avšak provedena nebyla. K tomu došlo stejně jako k jejímu vydání teprve po dlouhých letech ve Vídni.

„Dieu fera connaitre mon oeuvre, lorsqu' il le voudra“ — „Bůh učiní mé dílo známým, až bude chtítí,“ napsal jednou Félicien David. Opakoval jsem si jeho výrok a přijal jej za svůj.

JAROSLAV KVÁPIL

V koncertech a v divadle vídal jsem zpravidla mladého muže, elegantní, pružné chůze, urostlého, s živým, ale zasněným okem, s vlasy dlouhými, jak bylo tehdy u umělců zvykem, sledujícího napjatě produkci. V černém redingotu stával sám a zcela zaujat dojmy chvíle. Byl mi sympatický na první pohled. Proto překvapila mě radostně jeho nečekaná návštěva. Přišel mi nabídnouti zpěvoherní libreto, nesl první dějství a představil se — *Jaroslav Kvapil*.

Bylo to libreto *Debory*, již jsem měl v dobré paměti z provozování v „Novém českém divadle“. Debora paní Sklenářové-Malé a Seifertův Josef, nezapomenutelná dvojice milenců, jejichž slova zněla hudbou: tolik v nich bylo milosti.

Přijal jsem nabízený první akt bez rozmyšlení, nahlédnuv v rukopis, a poznal jsem ihned, že je psán básníkem a umělcem živého smyslu pro divadlo, pro jeho zvláštní požadavky, a co více — s jemným smyslem pro zhudebnění. Aniž jsem čekal na dokončení textu, dal jsem se ihned do práce. Chorál zaznívá z otevřených dveří chrámových do probouzejícího se jara. Doba velikonoční. Vzpo-

mněl jsem Osenic. Chorál je pracován kontrapunk-
ticky: „cantus firmus“ proveden všemi hlasy; nikoliv
nadarmo byl jsem žákem F. Z. Skuherského. Po
tomto introitu, jenž byl skutečně vstupní modlit-
bou, pokračoval jsem rychle, pracuje denně na své
skizze, a tak se stalo, že Kvapil, s nímž jsem se
zcela spřátelil, neměl ještě hotovo druhé dějství,
když jsem mu předehrával první. Přijal ochotně
mé návrhy: sbor vzkříšení na hřbitově a v třetím
dějství slavnost obžínek a ukolébavku, divě se mé
pohotovosti. Byly to radostné doby, nezkalené žád-
ným stínem. Život ležel přede mnou jako krásné
údolí s kvetoucími zahradami, zatopenými sluncem,
dobrým, jásavým sluncem. Nebylo času ani popudů
zabývati se těžkými problémy životními, nebyl
jsem váben, ani připoután k zemi.

Na jaře odhodlali jsme se s paní na radu lékař-
skou najmouti v Dobřichovicích vliďný pokoj a
zde dokončil jsem partituru i vypracoval klavírní
úpravu, ačkoliv jsem byl stejně jako moje paní
vázáno povinnostmi téměř po celý den v Praze. Ty
jarní večery byly tak úžasně krásné. Bydlili jsme
v prvním patře, v pokoji s malým balkonem, s ně-
hož bylo viděti přes stříbřitý meandr Berounky na
zvlněné linie pahorkovitého levého břehu. Dům
stojí v zahradě pěkně založené a pilně pěstované,
ničím nerušené ticho je plno míru, vzduch čistý a
nasyčen vůní a vláhou; srdce zná jen lásku a duše
je obrácena k Bohu.

Tu znenadání — je to po mém referátu o nově
nastudovaném *Vilému Tellu* — zdráhají se Bohu-
mil Benoni, Vladislav Florjanski a Vilém Heš zpí-
vati v operách, v nichž jest zaměstnána paní Berta
Foerstrová-Lautererová. Ředitel Šubert, jemuž se
zdá, že svými posudky v Národních listech poško-

zuji Národní divadlo (je to za doby verismu a Národní divadlo provozuje tři opery Mascagniho: *Sedláka kavalíra*, *Kmotra Fricka* a *Rantzauy*), obrací se listem, jehož ostří namířeno proti mně, na dr. Julia Grégra, prohlašuje mě za nepřítele a škůdce první české scény . . .

Kolega Josef Kuffner, kritik činoherní, sledující moji činnost v Národních listech od samého počátku a přesvědčený o mé poctivosti, se mne zastává; píše do listu případné vtipné glosy, avšak v divadle povstávají rozpaky. Nemilá příhoda vzrušuje záku-
lisí i redakci, a po nějaký čas se zdá, že dojde k nepěkným důsledkům, zejména když se ukázalo, že mne dr. Grégr nepropustí a moje paní zůstává stejně oblíbenou kolegyní u všech členů zpěvohry — kromě tří spiklenců.

Když si dnes připomínám příhodu, která tehdy vnesla tolik neklidu a zklamání v idylu prvních manželských let, činím tak s úsměvem. Neboť netrvalo dlouho a spiklenci se usmířili, a ředitel Šubert upokojil, takže když došlo k premiéře *Debory*, zpíval Benoni výborně a s celým svým uměleckým zápalem Josefa a Vilém Heš otce rychtáře vedle první *Debory* — Berty Foerstrové-Lautererové.

Ovšem, něco hořkosti zbylo přece v ředitelně Národního divadla. Pocítili jsme to za každé příležitosti, kdy zasáhla tehdejší správa — družstvo, ať již ve věcech zlepšení smlouvy mé paní, zvláště příspěvku na garderobu, která pohlcovala u člena oblíbeného, tedy stále nové a nové partie studujícího, více nežli polovinu gáže, či šlo-li o obnovení smlouvy, jež po šesti letech vypršela.

Mezinárodní hudební a divadelní výstava ve Vídni, jež zůstane navždy památnou vítězstvím Smetanovy *Prodané nevěsty*, přinesla Národnímu divadlu za-

sloužený veliký úspěch umělecký v cizině. Úspěch došel živého ohlasu i doma. Neboť zde musím poznamenati, že ani Smetana až do vídeňské premiéry před mezinárodním posluchačstvem nebyl doma prorokem.

Právě v roce, jenž dobyt Prodané nevěstě a genu Smetanovu nejvyššího uznání, podali abonenti Národního divadla řediteli Šubertovi přípis, v němž žádali, aby jim už nikdy nebyla hrána v předplacení — *Prodaná nevěsta*. Dokonce vyhrožovali, že odřeknou svá předplacení, jestliže ředitelství Národního divadla této jejich výzvě nevyhoví.

Žel, zdá se, že nám bylo třeba obdivujícího hlasu ciziny, abychom ocenili dílo a pochopili velikost zjevu Smetanova. Neboť teprve od té doby přilnula česká veřejnost k nejčestějšímu z českých umělců.

Pohostinské vystupování ve Vídni mělo ještě jeden důsledek: Bertě Foerstrové, jež zpívala Xenii ve Dvořákově operě Dimitrij, a Vilému Hešovi, jehož Kecal vzbudil neobyčejný zájem, dostalo se nabídek světových agentů. Nebylo to po prvé. Ředitelství carské opery v Petrohradě nabízelo B. Foerstrové engagement, o které usiloval Čajkovský po pražské premiéře Evžena Oněgina, a ředitel Kniese přijel jménem paní Cosimy Wagnerové z Bayreuthu, aby získal umělkyni pro slavnostní hry jako Elsu.

VIKTOR MALÍŘEM

Bratr Viktor překvapil mě jednoho dne zprávou, že bude na umělecko-průmyslové škole zahájen večerní kurs kresby a malby, jehož by se rád zúčastnil. Bylo třeba předložit několik prací. Nedlouho poté dopsal mi přítel *K. B. Mádl*, tehdy profesor zmíněného ústavu, abych ho co možno nejdříve vyhledal. Uvítal mě srdečně, jako vždy, a rozradoval otázkou, zadal-li snad některý můj příbuzný o přijetí do večerní školy, a pokračoval: „Je to velký talent, předložil nejlepší práce; celé komisi se velmi líbily.“ Když zvěděl, že jde o mého bratra, vyzval mě, abych ihned navštívil ředitele *Františka Schmoranze*. Ředitel Schmoranz radil, aby Viktor zanechal zinkografie a vstoupil do umělecko-průmyslové školy. Slíbil bratrovi i stipendium a vyslovil naději, že se jeho vynikající malířské nadání rozvine studiem co nejlépe.

Spěchal jsem s radostnou zvěstí k tatínkovi na Hradčany a nedlouho poté s jeho vzkazem k bratru Viktorovi na Vinohrady. Bratr, jsa již samostatný, měl zde najatý pokoj u staré dámy, jež byla kdysi, po maminiččině smrti, po nějaký čas vládla v tatínkově domácnosti.

S jakými nevypsitelnými pocity vstupoval jsem toho večera do bratrova příbytku! Byl doma; právě přikládal do kachlových kamen. Mně se sevřelo hrdlo dojetím; pociťoval jsem, že žiji osudovou chvílí.

„Viktorku, nesu ti radostnou zprávu. Jsi přijat do večerní školy.“

Bratr, jemuž bylo známo, že se přihlásilo třikrát tolik žáků, než bylo míst, pohleděl na mne radostně překvapen, kleče u kamen, jichž oheň polil jeho tvář zářivou žlutí.

Pokračoval jsem po chvíli a každá věta padala květem do toho předobrého bratrského srdce. Uslyšel vzácnou pochvalu svého nadání, uslyšel výzvu, aby zanechal zinkografie a nastoupil dráhu uměleckou, zvěděl, že je zván tatínkem, aby se vrátil domů, kde mu bude s radostí poskytnuto vše potřebné.

„Musíš se tedy rozhodnouti,“ pravil jsem.

Ale Viktor, nezměniv ani na okamžik výrazu tváře, chvíli neodpovídal, načež pak zastřel obličej a hlasitě zaplakal. Byly to slzy radosti. Objali jsme se. Vycítil jsem, že je bratr odhodlán vzdáti se samostatnosti, zřící se příjmů, tehdy již značných, a vše obětovati ideálu.

Po několika dnech vrátil se Viktor do otcovského domu.

*

V umělecko-průmyslové škole dařilo se vše podle přání. Ale bylo tu mnoho předmětů, jež zabíraly spoustu času, a Viktor toužil jediné po kresbě a malbě.

Aby se obtíže dovršily, byl odveden k vojsku. Na tři roky. Zdálo se, že světlo, jež dopadlo na jeho životní cestu, bude rychle vystřídáno stínem a tmou.

Bylo nutno jednati energicky. Viktor nevyčkal udělení stipendia a přestoupil do malířské akademie. *Maxmilián Pirner* stal se jeho učitelem, *Švabinský* a *Hudeček* jeho spolužáky. Pololetí uplynulo jako vítr v radostném snažení, avšak žádoucí odklad vojenské služby nepovolen, a Viktor, sotva byl začal vážně studovati, vytržen ze svého studia a vržen v směr zcela jiný. Doma bylo mnoho o věci uvažováno a prolity nejednou slzy.

Vzpomínám si, jak jednoho večera přišly sestry Anna a Boženka a vyprávěly, že právě potkaly řadu branců a jak mezi nimi zahlédly i Viktora. Nesl na hlavě slamník.

Ovšem, nebyla jen jeho snivá, po kráse roztoužená duše násilně spjata do pout nových povinností, netrpělo jen jeho jemné, citlivé srdce drsným dotykem všednosti. Brzy našel několik duševně příbuzných druhů, a společná bolest, jako by se byla rozdělila, byla mírnější a snesitelnější.

A opět nastal neočekávaný, příznivý obrat. Po prvním čtvrtletí odbyta jakási zkouška, a vrchní velitel plukovník Steinitz, choť vynikající primadony německého divadla paní Moserové, v Praze velice vážené, prohlásil, jmenuje s pochvalou několik branců — mezi nimi i Viktora —, že budou zařaděni mezi dobrovolníky do důstojnické školy. To mělo veliké výhody. Především možnost bydlení u rodičů, odložiti komisní šat a sloužiti nikoliv tři, nýbrž jeden rok.

Ulevilo se nejen milovanému bratru, nýbrž celé rodině, a když uplynul rok, vracel se Viktor do malířské akademie jako c. a k. důstojník v záloze.

ČEŠTÍ SKLADATELÉ

Zelené stínítko kryje lampu. Mírné světlo dopadá na široký psací stůl, na němž jsou rozloženy knihy a noty, ba celé spousty not. Uprostřed stolu volné místo, kde si hrají zelenavé reflexy na otevřené partituru rukopisné.

Rozhlížím se po nevelké místnosti, kam mě uvedlo služebné děvče, jež hlásí můj příchod „pánovi“.

V šeru rozeznávám obstarožný klavír se zdviženým víkem, postavený pult, stranou pohovku, malou skříň a všude, kde je trochu místa, noty a knihy.

Je tu čisto a útulno.

Vstupuje pán. Usměvavý obličej, vroubený plnými vousy, přistřiženými na bradě v tupou špičku, ale nevidím vpravdě nic jiného, než pár dojemně dobrých očí.

Jakmile vstoupil, kmitla se zřetelně vysoká postava elegantního pohybu; patrně muž, který poznal svět a uvykl kráčet po parketách — rozený kavalír.

Usedli jsme ke stolu: *Karel Bendl*, uznáný skladatel, miláček všech českých pěvců, lyrik srdce o jemných strunách, jenž se byl právě dočkal své první, radostné premiéry na Národním divadle

operou *Karel Škréta*, a já, mladý začátečník, roz-
pínající křídla k pokusným vzletům.

„Prosil jsem vás o návštěvu,“ řekl mi Bendl,
„abych vám nabídl operní libreto. Je to velmi dobrá
věc, ale mně tam něco vadí... Jest však možno, že
usoudíte jinak. Myslím, že rovněž zamýšlíte dáti se
do velké práce na operní partituru, a snad by se
vám to hodilo...“

Otevřel zásuvku psacího stolu a podal mi objem-
ný svazek.

„Není třeba, abyste se rozhodl ihned; pročtete
si text klidně doma a — nu, snad se vám zalíbí.“

Poděkoval jsem a přijal libreto, a netrpělivě vy-
čkával chvíle, kdy budu moci nahlédnouti do obsahu.

Zatím vešla slečna Marie, sličná dceruška mistro-
va, snivé, rozmilé dítě, a stačilo pohleděti, jak se
s otcem pozdravili, abyste zvěděli, že se mají nade
vše rádi.

Jinak už nic mi neutkvělo v paměti. Vidím jen
matně osvětlené schody a čtu pod blikavou lampou:

*Již spadly hvězdy, perly bílé,
ze dlaně noci k moře dnu,
a zlatým křídlem den se chýle
rozháni zástup sladkých snů...*

Zaznělo to v mé duši jemnou hudbou. Jen za-
chytit kouzlo dikce, obrazu i rytmu. To psal bá-
sník...

Probírám se chvatně listy, hledám titul a jméno
autorovo. Čtu: *Jessika. Operní text podle Shake-
speara od Jaroslava Vrchlického.*

To bylo mé první, milé osobní setkání s Karlem
Bendlem. A ten první dojem se nikdy nezměnil.
Bendl byl člověk nejlepšího srdce a bylo by mož-

no charakterisovati jej nejlépe jedním slovem: *cit.*

Ovšem, žili jsme tehdy v době, kdy epitheta citová a romantická neměla ještě dnešního přihanného zvuku. Spíše naopak. *Botticelliiovská* bledost zajímala. *Hálkovy Večerní písně* a *Pflegrový Cypríše* udávaly tón pro lyrickou náladu doby. Dva hudební geniové, největší, jež postavil Bůh v čelo českých skladatelů, pracovali jako horníci v hlubokých šachtách; nikdo nemohl tušiti, jaké poklady vynesou na denní světlo: jeden dobývá těžce každé píde půdy, druhý zůstává ještě zcela neznám...

Zdálo se, že se poměry mění v prospěch Čechů. Vídeň jako by nabývala rozhledu a moudré povolnosti. Po vlastech se rozhlaholil zpěv. A v městech i ve vsích zakládány zpěvácké spolky...

Leč byla tu jen hrstka sborů. *Zvonař, Jelen, Vogl, Tovačovský* a *Křížkovský* vládli ve sborové literatuře. Ani *Smetana* neodmítl pomocné ruky. Avšak jeho sbory, jakož i skladby *Křížkovského*, byly dostupné jen sborovým tělesům velmi pokročilým.

A tu se objevil *Bendl*. Rozený melodik, sladkoústý zpěvák, výborný znalec vokálního slohu, zkušený sbormistr a praktik.

Ne kytice, celé záhony květů rozpučely se jakoby naráz pod jeho pilnou rukou. Slova i hudba tak docela podle vkusu doby: vlastenecké nadšení, národní písně ve sborové úpravě, bodrý humor starosvětských písniček, snění, pohoda, výhledy v lepší budoucnost, sladké bezvětrí.

Zanedlouho ovládl *Bendl* všechny pořady. Nebylo času mysliti na hluboké problémy, na řešení nových úloh: rozmnožiti sborovou literaturu a sloužiti chvíli bylo heslem, ba nutností.

Karel Bendl poznal jako sbormistr pražského *Hlaholu* sborový zpěv ze základů, poznal pěvce

i obecenstvo, jejich sklony a přání, a zakrátko, když jim byl plně vyhověl, stal se jejich miláčkem.

Ani jeho odjezd do Itálie, do služeb uměnímilovného milionáře a mecenáše barona Dervise, nic nezměnil. Když se vrátil do Prahy, uspořádalo mu vděčné a oddané členstvo Hlaholu dostaveníčko, poctu zcela ojedinělou, leč plně zaslouženou.

Bendlovy sbory nejsou jen vděčné; snesou umělecké měřítko. Převládá-li v nich homofonie, jest to jen proto, že tak kázala nutnost, a vedení hlasů, vynikající vzácnou zpěvností, nasvědčuje, že tu vládla i psala ruka mistrovská.

Avšak jsou zde i epizody polyfonické, nikoliv všední a prosté školské tvrdosti.

Dokázala to i hrstka sborů Bendlových, jež se objevily v posledních letech na pořadech našich nejlepších zpěváckých spolků. Nebylo tu také nahládlé sentimentality mendelssohnovské, která se ráda vloudila do sólových písní a zpěvů Bendlových, zato nejednou prostá, srdečná veselost, ano i fraškovitý žert.

To vše vyvěralo z povahy Bendlovy. Bendl byl člověk z míry veselý, jasný a vyrovnaný, narozený ze zámožných rodičů, nepoznavší starostí a vyrostlý na výsluní. Přišel, jak již bylo řečeno, včas a chopil se úlohy, dané poměry, s chutí a bez jakéhokoliv problematického zatížení.

Proto nepoznal nikdy tragiky oněch „zbytečných“, jimž nerozumí současník; nepoznal osudu věštců, ani odvážlivců, kteří jdou svou cestou a nedbajíce choutek své doby, jdou proti době.

Meyerbeer ovládal tehdy všechna evropská jeviště. Poklonil se mu i Bendl ve své první zpěvohře *Lejla*. Učinil tak, ač velmi mlád, s pohotovostí překvapující.

Opereta *Offenbachova* zaplavila Evropu. Bendl napsal svou *Indickou princeznu* v šlápějích francouzského charmeura.

Nadešli slavní dnové italského verismu. *Mascagni* a *Leoncavallo* stali se „hrdiny a velikány“. Bendl komponuje na vlašský text nejprve zpěvohru *Gina*, později *Máti Milu*.

Zatím svítí již jasně slunce Smetanova a mladý Dvořák hlásí se mezi české dramatiky hudební. Bendl obrací se k námětům českým a slovanským, pracuje na *Černohorcích*, dobývá ceny při otevření Národního divadla operou *Karel Škréta*, nadchne se pro dobu husitskou v *Dítěti Tábora*.

Je obratný, ba skvělý imitátor, kouzelník, jenž se dovede vymysleti v každý sloh, napodobí své vzory s vervou a s překvapující jistotou, avšak nedovede zastříti, že to vše je vlastně jen pouhé gesto, postoj, který bude zanedlouho zaměněn v jiný, a to se stejnou dovedností a lehkostí, ale přece jen čin vůle, pokus, nikoliv vnitřní nutnost, kategorický imperativ velkého tvůrce.

Tak viděl jsem upřímného ctitele genia Smetanova a zcela oddaného přítele Dvořákova nerozhodně kolísati, vztahovati ruku po bludičce divadelního úspěchu, kterého ani nepodporovala slabá libreta, ani nevynucovala si hudba nesporně divadelně efektní, melodická, přístupná a líbivá, ale právě jen divadelní, vnější, nevyvážená z hlubin života, z jeho mystických zdrojů.

A Bendl se vrací znovu ke sborovým skladbám, když byl osvědčil v několika orchestrových partiturách své mistrovství instrumentační, uznávané i Antonínem Dvořákem. Komponuje nyní své světské kantáty a píše na titulní list *Štědrého dne* své věnování „Památce Smetanově“, dokončuje pak objem-

nou partituru *Švandy dudáka*, aby se poklonil Dvořákovi.

Avšak již je tu *Fibich*. Přísný, vážný, asketa. Čeští astrologové hudební odhadují v něm novou hvězdu vzácného lesku. Bendl ustupuje do pozadí. Pracuje teď na sbírkách sólových písní, které přijímá světová firma Novellova v Londýně do svého nákladu. Těžká ruka osudu dotýká se jeho hlavy. Život promluvil a otevřel pěvcova ústa, na čas zamklá — Effeta!

A hlava, již zatím pokryly šediny, se zamýšlí, srdce vždy vroucí se sevře, a ruka, jež psávala hravě, pokrývá rozvážně papír esoterickými značkami not. Povstává dílo hodné velkého umělce: *smyčcové kvarteto z F dur*, první a vynikající komorní skladba Bendlova.

I zde jest ona překvapující jistota a nerozpačitost mistrova, ono virtuosní zvládnutí, avšak je zde více — služba vyššímu cíli, pokus vysloviti věčné, skryté za symbolem tónů.

Tak končí se život, jenž vedl ode dnů mladosti po slunných cestách, přibliživ se zániku, — tajemnou záhadou.

*

Nedlouho potom sešel jsem se v Národním divadle při zkoušce se *Zdeňkem Fibichem*.

Znali jsme se, ale nesblížili. Fibich byl denně v určitou dobu hostem v obchodě F. A. Urbánka, a tam jsem mu byl představen. Vlídny, usměvavý, něco dětského v pohledu, stiskl mi ruku, ale nerozhovořil se.

Tentokráté, v Národním divadle, se se mnou zastavil a poznamenal: „Prý pilně komponujete? Zajímám se o vaši práci. Navštivte mě!“ ... To bylo krásné vyzvání.

Znal jsem několik Fibichových žáků. Julia Rauschra a flétistu Korába, a slyšel z jejich úst o mistrově laskavosti, pedagogické schopnosti a imponující znalosti literatury. Také mezi hudebníky byly oceňovány Fibichova neúprosná vážnost a jeho vědomosti. Mně bylo nápadné, jak Fibich mluvil prostě, bez příkras a vybraných slov, spíše nakloněn vtipu a žertu, nežli vážným tematům. Ovšem, šlo-li o umění, změnil se rychle jeho výraz; Fibich zmlkl, přikývl, aneb rozohněn energicky odporoval.

Česká veřejnost byla vůči jeho dílu velmi skeptická. Jedněm byl příliš umělý, druhým wagneriánský, třetím nesrozumitelný a nezajímavý. Dnes je těžko pochopiti důvody tohoto zjevu, ale uvážíme-li, že se vše dalo v době, kdy byl Smetana neznám a podceňován, a Dvořák, slavený cizinou, vracel se ze svých anglických cest, strhuje na sebe ovšem i veškerou pozornost českého hudebního světa, dají se snadno vysvětliti.

Messinská nevěsta prohlášena za německou nejen pro básnický podklad Schillerův, ale i pro svou ‚německou‘ hudbu, smuteční pochod ztrácel na ceně jako kopie tragické hudby, provázející zabitého Siegfrieda, a nepomohly ani pohádkové kouzlo *Vesny*, ani jásavý zvuk *Jarní romance*. A tak, jak již to u nás bývá, Fibich byl zvážen a oceňován jako přílišný ctitel Wagnerův a Schumannův, odborně vzdělaný v Lipsku a odchovaný Bachem, tedy německý, cizí a nezáživný.

Fibich si byl toho vědom a trpěl tím jako nesčetní jiní, jimž se za poctivou práci dostalo rovněž úsměšku a chladu.

Aby se události objevily v plné síle a závažnosti, je třeba všech těch zdánlivě nedůležitých poznámek. Pozornost veřejnosti byla tenkrát soustředěna

na vše, co se týkalo českého umění, a jelikož se síly nerozptylovaly — vše závažné prováděno v Národním divadle a v hrstce koncertů —, stačil inteligentní posluchač sledovati celý vývoj.

Rádo se usuzuje, že kritika utváří jméno a pověst umělce. Není pochyby, že má vliv, zejména na nerozhodné a nesoudné čtenáře, klanící se všemu, co lze čísti v novinách bez úvahy, kdo je pisatelem příslušné zprávy. Kritika ovšem působí i na čtenáře soudné a inteligentní — gutta cavat lapidem — častým opakováním, ať chvály, ať hany. Ale celkem je působivá jen tam, kde neguje, odpírá uznání, znehodnocuje. Nejlepším důkazem tohoto mého náhledu je Fibich. Kritika hlavních denních listů byla v rukou Em. Chvály (‘Politik’), V. J. Novotného (Hlas národa) a mých (Národní listy), a každý z nás vážil si Fibichova díla a snažil se pro ně vybojovati zasloužené uznání. Výsledek? Učená hudba; líbí se — kritikům, nikoliv obecnstvu.

Ve větších centrech, nežli byla tehdejší Praha, tvoří úsudek *společnost*. Ale české společnosti dosud nebylo.

Bylo sice několik českých kroužků, širších i užších, z nichž nejproslulejší v rodině *Riegrově*, ale tu byly všude na prvním místě zájmy o politiku, o literaturu i o malbu, ale hudba zůstávala Popelkou.

Šlechta tvořila kastu uzavřenou a soběstačnou.

Velmi záslužný pokus o český salon, se zdůrazněním umění hudebního, učinil *Ferdinand Náprstek*, pořádaje odpolední schůzky s vybraným pořadem v prvním patře ‘Černého pivovaru’, kde bydlil. Přední čeští umělci byli zde vítanými a stálými hosty, programy sestavovány důmyslně a nestranně, se zřetelem ke skladbám uznaných autorů i k po-

kusům začátečníků, a provedení svěřováno spolehlivým rukám uměleckým. Rozhovor byl srdečný a přátelský, zájem opravdový.

S týmiž ideálními úmysly pořádala své večery paní *Růžena Jelínková-Doubková* v Křemencové ulici. Také zde byly zvány širší kruhy, respektováno především hudební umění české a slovanské, také zde shromážděny všechny význačné hlavy umělecké i kritické, leč zůstalo na pokusech.

Společnost a salon poznal jsem teprve po letech v Hamburku.

*

Fibichovo pozvání jsem vděčně přijal a objevil se v udaný den k večeru v mistrově bytu v Ostrovní ulici, v domě, ozdobeném dnes pamětní deskou.

Zaklevalo se na kuchyni, kuchařka vyšla do chodby a otevřela dveře do úzkého pokojíka, bez oken, naplněného knihami. Byla to předsínka *Fibichovy* pracovny, do níž vedly zasklené dveře. Mistr zpozorovav hosta, vyšel mu vstříc a uvedl ho. V místnosti nebylo téměř možno se hnout. Po pravé ruce zabíral více než polovici prostoru klavír, po levé stála knihovna; u okna, vedoucího do ulice, byla malá pohovka a miniaturní stůl, na němž mistr psával své partitury.

Usedl jsem na židli u klavíru, jinde nebylo místa, *Fibich* usedl vedle mne a ihned se dotazoval: „Tak co jste přinesl? Několik písní a skladby pro klavír . . . Nu, tak prosím.“ (*Fibich* měl jistou sympatickou dávku vrozené noblesy.) Hrál jsem a zpíval písně nikdy nevydané, písně na slova *Heinova*, *Čechova* a *Heydukova*. *Fibich* se vlídně usmíval. V českých vytkl některé poklesky deklamační. Na důležitost dosažení vrcholného bodu melodické linie upozornil jen jednou. Později zadíval se velmi

vážně do skladeb klavírních, chválil některé směle harmonické spoje, a propustil mě s pochvalou a vyzváním, abych přišel častěji.

Od té doby neuplynul ani jediný týden, kdy bychom se byli neviděli. Fibich vyznamenal mě brzy svou důvěrou a přehrával mi své práce; občas prohlíželi jsme spolu, co přinesl týdenní trh světový, zvláště z Lipska a z Moskvy.

Jednou jsme spolu hráli moji *první symfonii* a Fibich poznamenal: „Krásné dílo.“ A nic nevytkl. Dovedl se dětsky radovati z každé význačné noty, rád sáhl do bohaté knihovny — noty a knihy byly po celém pokoji: na klavíru, na stole, na židličkách i po zemi — a ukazoval, upozorňoval, srovnával. Sedávali jsme tak nejednou vedle sebe, hlavy skloněné nad partiturou — zázrakem, jak rád tvrdíval — a tiše hovořili, zatím co vanul otevřeným oknem svěží dech a vůně ze Žofínského ostrova, ševelilo listová a zapadající slunce kreslilo zlatým štětcem tajemné runy na stěny ověšené věnci.

Fibich velice uctíval *Bacha* — kdo z nás hudebníků by nebyl jeho ctitelem? —, avšak největší jeho láskou byl *Mozart*, jež stavěl hned vedle *Bedřicha Smetany*.

V té chudé, uzoučké pracovně viděl jsem povstávati a růsti druhou symfonii Fibichovu; hráli jsme ji spolu na čtyři ruce, po větách, přímo z partitury, později z úpravy klavírní, a byl jsem z prvních, kdo slyšeli velké divadelní melodramy za extatické deklamace mistrovy. Teprve můj odjezd do Hamburka přerušil naše stálé a pravidelné styky.

*

Téměř opakem hovorného, usměvavého a stále veselého Bendla byl na pohled *Josef Richard Roz-*

košný, tichý, zamlklý, v nitro obrácený muž pěkné postavy, energické chůze, vojensky vzpřímeného držení těla, a nápadný svými dlouhými vlasy a ne-
zvykle střiženými vousy. Avšak to byl jen první
dojem. Ve svém srdci byl Rozkošný právě tak dobrý
jako Bendl. Dovedl se rozehráti, byl-li mezi přáteli,
a obhajoval-li své mínění, rozhovořil se velmi tem-
peramentně. Jeho tichost byla výsledkem vrozené
skromnosti a ušlechtilosti.

Jako Bendl vynikal i Rozkošný vzácnou vlast-
ností, jež tak význačně charakterisovala i Dvořáka,
vlastností u tvůrčích duchů snad nejvzácnější: přál
a nezáviděl svým kolegům ani slávy ani úspěchů,
naopak, upřímně se radoval z každé krásy, ať se
mu nabízela s kterékoli strany.

Vzpomínám si, jak přišel navštívit mého otce.
Byl jsem ještě malým studentikem, ale vzhlížel
jsem již se zvědavou uctivostí k autoru oper *Mikuláš*
a *Svatojanské proudy*, známých mi z Prozatímního
divadla. Na klavírní úpravě Proudů zkoušival jsem
svoji dovednost u klavíru, a vstupní scénu Bořitovu
měl jsem velice rád i pro náladovost libreta. Nejed-
nou pronášel jsem si šeptem: „Zahalen v ranní
páry šerý bor a jemný větřík vane s modrých hor,
příhodný k lovu zvěře ušlechtilé . . .“, neboť ta slova
vzbuzovala ve mně, z nezbadané příčiny, nesrovna-
telné city, tisíc vzpomínek na posvátnost lesních
tišin a jiter na venkově.

Kdykoliv byl Rozkošný u nás návštěvou, zazní-
vala z tatínkova pokoje hudba, neboť nedostavil se
nikdy bez svazku not, ať již komposice vlastní či
cizí. Jak zbožně jsme poslouchávali s maminkou!
Rozkošný byl znamenitý klavírista, vyspělé, subtilní
techniky a silného temperamentu, a můj otec ne-
méně. Ty čtyři přátelské ruce dovedly tak uchvátiti,

že se nám zdálo, jako by zněla v předešlé k Svatojanským proudům zvučnost i barevnost orchestru. Poznával jsem tak, byť jen z úryvků, již před premiérou práce Rozkošného, z jehož pera vycházela jen ušlechtilá a jemná hudba.

Takové návštěvy se častěji opakovaly a zvláště v době, kdy Rozkošný pracoval na nové zpěvohře; tehdy slýchávali jsme různé její části ve výborném podání autorově.

*

Z mladších českých skladatelů vídal jsem rád *Karla Kovařovice*, elegantního, jemného a bystrého mladého muže hezké tváře, již tak slušel plavý knír a v níž upoutaly na první ráz výrazné oči.

Kovařovic upozornil na své nevšední nadání a na svou stejně vzácnou hudebnost velmi často. Tu napsal krásnou píseň, jež byla vyznamenána cenou, tam se objevil na podiu jako dovedný pianista, onde jako virtuos na harfu. V Libuši viděl jsem jej za scénou jako klarinetistu, a zakrátko již u pultu kapelnického.

Sám jsem byl svědkem činu, který mně, jenž se začínal teprve zabývat studiem hudby, právem imponoval. Kovařovic doprovázel na klavíru nějakého cizího, v Praze pohostinsky vystupujícího slavného pěvce. Bylo to v sále konviktském. Stál jsem na svém oblíbeném místě po levé straně, zcela blízko u místnosti, z níž vycházeli koncertisté. Pěvec měl velký úspěch a přidal jednu dvě písně, ale potlesku neubývalo. Když odcházel s Kovařovicem s podia, zaslechl jsem, jak mu říká: „Jsme u konce. Co teď?“ A hned dodal: „Zpíval bych ještě Loeweho, znáte to?“ A ukazoval, kryt sloupem, na otevřenou stránku.

Kovařovic prohlíží si klidně baladu a odpoví krátce: „Pojd' me, prosím.“ A zatím co vystupují po schůdcích vedoucích na podium, obrátí se pěvec a za hluku rozjařeného obecenstva šeptá Kovařovicovi: „Ale o celý tón níž.“ Kovařovic kráčí s klidem ke klavíru, usedá a začíná hrát. Chvěl jsem se, pochopuje nebezpečí takové nečekané transposice před plným sálem, ale mladistvý pianista doprovázel bez rozpaků a co je víc — bez jediné chyby.

Zásluhou pěvce, jenž dovedl tak vzácnou pohotovost oceniti, dověděli se brzy čeští hudebníci o této zajímavé příhodě, a Kovařovic na své oblíbené právem získal.

Došlo k premiéře Kovařovicovy zpěvohry *Ženichové*, s hudbou veselou a vtipnou, francouzsky graciosní a půvabnou. Měla rozhodný úspěch, i spěchal jsem dojat na jeviště, abych stiskl autorovu ruku.

Častěji jsme se vídali, když si Kovařovic najal byt v Pštrossově ulici. Bydlil v přízemí, a já nejednou postál u okna, vedle něhož byl umístěn psací stůl, a vdechoval vůni rezedek a nočních fial, hovoře se skladatelem zpravidla skloněným nad notovým papírem.

*

A ještě jeden z mladých se mi tehdy přiblížil: *Karel Weis*.

Hovořivali jsme spolu, kuli plány, snili. Weis měl vždy svoji bodrost a vždy onu vnitřní pohodu, vyzařující z jeho modrých očí, veselých jako obloha za letního jitra, ale zároveň jakýsi jemný sklon k melancholii, která sluší umělci. Vyrostlý z chudých poměrů a nucen vydělávati svůj chléb již za dnů mladosti, pocítil brzy nejen krásu, ale i tíhu života. Tehdy vystoupil na veřejnost jako jeden

z nejnadanějších mladých skladatelů. Ať šlo o písni, ať o skladby větších forem, všude byla patrna svěžest invence, ušlechtilá melodičnost a vtipná harmonisace.

Navštívil jsem Weise nejednou Na Rybníčku, kde tehdy bydlil se svými rodiči. Prošel jsem kuchyní, kde sedávala a pracovala Weisova maminka, a vstupoval do pokoje — byt měl jen tyto dvě místnosti —, kde jsem našel přítele buď u klavíru neb u stolu. Zde — ó, sny mladých let! — poznal jsem mnoho Weisových prací, z nichž mi utkvěly nejvíce v paměti symfonická báseň *Helios a Selene* (nevím, byla-li kdy veřejně provedena), sbor s orchestrem *Triumfátor* a *Večerní písně* na slova Hálkova. Weis hrál velmi dobře na klavír a měl pěkný hlas, jeden z těch, v nichž se chvěje vřelé srdce, a dojal mě nejednou, když přednášel své písně v německých překladech Dörflových, ba slyším ještě dnes poslední frázi, výraznou a krásnou, vyznívající slovy: „... hat mich verwandelt in einen Musensohn.“

Ano, cítili jsme se dětmi Mus, toužícími po jediném: sloužití ideálu a žítí v krásě. Nezáviděli jsme nikomu, co nazýval svým ze statků pozemských; náš svět byl povznesen nad hmotu. Krásná harmonie, vroucnost melodické kresby, vtipný nápad, smělá kombinace instrumentační dovedly zaplaviti srdce i duši čistým štěstím.

Nejbláženější byli jsme v době, kdy Weis pracoval na své zpěvohře *Viola*, kde vládl humor, zahrocený mnohdy až v grotesknost, ale všady ušlechtilý, a lyrické scény byly plny citového zvroucnění. Zde také, zvláště v kresbě hlavní postavy, ozývala se ona jemně melancholická složka Weisovy duše. Slyším ještě dnes zpěv Violin, ono tesklivé a *moll*, kde hlas zpěvný je imitován v orchestru a v každé notě chvějí

se zadržené slzy. Vzpomínám, že tehdy hrajícímu autoru i mně zvlhly oči.

Blažené slzy, slzy mužů! Nebylo proč se hanbiti. Což jsem nečetl v Homérovi: „Muži slzami bohatí jsou dobří“ ...

XXVII

POPULÁRNÍ KONCERTY HANS VON BÜLOW

Jako hudební referent Národních listů přihlásil jsem se v *Umělecké besedě* a stal se členem hudebního odboru. Již samy místnosti besední, jejich vzhled a zařízení, ač jednoduché, vábily vkusem. Na první pohled bylo znáti, že se zde scházívali umělci. Veliký stůl, obklopený židlemi ušlechtilé formy, klavír, po stěnách díla českých výtvarníků: Josefa Mánesa, Kosárka, Pinkase, Čermáka, v rozích sítě sochy Levého a Schnirchovy, ve skříni za sklem staré hudební nástroje, na menším stole rozložené časopisy, české i cizí, sborníky a revue . . . Toť věru milé ovzduší. Něco důvěrného a přátelského ovanulo vstupující. Měl jsem dojem, že tu ještě dýchá duše zakladatelů *Umělecké besedy*, krásná, ideální a nadšená.

Nechyběl jsem ovšem, nezdržela-li mne povinnost, v žádné týdenní schůzi. Sešla se zde zpravidla vzácná společnost: *Dvořák, Fibich, Rozkošný, Bendl, Kovařovic, Weis, Trneček, Kàan, dr. Ludevít Procházka, Chvála, V. J. Novotný, Zünger, dr. Pečírka*, kapelníci *Nováček* a *Anger, dr. Buchal, dr. Šrámek, J. V. Frič*, jenž rád hovořival s muzikanty, polní podmaršálek *Em. šlechtic Friedberg-Mirohorský*,

občas prof. dr. Hostinský a Jindřich Böhm, profesori Lachner a Wihan.

Vzájemný poměr mezi staršími, uznanými mistry, učenici, virtuosy a mladou generací byl tklivě krásný. Nebylo závisti ani pýchy, ješitnosti, nepřejícnosti, ani malicherné samolibosti, naopak, v celé společnosti vládly soudržnost, vlídné slovo, přátelská rada a z dobrého, slibného díla upřímné potěšení.

Nezvoleným, ale obětavým a nejhrolivějším předsedou schůzí byl *Velebín Urbánek*. Přicházel svým bystrým krokem, veselý, mladý, růžových tváří, důvěrný a uctivý, ochotný a obětavý, stále připraven sloužiti a působiti radost. Co donesla pošta z ciziny za celý týden, měl ve své velké tašce a rozestřel všechno bohatství před naše zvědavé zraky. Hudebniny i knihy byly za chvíli rozebrány, prohlíženy a brzy poté zazněla hudba. Mnohé ochotné ruce byly připraveny zahráti, co došlo v úpravě pro čtyři, pro dvě ruce; byli přítomni i zpěváci i instrumentalisté, takže došlo vždycky k improvizovaným koncertům.

Velebín Urbánek byl neúmorný. V přestávkách hovořilo se odborně o sehraných skladbách a ne jednou žalováno, že mnohá z krásných komposic nemůže býti provedena veřejně. Přítel Velebín vykládal, jak je jinde, a měl vždy k dispozici několik plánů. Jeho organizační schopnosti nedovedly nikdy odpočívati. Bez únavy a v přesvědčení, že dobré musí zvítěziti, nebyl odstrašen překážkami; viděl i na skále něco úrodné půdy, ve tmách zárodek světla, v odporujících rukou ruce pomocné. Tento optimismus provázen byl obětavou agilností a nadšením.

I bylo to o jednom večírku hudebního odboru Umělecké besedy, kdy se vytasil Velebín Urbánek,

po absolvování pořadu složeného z českých skladeb, s myšlenkou pořádati koncerty přístupné nejširším vrstvám, koncerty za nejnižší vstupné, avšak hodnotné, aby tak české obecnstvo bylo vychovááno a vedeno k požitkům nejušlechtlejším. Ozvalo se ovšem ihned mnoho pochybujících hlasů, pronášeny četné námitky, ale důvěřivý navrhovatel dovedl každého řečníka odzbrojiti. Nejpádnejším argumentem pochybovačů byl nedostatek peněz. Pokladna Umělecké besedy sotva stačila uhraditi běžné výlohy, a špatné zkušenosti s pořádáním besedních koncertů orchestrových, komorních i vokálních odstrašovaly. Ale Velebín Urbánek, ač nemajetný, ničeho se nebál.

„Je zapotřebí silné vůle, dovedné ruky a především lásky. Kdo z nás by jí neměl, jde-li o věc velikého, ba posvátného významu?“ — Tak asi hovořil, a jiskry jeho nadšení zapálily všechna srdce. *Umění* — *lidu* stalo se heslem a tentokrát nebylo daleko od myšlenky ke skutku, neboť vše bylo takřka nepozorovaně Velebínem připraveno.

V *Měšťanské besedě* pořádány po několik let občas koncerty, jež se staly velmi oblíbenými: měly vybrané pořady, nejlepší umělecké síly a jistou sensačnost v dobrém smyslu slova.

Zde dobyli si vedle Velebína Urbánka největších zásluh vojenský kapelník Rudolf Nováček a člen zábavního výboru Václav Ruttner. Tu lákalo obecnstvo řízení mistra Dvořáka, tam novinky, onde účast některého oblíbeného člena české zpěvohry neb vzácného hosta.

Zvlášť památnou zůstane mi produkce, v níž řídil každý ze skladatelů své dílo osobně. Šlo o skladby orchestrální, a na podiu objevili se toho večera Antonín Dvořák, Zdeněk Fibich, Karel Bendl, Jindřich

Kaan, Karel Kovařovic a já. Každému dirigentu dána darem taktovka s věnováním, a obecenstvo přijalo celý koncert s jásotem.

A opět byla to myšlenka Velebína Urbánka, aby-
chom se dali všichni staří i mladí komponisté,
zúčastnění na onom večeru, společně fotografovat.
Den poté sešli jsme se v Mulačově atelieru. Přišel, ač
trochu zpožděn, i mistr Dvořák, tehdy již ověčený
vavříny světovými.

Zkušenosti z těchto produkcí i jiných posloužily
Velebínovi co nejlépe. Idealista, avšak zároveň
praktik, dovedl dobře vypočítati náklad i odhadnouti
finanční efekt příjmu, a tak došlo dne 21. břez-
na 1886 k prvním, památnému populárnímu kon-
certu. Koncert, zahájený předehrou k *Libuši*, obsa-
hoval z orkestrálních českých děl ještě *Dvořákovu*
symfonii z D dur a mé *Notturmo*. Spojené orchestry
pluků č. 28 a 88, řízené kapelníky R. Nováčkem
a V. Komzákem — jen symfonii řídil kapelník
Anger —, osvědčily se výborně. Úspěch koncertu byl
po každé stránce radostný, takže v dubnu a v pro-
sinci téhož roku došlo k dalším dvěma populár-
ním koncertům. Druhý přinesl *Fibichovu symfonii*
z F dur, vedle *Bendlovy Jihoslovanské rapsodie* a
Rozkošného předehry k opeře *Svatojanské proudy*,
třetí premiéru *Scherza* téhož autora, předehru
z Bendlovy Lejly a arii *Vokovu ze Smetanovy Čer-
vy stěny*. V tomto koncertu svěřeno provedení již or-
kestru Národního divadla. Roku následujícího uvá-
zal se v služby populárních koncertů pražský Hla-
hol, tehdy řízený sbormistrem Karlem Knittlem;
Antonín Dvořák objevil se u pultu dirigentského.

Vzpomínám si ještě dnes, s jakým vroucím zájmem
byl sledován úspěch a rozkvět nové instituce, slibu-
jící tolik do budoucnosti.

Jelikož nebylo českého komorního spolku, navrhl Velebín Urbánek, aby byly též pořádány populární koncerty komorní. Čtyři vynikající členové orchestru Národního divadla, kteří častěji hrávali na spolkových večírcích, *Karel Ondříček, Josef Pelikán, Petr Mareš a Alois Neruda*, uvázali se v nastudování; u klavíru vystřídali se postupem času *Kovařovic, Trneček* a hosté *Žofie Šhavcová, Siloti a Paderewski*.

*

K nejslavnějším populárním koncertům je nutno přičísti ony, v nichž vystoupil věhlasný dirigent a pianista *Bülow*.

Jezdíval do Prahy rád a jeho koncerty, v nichž předváděl nejčastěji Beethovena, pořádané v Konviktě, bývaly opravdu významnou uměleckou událostí. Byly hojně navštěvovány, a umělec byl vždy stejně srdečně vítán v pražských kruzích českých i německých.

Uměleckého vyvrcholení dosáhla návštěva *Bülowova s dvorní kapelou meiningenskou*. Výborně sehraný a vzorně ukázněný orchestr uchvátil všude vzletem, přesností rytmiky a opojivým zvukem. Ačkoliv podniknuta cesta po celé střední Evropě a pořady produkcí byly jistě vzorně nastudovány, zkoušel *Bülow* dopoledne v den koncertu znovu celý pořad.

Nesnám již paměti, jak se stalo, ale vím, že se *Bülow* rozhodl nahraditi poslední číslo pořadu *Dvořákovou předehrou Husitská*. Jelikož nebylo času, aby byly vtištěny nové programy, požádal *Bülow* Chválu a mne, abychom zprávu o změně pořadu, kterou nadiktoval německy, přeložili do češtiny. Poté poprosil svoji druhou choť, rodem Polku, jež byla zkoušce přítomna, aby u večer na

podiu tuto změnu přednesla česky; sám pak hodlal ji oznámiti německy.

Přiznávám se, že se nám stejně jako choti umělcově zdálo nevhodné, aby se obtěžovala na podium; vždyť tuto úlohu mohl převzít kdokoliv. Avšak Bülow byl neústupný; měli jsme dojem, že mu záleží na tom, aby se vše událo po jeho náhledu.

Je snad zbytečno poznamenávat, že večer, v přelplněném sále žofinském, měl triumfální úspěch. Pamatuji-li se dobře, slyšeli jsme tehdy *třetí předehru k Leonoře*, vedle *f moll symfonie* od mladistvého, dosud neznámého *Richarda Strausse*, kterou Bülow velmi propagoval.

Došlo k poslednímu bodu pořadu. Několik informovaných o změně očekávalo s rozechvěním vstup paní Bülowové. Avšak mistr vstoupil na podium sám, a když byl stanul u pultu, počal cosi hledati ve všech kapsách. A prohledal je všechny: ve fraku, ve vestě i ve spodcích; konečně za patrného napětí celého sálu vytáhl malý lístek papíru a četl česky, klopýtaje a zadrhuje, že se bude hráti Dvořákova — *„Chusika“*. Při čtení byly zřejmy mistrovsky rozpaky, bylť si vědom, že asi pronáší české slovo velmi nedokonale, a výsledkem těchto rozpaků bylo, že uchopil rychle taktovku a na německé hlášení vůbec zapomněl. Snad si ani nepovšiml odchodu několika posluchačů z prvních řad . . .

Bülow, jenž vždy přiložil obětavou ruku k dobrému dílu, přijal také po letech pozvání výboru populárních koncertů. Ochotně řídil zvláštní koncert a uspořádal dokonce i samostatný večer klavírní, a to ve prospěch fondu koncertů populárních.

Totéž porozumění pro ideální cíle a tutéž oddanost věci prokázal i *Petr Iljič Čajkovský*, jenž se dostavil v průvodu znamenitého houslisty K. Halíře,

Čecha, a ruského pianisty Silotiho, aby řídil koncert s pořadem ze svých děl. Přilnuli jsme tehdy k mistru nad jiné sympatickému všichni bez výjimky. Také jemu se v Praze velmi zalíbilo. O tom později.

Populární koncerty udržely se po mnoho let, načež byly vystřídány koncerty *České filharmonie*, květem, který vyrostl z jejich úrodné půdy.

CAMILLE SAINT-SAËNS

Nelze si představiti rozdílnější umělecké profily, nežli byly dány dvěma po sobě v Praze vystupujícími hosty populárních koncertů — *Hanušem z Bülowů* a *Kamilem Saint-Saënem*.

Bülow — malý mužiček podivně střižených vousů, pichlavých očí, stále zamračený, nepokojný jako rtuť, ale vnitřně ukázněný; bystrý, vtipný, ano duchaplný pozorovatel, avšak mlčelivý, vážící slovo na lékárnických vahách. Saint-Saëns — elegantní světoběžník živého gesta, s tváří vroubenou plnými vousy, s vlídnými očima, širokého, ale úměrného pohybu, každou chvíli vybuchujícího temperamentu, veselý, družný a zábavný, rozmile nonchalantní.

První návštěvu mistrovi z roku 1882 připomínám si jen matně. Přijel na pozvání firmy F. A. Urbánek, jež pořádala koncert na svůj vrub, avšak podepřena celou veřejností vyšla čestně a bez úrazu ze situace po finanční stránce velmi odvážné. Francouzský skladatel zalíbil se všem i jako umělec i jako člověk. Byl nejen vynikající komponista, ale i virtuosní hráč na klavír a na varhany, nehledíc k jeho činnosti spisovatele a kritika, již byl věren po několik let, obhajuje typ francouzský vůči německému, a

to nikoliv stranicky a bez ducha, nýbrž zdůrazňuje právem samostatnost a odlišnost charakteristických znaků obou národností a žádaje na Francouzích, aby nepodléhali svodům zdánlivého pokrokářství, ani snadněji kynoucích úspěchů.

Rád upozorňoval na *Richarda Wagnera* a na jeho dílo. Klaněl se velikému reformátoru, ale odhaloval i nebezpečí, jež by z pouhého napodobení vyplývalo pro skladatele francouzské. Poukazoval na původ celého cyklu o svatém Graalu a legend o Lohengrinu a Parcivalu, jež vyšly z Bretaně, byly přejaty Francouzi ve století dvanáctém a daleko později teprve německými minnesingry. A často jako by ve svých radách chtěl připomenouti výrok Ehlertův „Kdo chce psát pro celý svět, nepíše vpravdě pro nikoho,“ neustával požadovati základní národní noty.

Kniha, v níž sebral některé ze svých úvah, nazvaná *Harmonie et melodie*, vydaná firmou Calmann-Lévy, byla ovšem tehdy i u nás pilně čtena a nepozbyla ani dnes své ceny a významu.

Když přijel Saint-Saëns po druhé, bylo to po čtyřech letech, chystalo pražské německé divadlo, řízené tehdy Angelem Neumannem, premiéru jeho zpěvohry *Jindřich VIII.* Avšak událo se něco neočekávaného. Saint-Saëns prohlášen za nepřítele Wagnerova, ano za nepřítele německé kultury. Když se i pražské německé listy přiznaly k tomuto na-prosto mylnému náhledu, zrušilo ředitelství německého divadla smlouvu, kterou ihned obnovila správa Národního divadla.

Saint-Saëns dirigoval v únoru 1886 koncert v českém divadle. Velkému úspěchu těšily se zde zejména obě symfonické básně *Mládí Herkulovo* a *Phaëton*. Úchvatný byl výkon Saint-Saënsa jako pianisty

zvláště v klavírním koncertu čís. II. Technický výkon, vybroušený do nejmenších podrobností, lehkost hry i rukou, úhoz, zpěvný při vši rytmické přesnosti, a ona nenapodobitelná elegance, již slyne právem klavírní škola francouzská, naplnily posluchače obdivem i nadšením.

Večírek v Měšťanské besedě je radostný a veselý. Mistr si druhého dne prohlíží Prahu — a je uchvácen její krásou. Navštíví také Chrudim, kam byl pozván dr. Pipichem, a dobývá i tam plného uznání jako pianista prvního řádu. V Praze jest mu věrným průvodcem jemný a milý profesor Ladislav Dolanský, jež jsem na chvíli vystřídal já, zejména při představení *Prodané nevěsty* v Národním divadle. Smetanova hudba *Saint-Saënsa* nejen zajímala, nýbrž svou melodickou a rytmickou rázovitostí přímo elektrisovala. Vzpomněl při té příležitosti své první návštěvy v Praze. Tehdy setkal se na večírku v Umělecké besedě s českým geniem a utkvěl mu v paměti i bolestný výraz Smetanovy tváře, i mistrova tklivá zamlklost . . .

Premiéra *Jindřicha VIII.* měla v Národním divadle bouřlivý, ale přece jen vnější úspěch. Jakýsi chlad vanul z hudby i z textu. Avšak *Saint-Saëns*, jako by toho nepozoroval, byl stále v dobré míře, a v radostné náladě dal se v „milé Praze“ i do komponování.

Velmi veselý byl večírek v Umělecké besedě, kde se sešli téměř všichni čeští hudebníci. Francouzský host vyprávěl po večeri mnoho historek, z nichž jsem si zapamatoval zejména masopustní žert — provedení zahradní scény z Gounodova *Fausta* s tímto „obsazením“: *Faustovu* partii zpíval — *Gounod*, *Mefistu* — starý *Eugène Delacroix*, *Marketu* — *Saint-Saëns*. Zazpíval nám ovšem ihned ukázkou, jak

ovládá soprán, velmi zvučným falsetem několik taktů z písně o králi v Thule. Je téměř jisto, že byly při tomto nesporně ojedinělém představení také dekorace i rekvizity přizpůsobeny žertu a zkarikovány. Nejen obytný domek Markétčin, také květiny v záhoncích skresleny v komický úškleb.

Vypravuje o svém výstupu v dívčích šatech — vousy si dal oholiti — praví Saint-Saëns: „Seděl jsem po přednesu recitativu, provázeném smíchem celého sálu, na lavičce, abych spustil píseň. Upravil jsem si koketně ‚pierre à aiguiser‘, šlápl, roztočil a zpívám.“ Profesor Dolanský, jenž byl tlumočником pro posluchače neznalé franštiny, se zastaví: „Pardon, maitre, pierre... qu'avez vous dit?“ Saint-Saëns odpovídá: „Pierre à aiguiser...“ Ale Dolanský nezná toho záhadného kamene, a my ostatní se namáháme, rovněž marně, pochopiti neznámý výraz.

Avšak Saint-Saëns si dovede pomoci. Uchopí židli, posadí se jako Markétka ke kolovrátku, vezme do ruky nůž a začne syčet, jako by jej brousil...

‚Pierre à aiguiser‘ — již jsme rozuměli: *brus*, jenž nahrazoval kolovrat.

Podobných historek vyprávěl mistr několik.

Že jsme se sblížili, přes rozdíl věku a významu — on světový umělec, já mladý český začátečník —, dokázalo mi několik jeho milých listů, jež mám dosud uchovány.

PETR ILJIČ ČAJKOVSKIJ

Po Bülowu a Saint-Saënsovi došlo na ruského mistra. Velebín Urbánek, neúnavný a překvapující novými nápady, pozval Čajkovského k řízení populárního koncertu. Mistr slíbil ochotně. Ředitelství Národního divadla provedlo jeho balet *Labutí jezero* za řízení autorova a uspořádalo v divadle koncert, v němž hrál ruský pianista *Alexander Siloti*, jenž přijel do Prahy s Čajkovským. Pořad byl složen ze *Serenády pro smyčcový orchestr*, *Variací ze suity op. 3* a *Triumfální přede hry*. Siloti zahrál *Barcarolu*, *Notturmo* a *Fantasii na motivy z Evžena Oněgina*. V populárním koncertu slyšeli jsme *Romea a Julii*, dílo tragické síly, *Elegii ze suity op. 55* a *Slavnostní přede hru op. 49*. Vedle těchto děl dva koncerty: *klavírní z b moll*, přednesený Silotim, a *houslový*, jehož interpretem byl *Karel Halíř*.

České obecnstvo přijalo velkého skladatele nadšeně a vřele. V hudebních kruzích došel rázem největších sympatií. Neméně radostně vítalo jej studentstvo. Čajkovský pozván do Akademického čtenářského spolku a osloven rusky; děkoval dojat a s onou okouzující prostotou, jež je nejlepším znakem velkých lidí.

Velmi srdečný byl banket, uspořádaný na počest ruského skladatele v hotelu „U saského dvora“, kde tehdy i později bydlil. Sešla se velká společnost. Byli zde Dvořák a Rozkošný, ředitel Šubert s kapelníky Čechem a Angrem, starosta města Prahy dr. Šolc se starostou Sokola Žižkou a četní ctitelé mistrovi. Světoznámý hudební nakladatel Jurgenson, jenž přijel z Moskvy, aby se zúčastnil významných večerů v divadle i v obou koncertech, dostavil se také. Nechyběli ovšem ani zástupcové české kritiky, Chvála, Novotný a já.

Na ruský přípitek, jímž byl pozdraven a jenž platil stejně umělci jako člověku vzácně ušlechtilému, odpověděl ruský mistr česky. Těšil se na návštěvu v Praze, těšil se pozdraviti bratrský národ český, jež dávno už miloval. Neboť k nejlepším svým přátelům počítal velkého českého houslistu *Ferdinanda Lauba*, kapelníka carské opery *Nápravníka*, rád měl *Hřímálého*, *Palečka*, *Hlaváče*, *Führe- ra* i *Černého*, vynikající české umělce žijící v Rusku. Ujišťoval nás, že oslavy, jichž se mu v Praze dostalo, přesahují jeho zásluhy, ale že je přijímá jako drahý projev bratrských sympatií. Ozval se jásot po těchto slovech a rovněž i po odpovědi, kterou pronesl svým prostým, ale tklivým způsobem mistr Antonín Dvořák. Odpověď vyzněla srdečným „Bůh zachovej ještě dlouhá léta Petra Iljiče Čajkovského ke cti slovanského jména i umění!“

Čajkovský poté objal a políbil Antonína Dvořáka za velikého pohnutí všech shromážděných. Rozhovor veden později rusky, česky a francouzsky, a to za nejradostnější nálady, neboť vzácnou laskavostí profesora Dolanského byly opatřeny i v dostatečném množství pravé ruské — cigarety, které mistru došly; rozdávalť je dlouho všem přátelům.

Druhého dne položil Čajkovský věnce a kytice, jež mu byly podány, na hrob *Bedřicha Smetany*.

Bylo již řečeno: Čajkovský získal rázem všechna česká srdce. Tím nepochopitelněji působilo polo-prázdné divadlo při druhé návštěvě mistrově v listopadu téhož roku. Přijel, provázen ruským pianistou *Sapelnikovem*, a jeho zklamání nad neúčastí českého posluchačstva bylo tak veliké, že se chtěl vrátiti, aniž vyčkal premiéry svého *Oněgina*, připravovaného právě v Národním divadle. Bylo známo, že také opera pařížská a dvorní opera ve Vídni chystají premiéru této zpěvohry, a zprávy z divadelního zákulisí, jež se dostaly na veřejnost, slibovaly dílo nad jiné účinné, opravdu národní, ruské. Kolonie Rusů, žijících v Praze, konala horlivě přípravy k prvnímu večeru, *Puškinův Evžen Oněgin* objevil se ve výkladech všech knihkupců, a napětí bylo vskutku výjimečné v celé veřejnosti. Několika vážným hlasům podařilo se odvrátiti Čajkovského od prvního plánu, který vyvolala zdánlivá lhostejnost českého obecnstva. Uvolil se vyčkati premiéry a dokonce slíbil, že ji bude sám řídit.

*

Jednoho dne přinesla moje paní z Národního divadla zprávu, že ke zkoušce na *Evžena Oněgina* zavítal sám Čajkovský. Svědomitý a pilný kapelník *Adolf Čech* se zaradoval. Rád vídal autory provozovaných děl, neboť si byl jist, že se dostane jeho poctivé práci žádoucího uznání, tím cennějšího, čím bylo doma vzácnější. Těšili se i zaměstnaní umělci, neboť všichni rádi zpívali hudbu, jejíž lyrický základní tón, tak zpěvný, byl naplněn dramatickým vzletem. Ale úlohy poutaly i herecky, a režisér *Šmaha* dovedl vystihnouti i poesii idyly i útočnost

dramaticky vypjatých výjevů. Tehdy nejvíce oblíbené kvarteto mladých umělců bylo v Oněginu zaměstnáno. V titulní partii *Benoni*, Taťána svěřena *Bertě Lautererové*, *Florjanski* zpíval Lenského a *Heš Gremina*. Ale byli zde i švitorná Olga paní *Klánové-Panznerové*, chůva paní *Fibichové* a graciosní *Triquet Krössingův* — a všichni si zasloužili pozornosti.

V ensemblových zkouškách s klavírem objevil se náhle, nečekán, ruský mistr a okouznil rázem také celé divadlo. Elegantní muž velké postavy, oděný s vybraným vkusem, dvorný, ušlechtilých pohybů, patrně zvyklý vyšším kruhům. Hlava velmi úměrná, kučeravých vlasů, přistřižený plný vous, nos krásné formy a oči pohledu tak vlídného a přátelského, že získal ihned všechny sympatie nejen dám, ale i pánů.

Čajkovský poslouchal do sebe pohroužen a tichý, ale sledoval pozorně každý detail hry i zpěvu. Občas navrhl malé změny úpravy, zvolnění neb zrychlení tempa, a upozornil na důležitost slova i zpěvné linie. Uchvácen byl Taťáninou velkou scénou, několikrát otřel šátkem zvlhlé oči a k závěru děkoval interpretce slovy dojemně skromnými. *Skromnost* byla skutečně typickou vlastností tohoto umělce, těšícího se již tehdy světové slávě.

Zkoušky s orchestrem, ovšem již připraveným, řídil sám Čajkovský. Jistou rukou zkušeného dirigenta, přiléhavými a výmluvnými gesty, s nadbytkem temperamentu naprosto ukázněného: *v každém směru mistr.*

Premiéra Evžena Oněgina byla jedna z nejslavnějších v Národním divadle vůbec. Skladatel i sólisté děkovali nesčetněkrát, ale jásot neměl konce. Veliký komponista byl obklopen věnci a kyticemi,

ale zdálo se, že nevidí než pěvkyni Taťány, již neustával děkovati a líbati ruce. Jako v děkovné své řeči po prvním přípitku, ujišťoval i nyní, že nemá zásluh, nýbrž že úspěch jest dílem zúčastněných umělců.

Neobyčejný dojem Oněgina neochaboval ani po odjezdu mistrově. Mé paní, jež zpívala Taťánu tak ráda, podali ruští přátelé Čajkovského stříbrný věnec a ruský vyšíváný šátek. Netrvalo dlouho, a tu se ozval autor Oněgina z Klinu u Moskvy: první česká Taťána pozvána ředitelstvím carského divadla k pohostinským hrám. Vyjednávalo se o poskytnutí dovolené, avšak celá věc, když vše bylo smluveno, ztroskotala na požadavku zpívati s ruským, nikoliv českým textem. Čajkovský byv zpraven o všech přípravách a jednání, neustával ujišťovati, že bude českému pěvci snadno vyhověti podmínce carského divadla, avšak nedovedl zaplašiti obavy, zvláště když nebyl nikdo po ruce, kdo by byl mohl spolehlivě kontrolovati výkon po stránce jazykové i přednesové. Z projektu, bohužel, sešlo.

Avšak *Petr Iljič Čajkovský* nezapomínal. Naskytne se mi později příležitost citovati některé z jeho dopisů, a to tehdy, až budu psáti o památném shledání s ruským operním dramatikem na jevišti městského divadla v Hamburku.

U JULIA ZEYERA

„Musíš do Vodňan,“ řekl mi jednou přítel Zele-
ný. „Zeyer se už pozdravuje a zve tě. Sám prý se
ted' do Prahy nedostane, neb je v plné práci, kte-
rou nemůže přerušiti žádným výletem.“

Nevím, zdali mě potěšila tato zpráva, jistě ra-
dostná, spíše však soudím, že mě ihned naplnila
obavou, abych básníka nevyrušil. Znali jsme se dob-
ře, ale vídali jen příležitostně; do Zeyerova bytu
jsem nikdy nevstoupil.

Za letního dopoledne přijel jsem do *Vodňan*.
Kraj, velmi malebný, mě okouzлил: zejména rybní-
ky, které básnickým okem viděl a tak krásně zob-
raziloval Chittussi, rybníky s modrým zrcadlem vod,
vroubených sítím a vysokými rákosy, vnášejícími
do rozkošného obrazu smavou zeleň svými pruty
svěžími a žlut' i hněd' pruty vadnoucími... Jaká
životnost kresby, vnesená do klidných linií širokých
ploch! Vše uchvacovalo mě vzácnou malebností.

Julius Zeyer očekával mě na nádraží. Nevelká
postava, elegantní, vrozeného půvabu v každém po-
hybu. Vousy střiženy à la Henri IV., trochu pro-
šedivělé, ale tvář svěží a oči jakoby naplněny uta-
jenou bolestí, líbezné a důvěřivé. Od temného šatu

nápadně se odlišovala barevná vesta z květovaného atlasu, s knoflíky s kameny vroubenými zlatem.

Básník mile mě uvítal a uvedl nejprve do svého domku, starého, malebného stavení s lomenicí. Stoupali jsme do prvního patra. Schody i chodba byly plny starožitného nábytku. Již první místnost upozornila na sebe vzácným vkusem a skromnou nádherou. Jako byste vcházeli do domu *Ben-Jehudova*, kde snila *Šošana*. V druhé, větší místnosti byla Zeyerova pracovna. Zde byl nejnápadnější široký psací stůl, opatřený na pravé straně tyčí s křížem, a pult, na němž ležela rozevřená stará bible. Na menším stole do vysoké japonské vázy vložen nádherný květ bohlavu, utržený básníkem cestou, ale působící zde přímo exoticky, jako květ orchideje neb indických mandarásů.

Usedli jsme, hovoříce, a Zeyer připravil čaj do dvou koflíků zvláštního tvaru, předložil české koláče, renaissanční stříbrnou cukřenku, chléb, máslo a med v staré typické české majolice. Měli jste dojem atelieru, ale zároveň nejvzácnějšího vkusu a vzorné čistoty. Ano, byt básníka-snílka, jak mi ho malovávala fantasie, když jsem čítal jeho knihy.

Hovořili jsme o literatuře, o jeho nové práci, o úzkých poměrech českých. Toho dne přinášel jsem Zeyerovi manuskript, zpověď duše blouznivé, duše mystikovy, bohaté sny a tuchami. Byly to zápisky mladého, tehdy jen úzkému kruhu umělců známého sochaře *Františka Bílka*. Zápisky přijal jsem z ruky bratra Viktora a odevzdal básníkovi, Bílkovi zvláště drahému. Zeyer jevil pro uměleckou osobnost sochařovu upřímný zájem a ochotně slíbil, že zápisky pročte.

Zatím byli jsme vyzváni k návštěvě *Františka Heritesa*, jenž trůnil ve své lékárně a mezi svými

knihami, a *Otakara Mokrého*, mně zvláště milého pro překlady z *Julia Slowackého*.

Odpoledne vyšli jsme si na procházku. Den byl pln světla a jasu, nebe bez mraků a vzduch prosycen vůní sena. Tichý vánek pohrával květy, jimiž se pestřily svahy podél naší cesty. Šli jsme, dlouho mlčíce, pohroužení v tu krásu, které neubývá milosti. Náhle se Zeyer zastavil a upřel na mne svůj sladký pohled, jakoby obrácený v minulost, a počal mluvit a vykládati. Mluvil se zápalem, a já viděl před sebou jeho *Valeria*, líčícího posvátné postavy českého mythu a českých dějin, žalujícího nad utrpením českého člověka, horujícího o budoucnosti a zatínajícího pěsti nad přítomností...

NÁVŠTĚVOU U ANTONÍNA DVOŘÁKA

K nejmilejším mým vzpomínkám náležejí dojmy zažité s *Antonínem Dvořákem*.

Několikrát pozval mě velký skladatel do svého bytu v Žitné ulici, aby mi ukázal dílo, jež bylo právě dokončeno. Zpravidla měl hotovu skizzu, skutečný náčrt, ať již šlo o dílo malých rozměrů, či o skladbu symfonickou, náčrt zajímavý i tím, že tu bylo vždy mnoho taktů rychle zachycených v po-
žehnané tvůrčí chvíli, zachycených jen v melodické linii, podepřené v důležitých momentech basem číslovaným, neb jen chvatnou notou, naznačující modulatorní obrat.

Dvořák usedal ke klavíru a hrál, doplňuje skizzu novými hlasy, tu zpívaje neb pískaje, vždy napodobuje zvuk nástroje, kterému byl přidělen příslušný passus, občas přerušuje hru poznámkou instrumentační neb vysvětlivkami, týkajícími se thematické práce, formy neb orkestrace. Byly svrchovaně poučné tyto zpola nahodilé poznámky, jež se občas měnily i v přímý dotaz.

„Co myslíte, kdo hraje toto thema?“ Jindy: „Víte, co znamenají ty trumpety?“ aneb: „Sem nedám pozouny, víte proč?“

Avšak nade vše blaživější bylo sdíletí s mistrem štěstí s ničím nesrovnatelné, štěstí takové chvíle nejčistší myslitelné krásy: vnořiti se zcela v dílo dosud neznámé a sledovati velkého umělce ve chvílích nadšení.

Jak řečeno, byl jsem vyznamenán několikrát tímto způsobem, ale nejvíce mi utkvělo v mysli ono pozdní odpoledne, kdy mi nezapomenutelný mistr předehrával své *Rekviem*.

Seděli jsme, jako vždycky, v pracovně Dvořákové sami u klavíru. V kamnech bylo silně zatopeno. Paní Dvořáková přinesla petrolejovou lampu se stínítkem a postavila ji na klavírní pult. Mistr nebyl zpozoroval, co se děje, tak se alespoň zdálo, a hrál klidně a nevyrušen první část své smuteční mše, zahájené motivem, jenž zní jako dvojí hluboký vzdech. Mne dojala tato myšlenka neobyčejně a stále mě zajímaly její obměny. Také způsob, s jakým bylo rytmicky užito a vyloženo zpívané slovo, různost jeho rytmické úpravy, ustavičné střídání za imitační práce, pošnutí přízvuku s těžké doby na lehkou, z něhož těžil geniálně již *Palestrina* k závěru *Gloria* v své *Missa brevis*, upoutával bez přestání. Rozkošný nástup trioly v *Te decet hymnus* (*Des dur*), její střídání s pravidelnými osminami, mocná gradace na slova *Vyslyš modlitbu mou* (*Exaudi orationem meam*), zde opět různý způsob rytmiky, horoucnost prosby, vystupňované až ve fortissimo: *Světlo věčné jim svít*, nový nástup prvního thematu (*Kyrie*), pozoruhodné rytmisování v altech a sopránech, závěr v tklivém vyznění chmurně slavného *B dur*, přes sladkou lyrickou epizodu sólového sopránu, s těmi čistě dvořákovskými, vždy znovu překvapujícími harmonickými obraty: — *V paměti věčné bude spravedlivý* (*In memoria*

aeterna erit justus) — až k závěrečnému *G dur*, jež se vznáší jako vůně kadidla do oblak!

Beze slova utřel jsem zvlhlé oči, a již zahřmělo *allegro impetuoso* velkolepého líčení dne soudu.

Dies irae. Byli byste musili v té chvíli viděti tvář mistrovi. Byla zakaboněna smutkem a hrůzou, ale zároveň prozářena slávou, jako budou tváře těch, kteří stanou v onen den po pravici Boží.

Při přechodu do *Tuba mirum* vstoupila paní Dvořáková. „Pro pána krále, lidi, co to děláte?“ Dvořák ustane ve hře, podívá se na mne a dá se do srdečného smíchu. „Jsme v kouři,“ praví, a já, ještě nerozuměje, pokračuji: „Ano, v oblacích...“

Avšak paní Dvořáková vztáhne ruku po lampě a stahuje knot. Ted' teprve pozoruji, že je vše kolem zahaleno v mraky kouře a čmoudu, a my i noty a vše v pokoji pokryto sazemi.

„Jděte se umejt,“ povídá paní Dvořáková, a mistr i já posloucháme. Zatím paní domu otevřela obě okna, otřela, co bylo po ruce, a my se vrátili z kuchyně do pracovny jako zahanbení hříšníci.

Mistr usedl na své místo, já vedle něho, nasadil si svůj skřípec, a již chtěl začít. „Počkejte,“ praví obrátiv se ke mně, „zapáchá to tady hanebně po petroleji. Ale dáme si na kamna jablíčka a za chvílku bude tu čisto.“ A skutečně netrvalo dlouho, na kamnech se ozval slabý sykot a libá vůně se šířila pokojem.

Pokračovali jsme. Slavné *Tuba mirum*, s tajemným úvodem z prvního thematu a s vyhrůžnou figurou, připomínající poslední soud — v těch šestnáctinách jako by bylo sevřeno neustávající chvění všech lidských srdcí —, znělo v slavné hrůze, stoupajíc až k nástupu sborovému drtivým *Mors stupebit et natura*... Zde nastává uklidnění a bázeň

ustupuje na chvíli očekávání. Charakteristicky rozplývá se zde vyhrůžný motiv zvolna v klidnou figuraci, ústící v osudový vzdech základního tematatu.

V té chvíli jal se mistr zpívati tenorový part, ono mystické *a moll*, vracející se pětkrát s tvrdošíjnou houževnatostí, jediný pevný bod, neúprosný a nepoddajný, v tom okamžiku hrůzy a hněvu, ono mystické *a moll*, na něž odpovídá jen nově rytmicky stylisovaný motiv ustrašených srdcí, vědomých své viny.

Tvář mistrova nabyla přímo dramatického výrazu; jako by se byl vtělil v anděla, nesoucího knihu se zápisem pro nebeského soudce. Bylo patrné, že je uchvácen a v duši skutečně účasten výjevu, který líčí svou hudbou. Mne se zmocnilo hluboké dojetí, nedovedl jsem potlačit slzy, když zahřmělo znovu ohromující *b moll* jako na počátku věty. Steží oddechují, ale tu je již vyznání pokorného srdce: *Quid sum miser . . .* „Ubohý, bídny, co řeknu, kterého patrona budu vzývati? . . .“ Dojemný zpěv dvou sopránů, přerušovaný vzdechem základní myšlenky.

Mistr poznamenává: „Motiv hraje basový klarinet, nahoře flétny!“ A již nastupuje ve fortisimu prosba k majestátu nebeského krále, s tolika nevšedními obraty, logicky vyváženými z interpretovaného textu.

Malá přestávka. Oba mlčíme. Nedovedl jsem nalézt slova, jež by nebylo profánní, jež by nezapadlo v tu krásu rušivou disonancí.

Pojednou, jako by se rozlila líbezná vůně, zazněla nebeská melodie, vyvážená z hlubin věřícího srdce, jedna z nejúchvatnějších, jež kdy vydala zbožnost a pokorná odevzdanost mistrova, nezapomenutelné *Recordare*. Avšak v tu chvíli se otevřely

dveře, proud světla padl mi přímo do očí, a choť mistrova, objevivší se na prahu jako v temném závoji, spustila:

„Blázniví muzikanti! Pro Pána Boha, vždyť je pokoj už zase plný čmoudu. Nevidíte, že lampa kouří? Nemáte nosy? ... A jabka jim na plotně hořejší ... a oni jen hrajou a hrajou ... jako by byli bez sebe ...“

Stahuji rychle knot lampy, podívám se na mistra — vypadal jako mouřenín z Kouzelné flétny ...

A znovu otevřena okna, s plotny odstraněna spálená jablka, otřeny noty, klávesy i pult, naše obličej a ruce podrobena v kuchyni náležitě očistě, a mistr pokračoval, tentokráte již bez nemilé přestávky — paní Dvořáková se podívala na nás každých pět minut —, a dohrál až do konce.

S obzvláštní vervou zahrál Dvořák mocně vystavěné *Quam olim Abrahae promisisti*, se zbožným zanícením *Hostias*, kde mne uchvátil geniální motiv basového klarinetu, se svým význačným septimovým krokem (*c—des*) a bohatě zvlněnou linií zpěvu. *Sanctus* s jásavým *Plná jsou nebesa i země slávy tvé*, líbezná *Benedictus* a smírná *Agnus* doplnily veliký dojem, o němž jsem podal o den později čtenářům Národních listů stručnou zprávu.

Opouštěl jsem velkého skladatele rozechvěn i rozradován a cítím dosud vřelý stisk jeho ruky.

Paní Dvořáková rozloučila se se mnou usmířena a s úsměvem, ale ještě na prahu jsem zaslechl její vzdech a poznámku: „Inu, potrhli muzikanti!“

„DLOUHÝ STŮL“

Nevím, kdy se stal terčem vtipů „*dlouhý stůl*“, a věru, nehodlám psáti panegyrikus k jeho oslavě, ale v mých vzpomínkách utkvělo několik večerů, které nebyly bez významu.

„Dlouhý stůl“ nazvána společnost umělců, literátů, hudebníků, výtvarníků, herců a jejich přátel, jež se scházela v prvním patře plzeňské pivnice Choděrovy na Ferdinandově třídě, nynější Národní, proti Platýzu.

Jednou nás tam zavedl, mne i moji paní, přítel K. B. Mádl. Octli jsme se v milé společnosti výtvarníků. *Chittussi*, *Schwaiger* a *Pirner* seděli tu v živém hovoru, neboť se debatovalo o nových směrech v malířství, a při tom tématu oživil i málomluvný filosof *Pirner*. Temperamentní a veselý rozhovor, v němž překypující *Chittussi* udával hlavní notu, zakončil *Pirner* zcela neočekávaným způsobem. Obrátil se k mé paní s dotazem, zdali by dovolila, aby ji namaloval jako *Desdemonu*. Bylo to v době, kdy Verdi svým *Othellem* dobyl znovu celé kulturní Evropy. Paní ráda svolila, milovalit' jsme oba *Pirnerův* poetický cyklus *Démon láska*, smluven den a hodina návštěvy, a tak jsme se dostali do

Pirnerova ateliéru v domě starosty Emiliana Skramlíka v dnešní Revoluční třídě.

Atelier byl prostraný, a bylo té širě třeba, neboť Max Pirner maloval tehdy plátna značně rozměrná, vyžadující velkého odstupu. Na několika štaflích upevněny začaté a zpola hotové obrazy; několik takových pláten stálo obráceno ke zdi. Byly tu židle, knihy, vše v malebném nepořádku, ale jinak velmi čisto a úpravno; snad právě proto, že tu nebyl obvyklý atelierový brak.

Profesor Pirner mě vyzval, abych přišel s paní, i vítal jsem jeho pozvání, ježto jsem měl toho hlubokého člověka a nevšedního umělce upřímně rád.

Sedění trvalo obyčejně asi dvě hodiny; bylo ovšem často přerušováno hovorem, a Pirner zpravidla za tu krátkou dobu namaloval jednu studii. Užíval pastelů s úžasnou jistotou. Nechtěje rušiti a respektuje posvátnou chvíli tvůrčí činnosti, seděl jsem stranou, neviděn, a vyzván laskavostí mistrovou maloval jsem zátiší, jež mi sestavil ze staré helmy, železného svícnu a knihy, položených na kus světlemodrého sametu.

Když jsem po prvé otevřel svoji malířskou krabici, rozložil barvy po paletě a chopil se štětců, povídá mi Pirner s bohrým smíchem: „S tím chcete malovat? To je štětka na arabskou gumu, ale nevhodná k malbě!“ Omlouvám se. „Víte, mistře, pro mne, pro naprostého laika, jenž nic neumí, je to dobré; mně to stačí.“ Ale mistr nesouhlasil. „Jste na omylu, s takovým materiálem by snad něco svedl hotový umělec, ale pro začátečníka je třeba nejlepší výzbroje, nemá-li úplně ztroskotati.“

A laskavý přítel podává mi několik štětců, jež vzal z velké vázy na stole, zamění kus lepenky za

plátno, krásně v rámci napjaté, a poznamenává: „Ted' malujte!“ A odchází k své práci.

Doufám, že mi čtenář promine, prozradím-li, jaký byl výsledek mé námahy. Učiním to ve vsí skromnosti.

Po několika seděních (Pirner vypracoval zatím šest studií poprsí mé paní v životní velikosti v různých pózách) odvážil jsem se požádati mistra, jenž si mého ‚výtvarnictví‘ naprosto nevšímal, aby si laskavě prohlédl mé zátiší.

Pirner se postavil před můj pokus, usmál se svým rozmilým, žertovným způsobem a pravil: „Jo, bylo by to všechno hezký, ale já vám tam postavil starou, zaprášenou helmu, a právě takový svícen, a vy to máte vyglancovaný jako generálský parádní boty.“

Žel, v té chvíli sám jsem viděl, že má pravdu: moje helma se blýskala, jako by byla ze stříbra... Usedl jsem v rozpacích před svou štafli a uvažoval o klasické větě, kterou nám vštěpoval do paměti dobrý profesor Mařík — *Ars longa, vita brevis*. Ano, ano, život je krátký — a umění dlouhé, velmi dlouhé...

Že není moje námaha zcela beznadějná, vyrozuměl jsem z pokynu, jehož se mi dostalo od Maxe Pirnera před prázdninami na rozloučenou.

„Máte smysl pro malbu. Kupte si ‚italskou malířskou skříňku‘ od Ebesedra ve Vídni, proti dvorní opeře, ta má je tamodtud, a malujte podle přírody!“ Poslechl jsem, a do dnešního dne slouží mi italská malířská skříňka věrně a k velké radosti.

Ač býval Max Pirner u ‚dlouhého stolu‘ vzácným hostem, sešli jsme se tam zase, a to v onen večer, kdy vystoupil *Jaroslav Vrchlický* jako mistr kouzelník. Provozoval různé šprýmy, jež doprovázel

vtipnými, místy až odvážnými poznámkami, a kouzelný proutek básníkův osvědčil se jako poddajný nástroj všelikých metamorfos a překvapujících obrátů. Mistr, se svými dlouhými vousy, zahalen v široké, barevné roucho, maje na hlavě vysokou čepici, zdobenou tajemnými runami, vypadal za pokrytým stolem jako *Prospero*. Avšak i když pronášel nějakou slovní hříčku neb vtipný výklad, slušel mu bodrý úsměv výborně. Nevzpomínám si již, naučil-li se Fibich chiromantii od Vrechlického, či naopak, ale vím, že po jistou dobu byli jí oba oddáni.

Jedním z nejveselejších večerů byl „slavnostní večer“ pořádaný k oslavě, jejíhož podnětu již nemám v paměti. Pořad sestaven velmi pečlivě. Mně se dostalo především úlohy, abych napsal symfonickou skladbu *Kometa*, nastudoval ji a řídil. Bylo to v době, kdy se objevila jakási kometa v blízkosti naší zeměkoule, a páni astronomové nevyklučovali možnosti nějakého nemilého setkání obou těles nebeských. Orkestr byl složen z členstva „dlouhého stolu“. U houslí seděli *Seifert*, *Sedláček* a *Slukov*, vedle několika diletantů, violoncellisty vedl *dr. Nedbal*, bratr Oskarův, dřevěné nástroje obsazeny plně, mimo oboe a fagoty. Ale jelikož se musil nezbytně ozvati osvědčený šašek orchestru, fagot, učil se pozdější advokát *dr. Klumpar* hře na fagot, a vyzádal si dokonce u mne, abych pro něho přikomponoval veliké „sólo“.

V rozmanitém pořadu nechyběl ani tanec. Šlechtic *Miletič*, nadšený divadelník, jenž se později velmi osvědčil jako intendant záhřebského divadla, mladistvý, plavovlasý, bledoučké tváře a lehkého kroku, ustrojil se jako baletka a vzal na sebe tento úkol.

Ovšem nechybělo ani něco bodré ironie. V Národním divadle produkoval se v ten čas jakýsi dětský virtuos klavírní, snad dokonce Josef Hofmann, později tak slavný, jenž vyplňoval přestávky mezi akty svou hrou. Ozvaly se vážné hlasy proti zavádění takových koncertních produkcí do Národního divadla, a tak onoho večera u ‚dlouhého stolu‘, jemuž byl přítomen ředitel Šubert i dramaturg Stroupežnický s kapelníky Čechem a Angrem, došlo k tomuto výstupu. Dr. Klumpar, maskovaný jako staříčkový virtuos-učitel, s předlouhými bílými vlasy a vousy, vystoupil na podium, nesa nemluvnátko v peřince. Usedl s ním ke klavíru, položil malé ručičky na klávesy — pohyboval jimi velmi dovedně — a já hrál za kulisami Mozartovu sonátu C dur, zadržuje v každém škálovém postupu — za velké pochvaly směřujícího se posluchačstva.

K závěru provedena parodie na *Pastorkyni*, v níž představoval Kostelničku dr. Nedbal a vnučka Ignát Herrmann, v krátkých dětských kalhotkách, v ústech nezbytnou viržinku . . .

Také provozování Komety, jež byla zahájena úmyslně prodlužovanými fermátami na prázdných strunách smyčců a zakončena po velkém sólu fagotovém spletitou fugou, kterou jsme vskutku mistrně ‚spletli‘, přispělo k žádoucí veselosti sálu v ten večer plného.

PŘÁTELSKÝ VEČER

Mezi umělci, vystupujícími pohostinsky v Národním divadle, těšil se velké oblibě polský tenorista *Władysław Mierzwiński*.

Muž velké postavy, krásné tváře, již slušely i úsměv i do špičky upravené vousy, elegán jakoby vystřižený z posledního čísla módního listu, dvorný a vybraných způsobů, pozorný a mužný, s onou potřebnou dávkou sebevědomí, zalíbil se mužům i ženám. Poznali jsme se v divadle. Vřelejší zájem byl vůči synu bratrského národa jen přirozený, a styk divadla s kritikou byl tehdy bližší nežli dnes. Mierzwiński se mi přátelsky přiblížil při zkoušce na Rossiniho *Viléma Tella*. Zpíval Arnolda, bravurní úlohu tenorovou, již pěl i hrál jako umělec světový. Jeho hlas byl jedním z nejkrásnějších, které jsem kdy slyšel, a kultura zpěvní dala mu něco oslnujícího a úchvatného i tam, kde jste postrádali vnitřního tepla. Mierzwiński neznal rozdíl mezi koncertním a divadelním podiem, proto zdůrazňoval vždy pěveckou část své úlohy. Skutečně oslnivé bylo jeho vysoké C, jež zpíval s naprostou lehkostí a rozvíjel z pianisima v strhujícím vzestupu k zářivému forte, ovšem i tehdy v mezích krásy.

Pražská společnost zahrnovala polského hosta pozornostmi a zvaním, a tak jsme se jednoho večera setkali v hostinném domě pana O. Velká společnost dám a pánů. Vše, co bylo význačné mezi umělci i učenci, očekávalo vstup oblíbeného krasavce. Dostavil se s malým zpožděním a osvědčil jako muž ‚velkého světa‘.

Po výborné večeři setkali jsme se v kuřáckém pokoji a jeden z hostů se tázal slavného tenoristy na jeho poměr k hudbě *Wagnerově*, neboť v repertoáru Národního divadla byl tehdy *Lohengrin* a *Tannhäuser* velmi oblíben.

„*Wagner?*“ pronesl Mierzwinski, povstal a usmál se, načež udeřiv do klávesů otevřeného klavíru, z něhož vyloudil na tehdejší dobu velmi smělou kakofonii, poznamenal: „To je *Wagner* . . .“

Netřeba se tomu diviti. Velká většina zpěváků byla by tehdy vyslovila něco podobného. Čteme v Mauroisově *Turgeněvovi*, jak pohlížela na Wagnerovu hudbu slavná *Pavčina Viardotová*, umělkyně širokého rozhledu a nevšedního vzdělání, a vzpomínáme obtíží, s nimiž bylo zápasiti Bülowovi a Lisztovi, dvěma nejvěrnějším přátelům a šířitelům velkého reformátora.

Mně zůstal onen večer v paměti z jiné příčiny. Hovořilo se o umění, Mierzwinski osvědčil se jako oddaný ctitel mistrů cinquecenta, dále horoval pro *Mickiewicze* a *Słowackého*, pro *Grottgera* i *Matějku*. Od umění nebyla ovšem daleká cesta k filosofii a k Bohu.

Náš hostitel, muž velmi distingovaný a vážný, sledoval pozorně rozhovor až po chvíli, kdy jeden z hostů slyše, že se divadelní umělci před vstupem na scénu pokřikují, dovolil si poznámku: „Snad se dokonce ještě nemodlíte?“

Nastalo ticho. Očekávání. A Mierzwinski pronesl prostě, ale velmi energicky: „Modlím . . .“

Jako by byla zazněla kouzelná harmonie, neb sladká vůně ze zahrady vnikla otevřenými okny v komnatu, působilo to prosté a krásné slovo. Tazatel zmlkl, zvážněl, a v zápětí ozval se náš milý hostitel.

„Dovolíte mi, pánové, abych vám vyprávěl něco ze života? Byl jsem jako mladý muž, otcem bohatě vypravený, s několika kamarády stejného smýšlení v Montě Carlu. Jednoho krásného dne vyjeli jsme si odpoledne v malé lodici na moře. Starý námořník se synem byli u vesel. Naše společnost byla plna zpěvu a bezstarostné veselosti. Zajeli jsme si na svačinu a nemyslili na návrat. Ale pojednou objevil se u našeho stolu náš starý lodivod a drže čapku v ruce hlásil s vážnou tváří, že je nutno, abychom neodkladně vyjeli. Ukazoval na malý mráček, který zastínil právě slunce. Necháпали jsme jeho obav, ale konečně vypravili jsme se přece. Napjata plachta, neboť se zdvihl příznivý vítr, a v nejlepším náladě a za žertů a smíchu vyjeli jsme na lehce zčerené moře.

Znenadání, jako by se byly vynořily z vln, objevily se na obzoru těžké mraky, a nežli jsme se vzpamatovali, rozpoutala se bouře. Plachta stažena a naši veslaři napjali všechny síly. Byli bychom rádi pomohli, zpozorovavše, že situace jest velmi vážná, ale v lodi nebylo náhradních vesel. Zatím zaburácel hrom a naše loďka počala na vlnách tancovati. Vlny se vzdouvaly a nabývaly hrozivé výše; voda nebezpečně zatěžovala lodici. Vyhazovali jsme ji lopatou, ale za chvíli musili jsme se držeti boků lodi, zmítané vlnami. Starý námořník náhle odhodil vesla, poklekl a jal se hlasitě modliti *Otčenáš*. Syn následoval jeho příkladu. Pánové, v té chvíli nevýslovné hrůzy se

ohnula naše kolena a změkla světská srdce. Modlitba Páně, již nás učila matka a již jsme po několik let neopakovali, ozvala se i s našich rtů a její české a francouzské znění se mísilo s burácením bouře a s divokým ropotem vln. Několikrát se zdálo, že neujdeme smrti, avšak modlitba, již jsme neustávali znovu a znovu opakovati, vlévala naději do srdcí: bouře ustávala, vlny se tišily, i vystoupili jsme na vytoužený břeh s vláhou slz v očích a se srdci, která od té doby nikdy již se modliti nezapomněla.“

Všichni jsme ztichli . . . Jen ze zahrady bylo slyšeti šelest kvetoucích kaštanů a jako z dále byly peřeje staroměstského jezu vltavského v posvátné tajemno měsíčné noci.

PO ZÁJEZDU NÁRODNÍHO DIVADLA DO VÍDNĚ

Bylo to po vítězném zájezdu Národního divadla do Vídně, jenž tak skvěle potvrdil, co hlásal po léta v svých referátech *dr. V. V. Zelený*: chceme-li se představit cizině, ukažme se jí v celé své rázovitosti, dejme jí příležitost, aby poznala umění národní, *umění české*. Jen tak můžeme dosáhnouti její úcty a jejích sympatií.

Aby byl celý význam vídeňského, správněji světového úspěchu českého divadla a Prodané nevěsty čtenářem náležitě pochopen, musím zde znovu zaznamenati tento typický fakt. Ředitel Fr. Ad. Šubert obdržel právě v sezoně, ve které podniknut zájezd do mezinárodní výstavy hudební a divadelní ve Vídni, přípis z kruhu abonentů Národního divadla: přípis s prohlášením, že neobnoví již svého předplacení, bude-li jim ještě jednou dána *Prodaná nevěsta* . . .

Je patrné, že spontánní a všeobecné uznání, jehož dosaženo právě Prodanou nevěstou na mezinárodním fóru, přišlo včas, nemělo-li se jednomu z největších mistrovských děl na poli komické opery krutě ukřivditi — *doma!* Dnes ovšem je každému hudebníku jasno, že tato zpěvohra českého mistra náleží

k oné trojici nejslavnějších a nejobdivuhodnějších komických oper, jimiž se může pochlubit světový repertoár: *Lazebník sevillský* — *Figarova svatba* — *Prodaná nevěsta*.

Není pochybnosti: teprve ode dne vídeňského vítězství bylo nesmrtelné dílo *Bedřicha Smetany* správně oceněno vlastními jeho rodáky; nabylo nové obliby, okřálo sympatiemi, důvěrou a uznáním ciziny.

V těch slavných dnech, v nichž — žel, že nutno to dnes zdůrazniti — celá česká veřejnost sledovala s napětím a se soustředěnou pozorností výsledek vídeňského zájezdu, v těch slavných dnech, kdy se také reprodukčnímu umění českému dostalo zaslouženého uznání, a to všem jeho složkám, počínajíc sólisty až k baletnímu sboru na jevišti, režii, kapelníkům i orchestru, zaklepáno na mé dveře. Vstoupil neznámý muž širokých plecí, nevelký, se zajímavou hlavou, vroubenou dlouhými vlasy a vousy, a představil se: *kapelník Julius Kniese z Bayreuthu*.

„Přicházím se pokloniti vaší paní choti a vyzvati ji jménem pořadatelstva slavnostních her v Bayreuthu, aby se uvolila zpívati úlohu Elsy v Lohengrinu. Tato zpěvohra bude v slavnostním divadle provedena vůbec po prvé.“ Musím znovu poznamenati, že Berta Lautererová zpívala ve Vídni *Xenii* ve Dvořákově opeře Dimitrij s velkým úspěchem, a návštěva páně Kniesova platila jí a Hešovi, jenž jako Kecal celou Vídeň přímo okouzlit.

Byl jsem návštěvou bayreuthského dirigenta i pozváním radostně překvapen. V milém rozhovoru vyčkali jsme návratu mé paní z divadelní zkoušky. Ředitel Kniese si vyžádal, aby přednesla Elsin vstup z prvního dějství, omlouvaje se, že by rád uslyšel, jak zní Lohengrin česky.

Byl pln uznání a obdivu nad zvukovou krásou (*Wohllaut*) řeči, jež prý bývá považována za nezpěvnou. „Ale ovšem, říká se: ‚Co Čech, to muzikant.‘ Jak by mohlo býti jinak? Národ, který zpívá, musí míti i zpěvnou řeč.“

Pozvání do Bayreuthu mělo ovšem určité podmínky. Především: nastudovati partii v originále a *v duchu mistrově*, tedy v Bayreuthu a s kapelníky Wagnerova ‚Festspielhausu‘.

„Paní Cosima Wagnerová zve vás do Bayreuthu na měsíc srpen — promiňte, všechny výlohy budou ovšem hrazeny —, i těším se, že jí mohu s vaším svolením ohlásiti, že její pozvání přijímáte.“

V srpnu se měla moje choť zotaviti po námaze dlouhé sezony. Proto rozhodnutí nebylo snadné. Avšak co je mladému umělci za těžko, jde-li o službu kráse? Návrh přijat.

Počátkem srpna vydali jsme se v průvodu Viléma Heše do Bayreuthu.

BAYREUTH

Bayreuth . . . Poznali jsme to milé bavorské městečko v době klidu, v době příprav. Toho roku se hry nekonaly, ale velká obec umělců, kteří byli vybráni z nejslavnějších, byla zde shromážděna k radostnému studiu.

Cesta uběhla nám vesele, ač několikrát přestupování z vlaku do vlaku za letního vedra dosti unavovalo. Konečně — Bayreuth!

Drkotavý omnibus hotelu „U slunce“ vezl několik hostů po hrboлатém nádražním náměstí. Pahorek se *slavnostním divadlem* mihl se v dáli po pravé ruce, ale náš vůz zahnul nalevo do úzké ulice všedního vzhledu. Neupoutalo nás vnějškem ani *staré divadlo* rokokového typu, uvnitř s přepychem a nádherou vyzdobené, výmluvný svědek zašlé vévodské moci a slávy.

Zahlédli jsme ještě obchod s hudebninami a knihami, v jehož výkladech uloženy vedle klavírních úprav Wagnerových děl i portréty mistrovy z různých dob životních, imitace kalicha sv. *Graalu*, sklenice s citáty z *Parcivala*, vyrytými na obrubě, i ztvrdlé chleby, jež ležely kdysi na stolech rytířů v slavnostním divadle . . .

Bylo odpoledne, a naše malá společnost usedla, když jsme se trochu upravili, v prostrané hostinské zahradě „U slunce“, kde se objevil zanedlouho ředitel *Julius Kniese* — tak byl oslovován v Bayreuthu — tehdy divadelní sbormistr, korepetitor a poněkud i tajemník rodiny Wagnerovy. Přivítal nás velmi mile a ohlásil, že jsme již u večer očekáváni paní *Cosimou Wagnerovou* v mistrově vile *Wahnfried*.

Bodrý Kniese nabídl se nám vlídně za průvodce, a tak jsme se vydali na cestu městem. Na každém kroku byly tu stopy geniovy zřetelné. Ve velkých věcech i v nepatrnostech; vše bylo posvěceno činností velkého ducha uměleckého. Ředitel Kniese ochotně upozorňoval. Tu spatřili jsme hostinec, v němž sedával Wagner s umělci dopoledne i u večer po představení, tam jeho oblíbený obchod, zde zapsal si základní motiv *Parcivala*, později tak slavný, onde procházel se rád v podvečer s Lisztem . . . Vstoupili jsme do vévodského divadla, skutečně oslněni nádherou a v první chvíli s otázkou na rtech, proč Wagner stavěl divadlo nové, bylo-li toto jakoby připraveno, aby znovu ožilo a sloužilo vznešenému účelu. Avšak nebylo času k úvahám, hrnuly se nové a nové dojmy a se všech stran pozdravovalo nás slavné jméno *Wagner* — *Wagner* . . . Ve všech výkladech mistrův portret, na slunci zežloutlé plakáty minulých sezon, podobizny slavných interpretů *Niemanna*, *Hanse Richtra*, *van Dycka*, *Gadské*, *Maltenové*, *Reichmanna* a *Winkelmanny*, ale i dopisní papíry, límce a kravaty à la *Richard Wagner* . . .

Došli jsme k nádraží a zaměřili k pahorku (*Festhügel*), na němž stojí slavnostní divadlo. Objevily se usměvavé palouky, široká alej a věnec modravých lesů. Kryti stínem došli jsme k divadlu. Dojati a beze slova. Prohlíželi jsme si prostou, ale velikostí

imponující budovu, ztichlou a jakoby odpočívající po shonu a ruchu, klidně vyčkávající nového života, nových činů. Ředitel Kniese uvedl nás na jeviště překvapující rozlohy. Nahlédli jsme do otevřeného hlediště, opona byla zdvižena, do mystické propasti orkestru, o níž snil již Choron, a uviděli řady sedadel, stoupající jako v řeckém amfiteatru, lóži, určenou pro rodinu mistrova a její hosty, často velmi vzácné.

Zvláštní pocit naplnil srdce i duše. Ztichli jsme, neboť jsou chvíle, kdy každé slovo je profánní, každý projev rušivý. Tu pojednou ozval se, ba zahřměl v té širé, prázdné místnosti Hešův mohutný bas a slavnostním divadlem jistě po prvé se rozlehly tklivé zvuky české hymny *Kde domov můj*...

Proč asi zpíval Heš v tu chvíli? Chtěl zkusiti, jak se ozývá hlas, neb vzpomněl — vida tuto slávu německého genia — své chudičké vlasti a jejích geniů?

A již zněl vroucí a svěží soprán mé choti, jež pokračovala, a Heš, přizpůsobiv se, zpíval druhý hlas.

Ředitel Kniese jen pokyvoval hlavou a řekl tiše: „Schön, schön...“

*

Z prostraného vrcholu před divadlem je krásný rozhled na město a na širý kraj, v zeleni bělají se vesničky, kynou kostelní vížky, zvlněná linie pahorků. Mír a ticho. Zašli jsme na chvíli do jehličnatého lesa, který se rozkládá hned za divadlem, a sešli, když se sklánělo slunce k západu, zpět do města, abychom ještě navštívili hrob *Lisztův*.

Připomněl jsem si vzácného umělce a vzácnějšího člověka Liszta, předobré, obětavé, velké srdce, mladistvého bouřliváka, jenž rozdával nejen almužnu

krásy, ale i almužnu soucitu všem chudým a poníženným, přítele a mecenáše *Smetanova*, a to v dobách, kdy mladičkový český hudebník mohl se vykázati jen svými prvními pokusy skladatelskými a svými slzami, nadšeného vyznavače *Boha*, duchaplného dirigenta, učitele a spisovatele, nejoddanějšího přítele *Wagnerova* a pokorného kajícníka, svaté srdce, jež došlo klidu zde, kde nalezlo konečný odpočinek v blízkosti svého nejmilejšího dítěte — *Cosimy*. Kaple trochu chladná pro tolik lásky — — —

Nadešel večer. Bylo to ve čtvrtek, v den, kdy ožily všechny přízemní místnosti vily *Wagnerovy*, neboť toho dne se zpravidla přijímali četní hosté, stáli i nahodilí, kteří byli doporučeni rodině mistrově přečetnými přáteli ze všech zemí.

Vila *Wahnfried*¹ stojí v krásné zahradě. Prošli jsme železnými vraty, ubírali se přímo k hlavnímu vchodu a po několika schodech do zvýšeného parteru. V první místnosti jsou u zdi vpravo varhany a uprostřed černý koncertní klavír *Steinwayův*. Zde bylo několik hostů v klidném hovoru. Černě odění sluhové obcházelí a podávali nápoje a zákusky.

Otevřenými dveřmi jest viděti do velikého sálu obdélníkové formy, jehož obě hlavní stěny jsou zakryty obrovskou knihovnou. V pravém rohu umístěn klavír; několik obrazů zdobí vysoké stěny. Mezi nimi upoutal mě zvláště jeden. Hlava *Schopenhauera*, vykouzlená štětcem *Lenbachovým*. Starý filosof má tu modré oči podivuhodné hloubky a dobroty.

Velkými okny jest viděti do zahrady plné stinných stromů.

¹ *Friede allem Wahn — Pokoj všemu bludu*. Tak nazval *Wagner* svůj poslední útulek. Nápis nad portálem hlásá: *Hier, wo mein Wähnen Frieden fand, — Wahnfried sei dieses Haus von mir benannt*.

Zde pracoval kdysi *Richard Wagner* . . .

Dveřmi po levé ruce vchází se z první místnosti do menšího pokoje — i zde jsou dveře dokořán otevřeny — s psacím stolem mistrovým, na němž stojí v jednoduchém rámci Wagnerův návrh, načrtaný tužkou, na dekoraci prvního dějství *Valkyry*. Dveře vpravo vedou do jídelny, kde usedávala rodina s intimními přáteli.

V těchto místech, posvěcených činností geniovou, v prostředí, v němž se pohybovali největší hudebníci své doby, uviděl jsem po prvé paní *Cosimu*.

Wagner napsal o ní tato slova: „Je to žena zcela neslýchaně podivuhodného nadání. Zázračný portret Lisztův, jen co do intelektu jej převyšující.“¹

Hovoříc stála u klavíru. Vysoká postava, profil neobyčejné výraznosti a energie, jakoby oživlá medalie nějaké renaissanční princezny, tmavý, vdovský šat, vzácná ušlechtilost pohybu, vlídný úsměv a oko okouzlujícího ohně.

Políbil jsem dlouhou, úzkou ruku v hluboké úctě a dojetí, ruku dcery *Františka Liszta* a hraběnky *d'Agoultové*, choti Richarda Wagnera — šlechtičny nejen rodem, ale i duchem.

V ten večer mohl jsem ji, obklopenou hosty a mnoha umělci, pozvanými k přípravnému studiu pro slavnostní hry, sledovati v míhotavých reflexech četných lamp a v ruchu velké společnosti. Seznal jsem v ní nejen vlídnou hostitelku, vyslechnuv zároveň několik bystrých poznámek, jež pronášela jako by byly zřejmé, ale i vděčnou posluchačku malé, improvisované domácí produkce.

Kapelník *Karel Pohlig*, s nímž jsem se později sešel v městském divadle v Hamburku, kam byl

¹ Sie ist eine ganz unerhört seltsam begabte Frau. Liszts wunderbares Ebenbild, nur intellectuell über ihm stehend:

angažován ředitelem Pollinim, jeden z posledních žáků Lisztových, dobrý pianista, usedl ke klavíru v přímé blízkosti paní Wagnerové. Ruch rázem zmlkl, dámy se spojily tiše v malebné skupiny a muži si vyhledali příhodné kouty a opory podél stěn.

Pohlig hrál klavírní sonátu *Beethovenovu*, věnovanou Maximilianě Brentanové, opus 109, výrazně, energicky a s vnitřní účastí. Poté došlo na *Chopina*. To byl kruh Lisztův i Wagnerův. Paní Cosima poslouchala pozorně, beze slova. S hlavou lehce skloněnou, s očima upřenýma kamsi do neurčita, vypadala jakoby pohroužena ve vzpomínky, zpola přítomna, zpola vzdálena.

Po produkci nezúčastnila se potlesku, podala však pianistovi ruku, a kynouc vlídně na vše strany, provázena synem Siegfriedem, vážně odcházela do svých komnat v prvním patře.

Vracejíce se do hotelu, měli jsme všichni též dojem — *neobyčejná žena*.

*

Z těch, jež jsme v onen první večer ve Wahnfriedu poznali a jimž jsme byli představeni, zajímali nás především členové rodiny Wagnerovy. Nejprve syn *Siegfried*, tichý, skromný a přirozený, povahy prosté, nesložitě, průhledné při prvním setkání. Z dcer paní Wagnerové byla tu choť univerzitního profesora Henryho Todeho se svým mužem, tehdy již proslulým svým velkým dílem o Michelangelovi. Paní *Todeová*, věrný obraz Bülowův, nejstarší z jeho dcer, subtilní, zvadlé pleti, s melancholickým rysem kolem sevřených rtů, její pravý opak, mladší sestra *Isolda*, rovněž dcera Bülowova, dáma vysoké postavy, statná, širokých ramen, živého.

žhnoucího oka a hbitého pohybu, konečně nejmladší, *Eva*, dcera Wagnerova, jemná, trochu upjatá, avšak i v své mladistvé uzavřenosti půvabná.

Z hostí povšimli jsme si rodiny *Wollzogenovy*, Siegfriedova poručníka *dr. Grosse*, a několika umělců, kteří požívali již tehdy dobré pověsti v kruzích divadelních: tenoristy *Grüninga*, basisty *Bachmanna*, barytonisty *Demetra Popoviciho*, rodem Rumuna, s nímž jsme brzy navázali přátelské styky.

Hned na druhý den byla pozvána moje paní k první zkoušce. Vycítila již tenkrát, jakou podivuhodnou duševní silou vládne paní Cosima Wagnerová, neboť zkoušela od prvního dne s ní a nikoliv s korepetujícími kapelníky Kniesem a Pohligem . . .

Teprve při zkouškách bylo možno poznati vážnost studia a přípravy. Paní Wagnerová si vybírala z umělců ty, od nichž si nejvíce slibovala. Nešlo zde ovšem o memorování partií, nýbrž o proniknutí a plné pochopení v duchu tvůrcově. Pěvci znali své úlohy nazpaměť, většina z nich dokonce je již mnohokrát zpívala na jevišti. Avšak zde musila býti každá fráze vyvážena dynamicky, hudebně i dramaticky výrazově. Přízvuk, vydechnutí, plastické vykroužení, zdvih i spád, konečně správné pojetí, jež je diktováno textem, rozváženo a přesně stanoveno.

Úžasný temperament paní Cosimy a její vzácná inteligence, hudební i všeobecná, přímo oslňovaly. Stejně obdivuhodná byla i vytrvalost Wagnerovy choti. Mladý barytonista, jenž se připravoval pro úlohu Telramunda, mi vyprávěl, že musil zapívat hlasově exponované místo „Zde stojím — zde můj meč“ ne méně než desetkrát za sebou. Avšak nedošel ani potom žádoucí pochvaly a souhlasu. Paní Wagnerová, jež se velmi ráda dovolávala mistra, opakovala častěji: „Tak, tak si to přál Richard . . .“

a zazpívala příslušný passus s podivuhodným výrazem. Unavený pěvec, který se pokoušel ze všech sil dosáhnouti žádaného výrazu, pozbyl pojednou vnitřní rovnováhy a mrštil klavírním výtahem do klavíru. Paní Wagnerová naň pohlédla s naprostým klidem a poznamenala, jako by nechápala: „Jste unaven? Děkuji vám, zítra budeme pokračovati.“

V tom byli ovšem všichni umělci zajedno: požadavky příkré, ale každá výtka i poznámka, každý pokyn nejen oprávněný, nýbrž i odůvodněný. A když byla úloha nastudována a pěvec stál na jevišti, ukázalo se teprve zřetelně, že každá z postav žije svým odlišným životem, avšak celek že je zvládnut *jedním* duchem, *jednou* tvůrčí vůlí. Nebylo tu hluchých a prázdných míst, nebylo rozpačitých gest, nikde hudební mezihry nevyhrávané, ani pohyby improvizované, nýbrž ve všem ukázněnost bez ztrnulosti, ukázněnost, aniž byla potlačována individualita umělecké osobnosti interpreta.

Když byla uspokojena paní Cosima, bylo vítězství jisto. A viděli jste i čtli v její tváři, v takové chvíli krásné, že hájí, bojuje a zápasí za věc, jež je jí svatá. Její tvář nabyla jiného, nového výrazu, vypadala jakoby prozářená, odhmotněná, zkrásnělá. Stala se líbeznou, a její oči se naplnily tajemným svitem, odleskem vnitřních světél.

*

Ke čtvrtčním večerům byli jsme zváni vždycky. Ale dostalo se nám, mé paní a mně, i vzácného významání: byli jsme pozváni k obědu do Wahnfriedu. Paní Cosima byla roztomilá hostitelka, sledovala hovor s jemnou účastí, zasahovala velmi živě do debaty, vyslovovala své náhledy přesvědčivě, přes to však vždy s okouzující přirozeností, bez

nadsázky a téměř skromně. Ovšem, bylo patrné, že každý člen rodiny i host uctívá v ní vynikající bytost, uměleckou osobnost takové síly, jež strhuje k sobě každého, kdo se jí přiblížil, směl přiblížiti.

Zůstalo mi v paměti, jak Siegfried, když bylo po obědě, vstal tiše od stolu, nevyčkav pokynu matčina, a v rohu jídelny pojednou stál na hlavě. Slečna Eva upozornila paní Cosimu pohledem na nezvyklou evoluci, snad jí bylo nemilé, že se tak děje za přítomnosti hostů, ale matka, obracejíc se ke mně (seděl jsem u stolu po její levé straně), poznamenala: „Jako otec“ — „Wie der Papa“ . . . A Siegfried se klidně vrátil k svému sedadlu, zrudlý v obličejí a s veselým výrazem.

O čem jsem při stole hovořili? O Praze, o Národním divadle a jeho repertoáru, o koncertech Wagnerových a Lisztových v Praze, o Bedřichu Smetanovi, o mé zpěvohře Debora, o engagement mé paní k městskému divadlu v Hamburku.

Nejednou byli jsme ve Wahnfriedu i u večer, a tu se mi dostalo cti, procházeti se parkem ruku v ruce s vdovou po velikém reformátoru. Chodívali jsme zpravidla v oné části zahrady, která je rozložena za obytným domem, a kráčeli kolem mistrova hrobu, krytého kamenem a obrostlého břečtanem. Já hluboce pohnut, paní Cosima mlčeliva.

Za jedné takové procházky po večeri se objevil u vrat parku mladý muž jemné tváře a lehké chůze, a zamířil přímo k nám. Byl trochu pobledlý a hubený, ale oči svítily a rty se usmívaly. Paní Wagnerová nastavila mu obě ruce, a patrně mile překvapena zvolala: „Ach, Richarde! To je hezké.“ A pokračovala: „Pánové se neznají? *Richard Strauss* . . .“

V symfonickém koncertu v pražském německém divadle slyšel jsem asi dva měsíce před tímto prvním

setkáním Straussova *Dona Juana* po prvé. Stiskl jsem vrle a s úctou ruku, jež napsala tuto partituru.

Procházeli jsme se pak ještě dlouho parkem. Strauss vyprávěl o svých dojmech — vracel se právě z Itálie, kde šťastně přemohl hrozící neduh plicní —, vyprávěl přirozeně a bez ostychu, ale velmi uctivě a téměř s dětskou sdílností. Partituru své suity *Z Itálie* nesl v svém cestovním vaku a věděl mnoho dobrodružného a zajímavého o italských poměrech a hudebnících.

Strauss byl patrně ve Wahnfriedu častým a vítaným hostem, neboť, když jsme se vrátili do jídelny, pozdravovala ho celá rodina jako starého a milého přítele.

*

V Bayreuthu bylo krásně. Mnoho silných dojmů se vystřídalo, mnoho zajímavých osobností jsem poznal, podniknuty výlety do okolí, ale mne to vábilo stále do *Mnichova*, kam jsme jezdívali každý rok s bratrem Viktorem, abychom shlédli výstavu obrazů a soch ve *Skleněném paláci*.

Paní souhlasila, i vydal jsem se na cestu s nadšením velikým, ale s peněženkou velmi chudou. Jízda rychlíkem pohltila značnou část mých peněz, avšak všechny starosti se mne spadly, když jsem se octl ve výstavě.

V těch vysokých a prostraných síních bylo možno shlédnouti umění celého světa. Sín anglická, francouzská, ruská, italská, španělská, americká, severská, rakouská a mnoho síní německých. Úžasné bohatství a všude několik mistrovských kusů. Mnichovská *Scholle*, *Worpswedští*, secese mnichovská i vídeňská a výkvět Francouzů a Angličanů. *Böcklin* a *Gabriel Max* vedle *Lenbacha* ze starších, *Leibl* a

Liebermann, Münzer, Marr, Rieth a Putz z mladších si podávali ruce.

Po pravé straně, v síních cizinců, uchravovali *Bastien-Lepage, Dagnan-Bouveret, Carolus Duran, Sorolla y Bastida, Sargent, Zorn*, snad i *Zuloaga*, abych uvedl alespoň několik jmen.

Byl jsem mlád a srdce lačné krásy nežádalo si nic více. Klanělo se v obdivu a v úžasu. Zajímala mě ovšem i řemeslná stránka obrazů, různý způsob práce, verva štětce, kolorit, harmonie barev i forem.

Po poledni stačila sklenice kávy a v rozkošném parku *Nymphenburgu* kynulo osvěžení. U večer jsem však konstatoval, že nutno penězi velmi šetřiti, nemám-li zkrátiti svůj pobyt v *Mnichově* o celý den. Hotel? Nikoliv, to bylo zbytečné, ztrávím noc na centrálním nádraží.

V čekárně druhé třídy byly měkké, sametem povlečené lavičky; na jedné z nich, byv stokrát vyburcován odjíždějícími vlaky, jsem k ránu šťastně usnul...

O deváté hodině ranní vstupoval jsem svěží znovu do výstavy, o den později do obou pinakoték, jež jsem již dobře znal, a večer vracel jsem se blažen. ale doslova bez halěře, do tichého *Bayreuthu*.

*

V *Bayreuthu* čekalo mě milé pozvání. Když jsem odcházel z *Wahnfriedu*, řekl mi *Siegfried Wagner*: „Přijďte zítra odpoledne k malému koncertu, zcela intimnímu, jen mezi námi!“ Slíbil jsem velmi rád, ač jsem neměl tušení, oč jde.

Siegfried Wagner, jenž potají pilně studoval hudbu místo architektury, řídil toho dne po první orchestrální koncert. Vojenská kapela husarského

pluku, ležícího v Bayreuthu, jehož velitel byl jedním z nejhrolivějších návštěvníků Wahnfriedu, scházela se odpoledne v sále hotelu 'U slunce' a brzy zavítali i pozvaní hosté. Rodina Wagnerova, profesor Tode, Wollzogenovi, dr. Gross, kapelníci Pohlig a Kniese, moje paní a několik umělců.

Siegfried se chopil taktovky. Koncert zahájen symfonickou básní Lisztovou *Les Préludes*. Následovala Lisztova *druhá rapsodie* a po malé přestávce dvě skladby Richarda Wagnera, *Siegfriedova idyla* a závěrem předehra k zpěvohře *Rienzi*.

Bylo mnoho potlesku, a srdečného, neb Siegfried řídil s nadšením a se zřejmým nadáním, ale nejdokladněji působilo mateřské políbení, jehož se mu dostalo za *Idylu*.

Co se asi dalo v duši paní Cosimy, když poslouchala za řízení synova skladbu, sepsanou jako díkůvzdání ke dni Siegfriedova zrození? Všichni jsme si uvědomili posvátnost a význam prožívané chvíle a byli dojati.

Co se tehdy tušilo, stalo se později skutkem, když zasedl mladý Wagner na dirigentské křeslo v slavnostním divadle.

*

Bayreuthské dojmy byly vyvrcholeny v poslední čtvrtek, který jsme zažili ve Wahnfriedu.

Předvedeno za klavírního doprovodu první dějství *Lohengrina*. Titulní úlohu zpíval *Grüning*, později v Berlíně a v Hamburku velmi slavený, Telramunda *Popovici*, byl to první Telramund bayreuthský, krále *Bachmann* a *Elsu Berta Foerstrová*.

Úspěch byl veliký, ano překvapující. Paní Wagnerová objala a pocalovala Elsu řkouc: „Toho se měl dožít Richard. Jste první Elsa, již věříme v *prvním* dějství, první, jež dovedla je učiniti prav-

divým.“ Poznámka týkala se visionářského vytržení, v němž Elsa vyčkává objevení se svého zachránce. „Třetí dějství podati pravdivě“ — pokračovala s úsměvem paní Wagnerová — „dovedly ovšem všechny . . .“

Rozloučili jsme se s rodinou Wagnerovou přátel-
sky a zůstali v písemných stycích.

Vilém Heš vrátil se z Bayreuthu do Prahy již po dvou dnech. Poněvadž tehdy ještě neovládal něm-
činy, nebylo studium možné.

MAX DVOŘÁK

Přítel *Lev Scholz*, básník a slavista, profesor na roudnickém gymnasiu, doporučil mi v jednom ze svých listů svého „mladého přítele“ a žáka *Maxe Dvořáka*, jenž byl v Roudnici právě maturoval a chystal se do Prahy na studia universitní. Scholzovi šlo o to, aby Dvořák našel v Praze bytost, jíž by se mohl svěřiti se svými sny a touhami, bytost, jíž by mohl důvěřovati s jistotou, že dojde pochopení a ohlasu.

Lev Scholz byl celým svým založením básník. Abych dokreslil jeho nitro, stačí, poznamenám-li, že se ve všem podobal Amielovi, z jehož deníku přeložil některé úryvky do češtiny.

Byl jsem zvědav na Scholzova žáka, ač zprvu rozpačit, vyhovím-li mu. Mám dosud v milé paměti dojem našeho prvního, rozhodujícího setkání.

Vešel ke mně hezký, štíhlý jinoch pobledlé tváře, jemného vzezření, ušlechtilý, trochu zamlklý, tichý a vyčkávající. Snivě melancholické oči zadívaly se na mne tázavě, když se mi byl představil a jasně a určitě, ale se svrchovaně sympatickou skromností, přednesl svůj studijní plán.

Bylo ihned patrné, že mladý muž je z těch šťast-

ných, kteří jdou již od let mladosti za určitým cílem vědomě a bez pochybnosti, a nepoznávají kolísavosti a rozpaků. Rozuměli jsme si na první pohled, i přilnul jsem k Maxi Dvořákovi již tehdy, ač se mi zdávalo, že je mezi námi ještě něco nepřemoženého ostychu, a že naše duše se dosud v sobě nevzhlížejí jako v zrcadle.

Tak stýkali jsme se téměř po dva roky, jež prožil Dvořák v Praze, jako žák *Gollův*, i cítil jsem se stále blíže jeho duši, jež byla zcela naplněna krásou.

Bydlil na nábřeží, v chudém pokoji, ale nádhera hradčanského prospektu nahrazovala vše stonásobně. Ten pohled na panorámu levého břehu vltavského, věčně proměnlivý a věčně krásný, blažival nás často za tichých večerů, jež jsme zažili, sníce a hovoříce o umění.

Roku 1893 odjel Dvořák do Vídně k dalším studiím historickým u vynikajících učenců *Wickhoffa* a *Riegla*. Tehdy byly naše styky obmezeny na korespondenci. List, psaný v Kopidlně v září 1894, jest pro Dvořáka tak význačný, že chci z něho na těchto místech citovati alespoň tyto dva úryvky.

— — — *Můj život plynul tiše. Bylo v něm více stínu než světla. Byla to stará historie: mladá duše, jež s tisícovou ilusí vstupuje do života, mladé srdce, jež nadbytek svého citu otvírá lidem. Mnoho ilusí se rozplyne a nadbytek citu se zašlape. Ale přece jsem nepozbyl víry v život. Nevěřím v možnost všeobecné reformy lidstva, ale věřím v možnost zlepšení jednotlivců. Nevěřím v návrat k dětským snům, ale zřím přece ještě budoucnost — — —*

— — — *Prázdniny jsem ztrávil v Kopidlně. Bylo tu krásně. Tichý rybník, plno labutí na něm, kolem alej kvetoucích růží a vanilek, v pozadí duby a za nimi v dáli Krkonoše... Z rybníka vyletí hejno*

divokých kachen a letí někam s nataženými krky; v oboře něco vykřikne a na silnici hrčí kočár. Potom zvoní kdesi klekání a všechno ztichne. Jako by hudba vála parkem — — —

Ve Vídni si zamiloval Dvořáka jeho učitel profesor dr. Wickhoff, jenž se později velmi zasloužil o jeho habilitaci na tamější universitě. I zde měl Dvořák těžké začátky. Proti českému mladistvému učenci se obrátila příkře část německého studentstva, avšak odpor byl brzy přemožen, a z nepřátel se stali nadšení ctitelé. Profesor Dvořák byl zakrátko jedním z nejoblíbenějších učitelů universitních, a jeho přednášky navštěvovány i četnými posluchači, universitě dávno odrostlými.

Z té doby chovám mnoho vzpomínek, především dopisnice, jež Dvořák vybíral se vzácným vkusem a něžnou pozorností. Jednou došel pozdrav z *Florencie* — s obrazem Madony z Borgella od Lucy della Robbia, po druhé z *Dalmácie* — s vyobrazením malého domu, zpola zakrytého větvemi mocného oranžovníku, schýlenými pod sladkou tíží plodů. Dnes došel lístek z *Assisi* — zahrada františkánského kláštera, plná jarních květů, zítra z *Aquileje* — interiér staré basiliky, proslulé svými mosaikami.

Bylo nám přáno osudem, abychom se sešli i později v životě. Byl jsem ve Vídni radostným svědkem Dvořákovy veliké práce vědecké i učitelské, svědkem úcty a lásky, jichž požíval, ale i svědkem bolesti, jež ho navštěvovaly.

Nejtěžší ranou jeho života byla náhlá smrt milované ženy. „Jedenácte let jsem na ni čekal,“ psal mi tehdy Dvořák, „— a potom jsme byli tři léta šťastni, jak jen dva lidé šťastni býti mohou... a nyní je po všem!“

Choť Dvořáková byla dáma velice ušlechtilá, vý-

borná pianistka, absolventka vídeňské konservatoře, něžná, plachá duše, jež se nejplněji projevovala hudbou.

Sotva jediný rok uplynul od této nejkrutější ztráty, a Dvořák oplakával smrt svého otce, knihovníka knížete z Lobkovic v Roudnici.

Ku podivu. Jeho duševní síly nebyly podlomeny. Pracoval ustavičně a každé jeho nové dílo neslo prohloubení a vzestup. Připomínám z jeho přečetných prací jen spis o *Janu ze Středy*, vynikající monografii *Von Mánes zu Švabinský* a *Idealism v gotickém umění*.

Vedle spisovatelské činnosti rozvíjel i činnost učitelskou a mnoho vzácného času věnoval svému úřadu jako konservátor vídeňské centrální komise památkové, kde hájil od počátku stanovisko, dnes všeobecně přijaté, uchovávat staré památky a nedopustiti restaurací do *původního* stavu.

Když jsme se rozcházel v Praze, oba dojati, podal mi mladý student Dvořák beze slova dopis. Na památku. Našel jsem v něm jeho báseň:

*Co snili jsme, co provedli a chtěli,
náš život minulý jak kraj ten šerý,
vše mizí. Na smrt myšlenka jen zbývá —
myšlenka, v níž se smysl žití skrývá.
Kam pohlédneš, zříš její přízrak sterý,
a pouta klamů minulých s nás snímá
a roste rychle, vše již zaujímá.
I modlíš se. „Smrt tichou dej mi, Pane,“
a skloníš hlavu, čekáš umírání.
Tu kouzlo podivné se v hruď ti sklání,
vše jasně zříš a ze všeho klid vane,
a smrt jak všeho podstata ti září.
To program můj, ta poesie stárí.*

ČESKÉ KVARTETO

O *Hanuši Wihanovi*, interpretu, bylo zde již psáno.

Svou hrou, jež vynikala dokonalým technickým podáním a neméně oduševněním — Wihan byl z oněch nejvýznačnějších hudebníků, jimž je hudba mateřskou řečí —, získal si i v pražských hudebních kruzích širokou obec přátel.

Avšak nedosti na tom. Wihan byl uznán i jako pedagog.

V úřadě profesora na konservatoři vychoval mnoho žáků, z nichž nejeden zanesl slávu českého ústavu a českého umění daleko za hranice vlasti. Wihan byl duch příliš agilní, živý, umělec překypujícího temperamentu a učitel nezdolné síly. V své přísmosti neznal žádných ústupků a omluv, leč přes to byl laskavým a neúnavným učitelem svých žáků a nejlepším jejich vzorem.

Když vzal na sebe úkol studovati s posluchači konservatoře také hru komorní, nastala doba úrody. Nikoliv občas, každým rokem vycházelo z Wihanovy třídy několik žákovských sdružení, jejichž umělecká úroveň byla překvapující.

Wihan ctil především literu. Technická vyspělost

a respektování hodnot, zabíhající zdánlivě do krajnosti, byly jeho první požadavek. Na počátku byl *rytmus*. Ale když bylo vše vybroušeno, překážky přemoženy, dílo připraveno, počala se teprve hudba. Nikoliv, co lze zachytit, napsat, je hudba; za chudými značkami not se teprve otvírá její říše. *Sursum corda!* Vzhůru, výš, vzleťme k výšinám, kde mluví srdce tajemnou řečí zvuku!

Sem, v ty končiny dostupné jedině vyvoleným, vedl Wihan své žáky. Byl si vědom posvátného údělu nadání, ale i posvátného úkolu umělcova, veliké odpovědnosti rozsevače krásy.

A tu — bylo to v letech devadesátých — dostala se do jeho rukou vzácná hlína tvárná: čtyři posluchači konservatoře — čtyři vyvolení. A Wihan dovedl hnísti. Když se objevili po prvé v komorním večeru konservatoře, uchvátili svými výkony. Byly prostě mistrovské.

Tak vyšlo na veřejnost *České kvarteto*.

Svůj referát o jeho prvním samostatném koncertu, napsaný do Národních listů, otiskují zde beze změny; ilustruje nejlépe a nejvýstižněji dojem onoho památného večera.

Koncert Českého kvarteta. Pražská konservatoř hudby vysílá do světa každý rok statný šik mladých hudebníků, ale mocný ten proud rozlévá se po celém globu a pravidelně za několik krátkých let jsou i nejnadanější, které zprvu bdělé oko bývalých pěstitelů pozorně sledovalo, daleko za obzorem. Tu a tam objeví se v časopisech kratičká novinářská zpráva o velikém úspěchu českého umělce v cizině, a vyzní naprázdno...

Leč každý ročník nebývá tak požehnaný jako loňský. Celá řada talentů reproduktivních i pro-

duktivních objevila se a osvědčila při zkouškách celoročních. A v tom velikém počtu žactva našly se čtyři příbuzné duše, jež spojilo mládí, touha po ideálu, nadání a nadšení v čtverlístek vzácně krásný.

V koncertních večerech konservatoře se produkovalo sice několik kvartetistů, ale žádné z těchto spojení nebylo tak úzké, tak umělecky zdárné, nikde jinde se neseťkaly čtyři znamenité talenty hudební, čtyři pro umění tak nadšená srdce jako ve kvartetu pp. *Hoffmanna, Suka, Nedbala* a *Bergra*. Každý z těchto nadějných umělců českých ovládá mistrně svůj nástroj, každý prostudoval theoreticky veškeré discipliny svého umění (dva členové kvarteta, pokud nám známo, osvědčili se také vynikajícími talenty skladatelskými), a všechny pojí nadšený zápal, podporovaný uvedenými kvalitami uměleckými a nezdolnou silou svěží mladosti.

První koncertní produkce Českého kvarteta měla výsledek skvělý. Dvořákovo i Schumannovo překrásné dílo podáno posluchačstvu v provedení tak vzácně zladěném, co do pojetí a přednesu vzorném a plastickém, že si podobného od poslední produkce florentinských nevzpomínáme. Křišťálová čistota intonace, vroucnost melodické fráze, přesnost a oheň rytmu, výrazné pointování thematické práce zajišťují mladistvým umělcům všady znamenitý úspěch. Tu plyne vše z jedné duše, neboť každý člen kvarteta zná do detailu nejen svůj hlas, nýbrž i všechny ostatní, a vnikl studiem partitury k jádru skladby.

Všimněte si jen, jak nenápadně a přece důrazně dovede ten který hráč exponovati thema, jak druzí ustupují, jak každá imitace i hříčka s the-

matickým úryvkem dochází platnosti a v tom měnivém proudu detailů nikterak netrpí a nezakládá hlavní postup myšlenky. Ředitel Bennewitz, profesor H. Wihan i všichni ostatní pěstitelé těchto vyvolených hudebníků mohou být hrdi na výsledky své práce.

Vyvolení hudebníci!... Co tehdy vycítily duše znalců, co si podmanilo srdce prvních posluchačů, potvrdil zanedlouho i soud ciziny. České kvarteto se vydalo na cestu, aby dobylo uznání sobě i tvůrčí práci českých geniů skladatelských.

XXXVIII

PREMIÉRA DEBORY ODJEZD DO HAMBURKA

Slavnému ředitelství Národního divadla dovoluji si zadati partituru a klavírní úpravu své zpěvohry „Debora“ na text Jaroslava Kvapila s prosbou, aby byla přijata do repertoáru Národního divadla.

V hluboké úctě

Josef B. Foerster.

Byl to radostný den, když jsem psal tento list a s ním odevzdával své dílo právě skončené, první svou zpěvohru, veřejnosti. Zvěděl jsem brzy poté, že byla přijata k provozování, a byv vyzván kapelníkem Adolfem Čechem, projevil jsem přání, jak by měly býti úlohy rozděleny. Vyhověno mi, i přidělena titulní úloha mé paní, Josef Benonimu, Hana paní Kavalárové, otec Hešovi, farář Viktorínovi, židovka paní Klánové a Jakub Krössingovi. Nastudování a řízení svěřeno kapelníku Čechovi, režie Františku Kolárovi. O výpravě se tehdy nemluvílo. Byl tu značný počet dekorací a ty sloužily (s malými obměnami a za pomoci přístavků), kde bylo třeba. Vesnická náves měla prospekt z Prodané nevěsty, hřbitov i dvůr Josefova statku byl rovněž k dispozici. Při zkouškách vybral režisér Kolár, če-

ho bylo zapotřebí, jen v druhém dějství zavrhl hlavní dekoraci, zavěšenou na pokyn inspicienta Čapka, stručnou poznámkou: „Čapku, co je to? Ledovec. V Čechách ledovec? ... Pryč s ním!“ Ledovec byl po ruce z Viléma Tella, a Čapek nebyl uvykl obtěžovati svoji hlavu přemýšlením.

Nemilou shodou okolností vypršela právě šestiletá smlouva mé paní s Národním divadlem. Mé pokusy, objasniti členům družstva, v jehož rukou byla tehdy správa naší první scény, že náklad na garderobu pohlcuje u oblíbeného člena, jemuž jsou stále nové a nové úlohy přidělovány, více nežli polovinu gáže, neměly výsledku. Bylo mi referováno o jedné ze schůzí, že si pánové uvědomili situaci v ten smysl: mladí manželé mají se rádi, a proto se nerozejdou. Ku podivu, nestačilo ani písemné ujištění, že se nabízí mé choti smlouva do Hamburka, a to s gáží čtyřikrát větší a s prázdninami tříměsíčními proti jednomu měsíci v Praze.

Rozhodnutí věru nebylo snadné. Měli jsme se rozejít? Ředitelství Národního divadla bylo neústupné. Marnými se ukázaly mé návštěvy u všech členů družstva. Ředitel Pollini, jemuž patrně záleželo na získání české umělkyně, jejíž Xenie vzbudila ve Vídni tolik pozornosti, nespokojil se odklady a vyslal do Prahy svého zástupce s připravenou a podepsanou smlouvou. I ta byla ukázána řediteli Fr. Ad. Šubertovi. Avšak bez výsledku. A tak došlo k tomu, že *hamburská smlouva byla přijata.*

V divadle byli nemálo překvapeni, když Berta Foerstrová-Lautererová zažádala o poskytnutí dovolené k třem pohostinským hrám v hamburské opěře a zároveň oznámila, že podepsala smlouvu na čtyři léta v městě Händlově a Lessingově.

Nikdo si neřekl, co stálo úvahy a jak těžké bylo rozhodnutí, nikdo si neuvědomil, že byly učiněny všechny pokusy, jež mohly vésti k uzavření nové smlouvy s Národním divadlem, ale přes to přičten negativní výsledek jednání nevinné straně jako provinění.

Ačkoliv byla smlouva s Hamburkem podepsána, vyžádala si moje choť tři pohostinské hry, chtějí se přesvědčiti, bude-li neznámému a zhýčkanému hamburskému obecenstvu sympatická. A tak jsme jeli na velikonoční svátky do slavného přístavního města. Jako první úloha byla smluvena *Mignon*, jako druhá Gounodova *Marketa*, jako třetí *Elsa* v Lohengrinu. Avšak *Mignon* měla úspěch tak rozhodný, že byla opakována, a na *Elsu* již nedošlo.

Tento vývoj věci vrhl ovšem nepříznivý reflex na premiéru *Debory*. Nikoliv na její nastudování a uměleckou přípravu, avšak tím zřetelněji na počet představení.

Jak bylo tehdy zvykem, dána moje první práce čtyřem čtvrtkám předplatitelů a zmizela pak v archivu, ačkoliv bylo čtvrté představení vyprodáno, jak hlásala úřední zpráva divadelní kanceláře ve všech denních listech... A trvalo plných třicet šest let, nežli byla uvedena znovu na jeviště Národního divadla péčí Ostrčilovou.

Obecenstvo přijalo *Deboru* přímo nadšeně, kritika ji rovněž uznala, kapelník *Čech* stiskl mi po generální zkoušce ruku, poznamenav: „Vy jednou napíšete znamenitou operu.“ *Chvála* byl překvapen divadelností a pohotovostí autorovou a přímo okouzlen celotónovým spojením harmonickým při závěru druhého dějství, a *Fibich*, jenž jediný viděl partituru před provedením, byl pln uznání. Do Národních listů psal referát přítel *Stecker*.

Neschovával jsem nikdy referátů, nepatřil nikdy mezi skladatele favorisované, nechodil jsem ani se skladateli, ani s dirigenty a kritiky na přátelské schůzky. Čas byl příliš vzácný a povinností mnoho. Zůstal jsem osamocen tehdy — i dnes. *Solitudo coeli janua.*

*

Dříve nežli nastalo rozloučení s Prahou, opustili mě dva z nejoddanějších přátel.

Strýček Zuna vynechal po několik dní svoji obvyklou návštěvu. Pochopil jsem, že asi churaví. Choroba byla vážná. Mrtvice se pokoušela podlomiti zdraví, jež se dosud osvědčovalo tak pevným. Nemocný staroušek vyprávěl, jak se věc udála. Odcházel od nás a vrací se podle zdi, obkličující emauzský klášter, směrem k Vyšehradu, pocítil náhle nevolnost a závrať. „Vrávorál jsem, nemoha se udržeti na nohou, zachycoval jsem se a opíral o zeď, hledaje někoho, kdo by mi podal pomocné ruky. Ale víš, co se událo? Nikdo mne nezachytil klesajícího, nikdo nepodepřel... Zato uslyšel jsem zlou poznámku: ‚Dědek, potřebuje se opíjet...‘ Ani nevíš, jak mě to zbolelo... Rychlý je lidský soud!“

Nezapomenu nikdy bolestného přízvuku, s nímž pronášel tato slova, a nejednou v svém životě slyšel jsem je, jako by právě opouštěla stařecké, bolestí sevřené rty předobrého strýčka Zuny: *Rychlý je lidský soud...*

Ještě jednou se vzpamatoval, konal své obvyklé cesty po městě, učinil několik svých denních návštěv, avšak druhého útoku smrti nepřemohl.

Nedlouho poté svěřuje mi přítel Bretter, že onemocněl *dr. V. V. Zelený*. Nevidali jsme se poslední dobou často. Zelený vzal na sebe velkou úlohu v redakci Hlasu národa, a mimo to jsem zaslechl, že je

zasnouben. Bretter nevěděl o nemoci nic bližšího, avšak výraz jeho tváře mě polekal. I smluvili jsme si, že nemocného druha navštívíme hned nazítří odpoledne. Žel Bohu, přišli jsme pozdě, a nezbylo, než doprovoditi přítele Zeleného na Vyšehrad.

Tam odpočívá v blízkosti toho, za něhož se bil, pro nějž bojoval s celou odevzdaností a se vši horoucností svého nadšeného, dobrého srdce, v blízkosti mistra *Bedřicha Smetany*.

*

Po prázdninách, jejichž první polovice ztrávena v Bayreuthu, druhá studováním německých textů, doprovodil jsem paní do Hamburka. Jelikož jsme podrželi pražský byt, najala si pokoj s alkovnou blízko městského divadla.

Ředitel, dvorní rada *B. Pollini* prokazoval i vyslovoval často svoji radost i své sympatie novému členu svého jeviště. Jelikož začal kariéru jako zpěvák, dovedl oceniti umělecké kvality svého souboru, a poněvadž měl umělecké a dobré srdce, dovedl se nadšeně těšiti ze zdařilého představení a připraviti odměnou radost svým umělcům. Ač byl velmi přísný a nesmlouvavý, kde šlo o plnění povinnosti, byl svrchovaně uznalý, kdekoliv se setkal s umělci, nesusoucími právem toto jméno.

Sledoval jsem potěšen, jak moje paní každou novou úlohou získává přízeň. Avšak po čtrnácti dnech musil jsem se vrátiti do Prahy.

Zprávy, jež mne docházely z Hamburka, byly stále radostné. Nová pěvkyně, s níž se tak vřele a tklivě loučilo české obecenstvo v Národním divadle, stála již mezi nejoblíbenějšími členy souboru hamburského. Ovšem, bylo mnoho práce, požadavky vypjaté, úlohy střídány rychle, i v den představení

pořádány dlouhé zkoušky, avšak nebylo stesků, ježto poměr mezi ředitelem i členy byl přátelský.

Po své druhé návštěvě v Hamburku odhodlal jsem se opustiti své drahé rodné město, milovaného otce, bratra, druhou matku i sestry a sdíletí na dálném severu osudy se svou chotí.

Nebylo snadné, odhodlati se k tomuto kroku. Vždyť vzdával jsem se tří míst, zajišťujících slušnou existenci, a neznámý a nikým nepodporovaný šel jsem hledati zaměstnání do cizího města! Avšak rozhodnutí bylo mi neočekávaně usnadněno. Pražská městská rada nabídla mi roční dovolenou a milý dr. Julius Grégr rovněž. „Kdyby se vám tam nelíbilo, vraťte se! Obsadím vaše místo definitivně teprve po roce. Ale za to vás žádám, abyste mi doporučil spolehlivého nástupce. Hudba není mou věcí, to víte, ale musím míti v redakci řádné spolupracovníky.“

Slíbil jsem a uvažoval. *Karel Stecker*, jenž na sebe upozornil některými významnými články i kritikami, byl nemocen. Ale já byl bych tak rád viděl na důležitém křesle kritika Národních listů zase hudebníka, a nikoliv laika-diletanta. Tehdy se objevili na veřejnosti někteří žáci Dvořákovi. Kromě *Šuka* jsem jich neznal. Ale napadl mě *Vítězslav Novák*. Bylo mi známo, že vystudoval gymnasium a projevil slibné nadání. Zvěděl jsem jeho adresu a spěchal jednoho dopoledne do Křemencové ulice, kde bydlil. Žel, nestihl jsem ho doma, ale byl jsem přijat velmi mile starší dámou. Byla to Nováková matka, i vyložil jsem jí, oč jde, a vyžádal si odpověď. Došla mne. Záporná. Novák zamítl.

Po nové úvaze vzpomněl jsem na *Jaromíra Boreckého*. Nebyl ovšem hudebníkem z povolání, ale jeho referáty, psané do Ladeckého divadelního listu

„Thalie“, zamlouvaly se vybraným slohem a pečlivou formou. Borecký návrh přijal s radostí.

Bylo ještě mnoho příprav, mnoho dojemných výjevů, loučení s rodiči a se sourozenci, s přáteli a žáky. Bylo mi často velmi těžko u srdce. Něco hořkosti zanechaly také intriky divadelní. Šlo o jakousi diplomatickou, ale ne právě čestnou akci, získati mou paní znovu pro Národní divadlo. Ale konečně bylo vše hotovo: nábytek, klavír, knihy i šatstvo odvezeny, i usedal jsem v náladě, kterou těžko vylíčiti, do ranního rychlíku drážďanského.

U Roztok pozdravil jsem naposledy blednoucí siluetu posvátných Hradčan. Se slzou v oku . . .

Bud' s Bohem, vlasti!

REJSTRÍK JMEN

- Adam, rada 35, 36, 113
 d'Agoultová, hraběnka
     195
 Albrechtsberger 91
 Aleš Mikuláš 19, 82, 83
 Ambros A. W. 31, 47
 Amiel 204
 Anger 77, 155, 158, 167,
     183
 Antonie, jeptiška 39
 Anýž Josef 43, 44, 46,
     47, 90
 Auer 95
- Bach 36, 72, 146, 149
 Bachmann 197, 202
 Bartoněk Vojtěch 84,
     85
 Bastien-Lepage 201
 Beethoven 72, 89, 90,
     91, 95—96, 118, 131,
     159, 196
 Bendl Karel 31, 32, 45,
     64, 128, 140—145,
     149, 150, 155, 157,
     158
 Bendlová Marie 141
 Benešovský-Veselý J.
     J. 47, 120
 Bennewitz 14, 15, 103,
     107, 211
 Benoni Bohumil 101,
     134, 135, 169, 212
 Berg F. S. 63
 Berger 210
 Berlioz 72
 Bílek František 172
 Bílý František 99
 Bizet 120—121
 Blažek, prof. 60, 72
 Böcklin 200
 Bodenstedt 78
 Böhm Jindřich 156
 Borecký Jaromír 217
     —218
 Bösendorfer 25

- Botticelli 142
 Bozděch Emanuel 45,
 47, 48, 98
 Brahms 90, 95, 118
 Brauner, dr. 104
 Brentanová Maximili-
 ana 196
 Bretter Emil 52, 59, 63
 —64, 126, 215—216
 Brettrová Josefina 63—
 64
 Bruckner 10
 Brüll 95
 Buchal, dr. 155
 Bülow Hanuš 25, 159,
 160, 162, 166, 185, 196
 Bülowová 159, 160
 Bülowová Isolda 196
 Buls 127
 Bursík 122
 Bursík a Kohout 33,
 58, 60, 122, 127, 128,
 129
 Byron 122, 124

 Calderon 122
 Calmann-Lévy 163
 Cervantes 122
 Clotu, prof. 120
 Coppée 121

 Čajkovský Petr Iljič
 136, 160—161, 166—
 170

 Čakrt 104
 Čapek, inspicient 213
 Čech Adolf 45, 113—
 116, 167, 168, 183,
 212, 214
 Čech Karel 101
 Čech Svatopluk 53, 123,
 127, 148
 Čermák 155
 Černý 167

 Dagnan-Bouveret 201
 Daudet Alfons 120—
 122, 124
 David Félicien 132
 Delacroix Eugène 164
 Dervis, hrabě 128,
 143
 Dolanský Ladislav 164,
 165, 167
 Dörfel 153
 Doubek 104
 Drozen, bednář 29
 Duran Carolus 201
 Dvořák, knihovník 207
 Dvořák Antonín 31, 32,
 33, 36, 45, 48—49,
 59—61, 64, 72, 113
 —116, 117—119, 131,
 136, 144, 145, 146,
 150, 155, 157, 158,
 159, 160, 167, 174—
 178, 189, 210, 217
 Dvořák Max 204—207
 Dvořáková, choť Anto-

- nína Dvořáka 118,
175, 176, 178
- Dvořáková, choť Maxe
Dvořáka 206—207
- Dyck Van 91, 92, 94—
95, 192
- Ebeseder 181
- Eckert, P. 19
- Ehlert 163
- Eim Gustav 47
- Epstein, prof. 95
- Erben Vilém 47
- Fibich Zdeněk 31, 32,
45, 51, 86, 145—147,
148—149, 155, 157,
158, 182, 214
- Fibichová Betty 101,
169
- Florjanski Vladislav
101, 134, 169
- Foerster Josef, otec 9,
11, 13—15, 17—18,
24, 25, 26, 28, 37, 42,
44, 73, 76, 98, 99, 113,
116, 125—126, 128,
137, 138, 150, 217
- Foerster Viktor, bratr
17—20, 24, 25—28,
35, 64—65, 87—88,
107—108, 110—111,
120, 121, 122, 127,
128, 137—139, 172,
200, 217
- Foerstrová Anna, sestra
98, 139
- Foerstrová Berta, choť
— viz *Lautererová
Berta*
- Foerstrová Božena,
sestra 139
- Foerstrová Františka,
matka, druhá 25, 37
—42, 217
- Foerstrová Hedvika 16,
26, 30
- Foerstrová Marie, mat-
ka 9, 11, 13, 15, 16,
20, 26, 28, 99, 105,
121, 126, 128, 137,
150
- Foerstrová Marie, ses-
tra 16, 18, 19, 98, 108,
127, 128—129, 131
- Foerstrová Petronila,
teta 86
- Fohströmová Ada 77,
81
- Fohströmová Aglaia 77,
81
- Fohströmová Alma 75
—81
- Foršt Václav, strýc 87
- Forštová Julie, teta 86
—88
- Forštovi 86—88
- Fořt, dr. 47
- France A. 7
- Frič J. V. 47, 155

- Friedberg - Mirohorský
     Em., šlechtic 155
 Führer 167
 Fuchs, prof. 95

Gadská 192
 Geisler Jindřich, P. 127
 Giorgi 72
 Goethe 39, 80, 122
 Goldmark 95
 Goll 205
 Goncourtové 122
 Gounod 75, 164, 214
 Grabinger 98
 Grädener, prof. 95
 Grégr Julius, dr. 43—
     44, 46, 47, 52, 89, 135,
     217
 Gretsche 84, 85
 Grieg Edvard 72, 123,
     124, 130
 Gross, dr. 197, 202
 Gross, prof. 103
 Grotter 185
 Grüning 197, 202

Hálek 142, 153
 Halíř Karel 160, 166
 Händel 213
 Hanslick Eduard 47,
     94, 95
 Hartl Josef 32, 73
 Hegenbart 103, 111
 Heine 122, 148
 Heller Servác 43

 Herben 47
 Herites František 172
 Herrmann Ignát 47, 183
 Heš, hostinský 24—25
 Heš Vilém 24, 101, 134,
     135, 136, 169, 189,
     190, 193, 203, 212
 Heyduk 148
 Hirschfeld, dr. 95
 Hlaváč 167
 Hofer Ondřej 97
 Hoffmann, člen kvarte-
     ta 210
 Hofmann Josef 183
 Holeček Josef 47
 Homér 154
 Horák 34
 Hořica Ignát 63
 Hostinský, dr. 72, 156
 Hřímálý 167
 Hubáček Josef, dr. 59,
     63
 Hudeček 139
 Hugo Victor 27, 122
 Husník, prof. 17, 18,
     26, 110
 Hynais 82, 83
 Hynek František 101

Chittussi Antonín 63,
     82, 83, 171, 179
 Choděra, restaurátér
     179
 Chopin 36, 72, 196
 Choron 193

- Christoph 31
 Chvála Emanuel 47, 48,
 98, 147, 155, 159,
 167, 214
 Ingres 83
 Jahn Vilém 91, 93, 94
 —95
 Janda Jan, dr. 86
 Jandová Marie, teta 86
 Jelen 142
 Jelínková-Doubková
 Růžena 148
 Jurgenson 32, 167
 Kaan Jindřich 32, 155,
 158
 Kalbeck 95
 Kamenský, hostinský
 25
 Kaška 98
 Kavalárová Hana 101,
 212
 Kempenský Tomáš 7,
 108
 Kinský 92
 Klánová-Panznerová
 Marie 101, 169, 212
 Klára, jeptiška 39—42
 Klička Josef 73
 Klofáč 47
 Klumpar, dr. 182, 183
 Kniese Julius 136, 189,
 192—193, 197, 202
 Knittl Karel 32, 44, 158
 Kolár František 120,
 212—213
 Kolár Josef Jiří 45, 98
 Kolář, prof. 70
 Komzák V. 158
 Koráb 146
 Kosárek 155
 Kovařovic Karel 32,
 151—152, 155, 158,
 159
 Koželuh 91
 Krásnohorská Eliška
 12, 122
 Křížkovský 142
 Krössing Adolf 101,
 169, 212
 Kuffner Josef 43, 44,
 48, 52—53, 63, 64,
 126, 135
 Kuhe 31
 Kvapil Jaroslav 131,
 133—134, 212
 Ladecký 217
 Lachner Ferdinand 112
 —113, 129, 156
 Larsen A. 7
 Lasso 72
 Lašek Hanuš 92, 93
 Laub Ferdinand 167
 Lauterer Pavel, otec 97
 —98, 102—105, 126,
 129
 Lauterer Richard 126

- Lautererová, matka
 103, 107, 125, 127
 Lautererová Berta 93,
 98, 99, 101, 102—109,
 125—126; (*provdaná*
Foerstrová) 127, 128,
 134, 135, 136, 169,
 170, 179—181, 189,
 190, 193, 197, 198,
 200, 202, 212, 213,
 214, 216—217, 218
 Leibl 200
 Lemerre 121
 Lenau 122
 Lenbach 194, 200
 Leoncavallo 50, 144
 Lessing 122, 213
 Lev Josef 101
 Levý 155
 Liebermann 201
 Lier Jan 59, 60
 de Lisle Leconte 122
 Liszt František 18, 25,
 93—94, 185, 192, 193
 —194, 195, 196, 199,
 202
 Liška 82, 83
 Loewe 151
 Lošťák Ludvík 54—59,
 60—62
 Lošťáková 54, 57, 61—
 62
 Mádl K. B. 82, 137, 179
 Malát 32
 Maltenová 192
 Mánes Josef 27, 155,
 207
 Mařák 82, 83
 Mareš Petr 159
 Mařík, prof. 181
 Marold Luděk 84
 Marr 201
 Martínek Fr., prof. 16,
 128
 Mascagni 50, 135, 144
 Massenet 91
 Matějko 185
 Maurois 185
 Max Gabriel 200
 Mendelssohn 143
 Meyerbeer 78, 93, 121,
 143
 Mickiewicz 185
 Mierzwinski Włady-
 sław 184—186
 Michelangelo 196
 Miletíč, šlechtic 182
 Milton 122
 Mirohorský (Fried-
 berg) Em., šlechtic
 155
 Mohrenegger, dr. 36
 Mokřý Otakar 173
 Moserová 139
 Mošna Jindřich 120
 Mozart 91, 118, 149, 183
 Mulač 158
 Münzer 201
 de Musset Alfred 94

Muther Richard 110
Myrbach 121

Nápravník 167

Náprstek Ferdinand
147

Nedbal, dr. 182, 183

Nedbal Oskar 182, 210

Neruda Alois 159

Neruda Jan 53, 90, 123

Nešvera 128

Neumann Angelo 163

Nicolai 89, 95

Niemann 192

Nováček Rudolf 155,
157, 158

Novák Vítězslav 217

Nováková 217

Novell 145

Novotná, maj. pensio-
nátu 75—76, 78

Novotný Miloslav 90

Novotný V. J. 48, 98,
147, 155, 167

Offenbach 144

Olíva Viktor 27, 84

Ondříček Karel 159

Ostrčil 214

Otto Jan 120

Paderewski 159

Pachmayer Josef 43, 47

Palacký Jan 47

Paleček 167

Palestrina 72, 175

Paršová Olga 101

Pečírka, dr. 155

Pech Jindřich 12, 113

Pelikán Josef 159

Petr E. Š. 84

Petrarca 122

Pfleger 142

Pičman 30

Pinkas 155

Pipich, dr. 164

Pirner Max 59, 60, 82,
83, 84, 93, 139, 179—
181

Pivoda František 12

Plodková Antonie 106
—107

Pohlig Karel 195—196,
197, 202

Pokorný Martin 11

Pollini B. 196, 213, 216

Popovici Demeter 197,
202

Procházka Ludevít, dr.
155

Puškin 168

Putz 201

Rafael 27

Rauscher Julius 146

Reichl 92

Reichmann 192

Reichová Irma 44

Reinisch, prof., strýc
35—37

- Reinischová Gabriela
     35
 Reinischová Hermina
     35—36
 Renardová Marie 91—
     95
 Řezníček, dr. 47
 Ricordi 32
 Riegel 205
 Rieger 147
 Rieth 201
 Richter Hans 89, 94,
     192
 della Robbia Luca 206
 Rohan, kníže 104
 Rossini 184
 Rozkošný Josef Ri-
     chard 32, 149—151,
     155, 158, 167
 Rubinstein 25
 Ruttner Václav 157
 Ryba Karel 43
 Ryčl, divadelní sluha
     108, 116

 Saint-Saëns Kamil 162
     —165, 166
 Sapelnikov 168
 Sargent 201
 Sedláček Alois 121, 182
 Seifert 133, 182
 Sequens 82, 83
 Seyfried 91
 Shakespeare 80, 95, 122,
     141

 Shelley 124
 Schikaneder 91
 Schikaneder, malíř 83
 Schiller 122, 146
 Schmidt, dr. 38
 Schmoranz František
     137
 Schnirch 155
 Scholz Lev 204
 Schopenhauer 194
 Schubert František 72,
     90—91
 Schuh 127
 Schuhová 127
 Schumann Robert 36,
     72, 82, 90, 146, 210
 Schwaiger Hanuš 27,
     84, 179
 Schwind 93
 Siloti Alexander 159,
     161, 166
 Sittová Marie 101
 Sklenářová-Malá Otilie
     120, 133
 Skramlík Emilian 180
 Skrejšovský 63
 Skuherský F. Z. 60,
     72—73, 74, 134
 Sládek Jos. V. 123, 129
 ze Slavkovských Karel
     129
 Słowacki Julius 87, 173,
     185
 Slukov 182
 Smetana Bedřich 12,

- 31, 33, 34, 36, 46, 50,
51, 53, 72, 95, 111,
135—136, 142, 144,
146, 149, 158, 164,
168, 189, 194, 199, 216
- Smolík Otomar 73
- Sokol 122
- Sorolla y Bastida 201
- Speidel Ludvík 95
- Starý Emanuel, sen. 31,
33
- Stázička, garderobiér-
ka 117
- Stecker, lékař 73
- Stecker Karel 72—74,
214, 217
- Steinitz, plukovník 139
- Steinmayer 11
- Strakatý, dr. 34
- Strauss Richard 160,
199—200
- ze Středy Jan 207
- Stropnický Leopold 101
- Stroupežnický 49, 183
- Suk 210, 217
- ^v
Šebor 32
- Šehavcová Žofie 159
- Šimáček 26
- Škraup, prof. 107
- Škraup J. M. 98
- Šmaha 168
- Šnajdauf 47
- Šolc, dr. 167
- Šrámek, dr. 155
- Šubert Fr. Ad. 45, 49,
50—52, 80, 134—135,
136, 167, 183, 188,
213
- Švabinský 139, 207
- Tasso 122
- Thomas 69
- Tichá Anička 90
- Tichý, dr. 118
- Tizian 27, 68
- Tode Henry 196, 202
- Todeová 196
- da Todi Jacopone 131
- Tolstoj 123
- Topič F. 27
- Tovačovský 142
- Trenkler 104
- Trneček Hanuš 112—
113, 155, 159
- Trsek 84
- Trž Fr., redakční sluha
90
- Tulka 82
- Tůma Karel 43
- Turgeněv 185
- Urbánek F. A. 31—32,
33, 46, 122, 145, 162
- Urbánek Velebín 32,
33, 156, 159, 166
- Valdštýn Arnošt,
hrabě 14
- Váňa 121

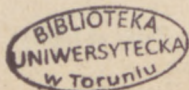
- Vávra Antonín 94, 101
Veit 31
Verdi 50, 51, 179
Veselý Karel 101
Veselých rod 86
Viardotová Pavlina 185
Viktorín 212
Vilímek Jos. R. 33
Vogl 142
Vrchlický Jaroslav 28,
45, 47, 48, 49, 122,
123, 141, 181—182
- Wagner Richard 49,
57, 101, 118, 146, 163,
185, 190, 191—192,
194, 195, 196, 197,
199, 202, 203
Wagner Siegfried 196,
197, 199, 201—202
Wagnerová Cosima 136,
190, 192, 194, 195—
199, 202—203
Wagnerová Eva 197,
199
Wach Leopold, dr. 125
Weber 98
Weis Karel 152—154,
155
- Wickhoff, prof. dr. 205,
206
Wiesner 84
Wihan Hanuš 111—
113, 156, 208—209,
211
Winkelmann 192
Witt 72
Wollzogenovi 197, 202
Worpswedští 200
- Zelený V. V., dr. 12—
13, 34, 48, 59, 63, 64,
111, 126, 171, 188,
215—216
Zeyer Julius 59, 60, 120,
123—124, 171—173
Zorn 201
Zuloaga 201
Zuna, strýc 18, 19, 24,
25—26, 27, 97, 98,
215
Züngel 155
Zvonař 142
- ^y
Ženíšek 82, 83
Žižka, starosta Sokola
167

OBSAH

I. Do života	9
II. Viktor zinkografem	17
III. Sny	21
IV. Odchod z otcovského domu	24
V. Prázdniny v Rohozci	29
VI. Čeští hudební nakladatelé	31
VII. Tragický stín	34
VIII. Sestra Klára	35
IX. Národní listy	43
X. Ludvík Lošťák	54
XI. Kruh u Brettrů	63
XII. Moji žáci	66
XIII. Karel Stecker	72
XIV. Alma Fohströmová	75
XV. Čeští výtvarníci	82
XVI. Tetička Forštová	86
XVII. Ve Vídni za uměním	89
XVIII. Přátelé rybáři	97
XIX. Mladá pěvecká generace v Národním divadle	101
XX. Bratr Viktor — Moje další skladby	110
XXI. U Antonína Dvořáka	117
XXII. Daudet — Grieg — Zeyer	120

XXIII. Berta Lautererová	125
XXIV. Jaroslav Kvapil	133
XXV. Viktor malířem	137
XXVI. Čeští skladatelé	140
XXVII. Populární koncerty — Hans von Bülow	155
XXVIII. Camille Saint-Saëns	162
XXIX. Petr Iljič Čajkovskij	166
XXX. U Julia Zeyera	171
XXXI. Návštěvou u Antonína Dvořáka	174
XXXII. „Dlouhý stůl“	179
XXXIII. Přátelský večer	184
XXXIV. Po zájezdu Národ. divadla do Vídně	188
XXXV. Bayreuth	191
XXXVI. Max Dvořák	204
XXXVII. České kvarteto	208
XXXVIII. Premiéra Debory — Odjezd do Hamburka	212
Rejstřík jmen	219

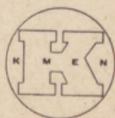
J. B. Foerster

POUTNÍKOVY
CESTY

PAMĚTI II.

---

306. svazek edice Aventinum. Vydal v únoru 1932 v úpravě F. Muziky dr. Ot. Štorch-Marien, Praha II., Purkyňova 6. Prvních sto výtisků je tištěno na velkosínském ručním papíře, číslováno a autorem podepsáno. Vytiskly Lidové závody tiskařské a nakladatelské, spol. s r. o. v Olomouci.

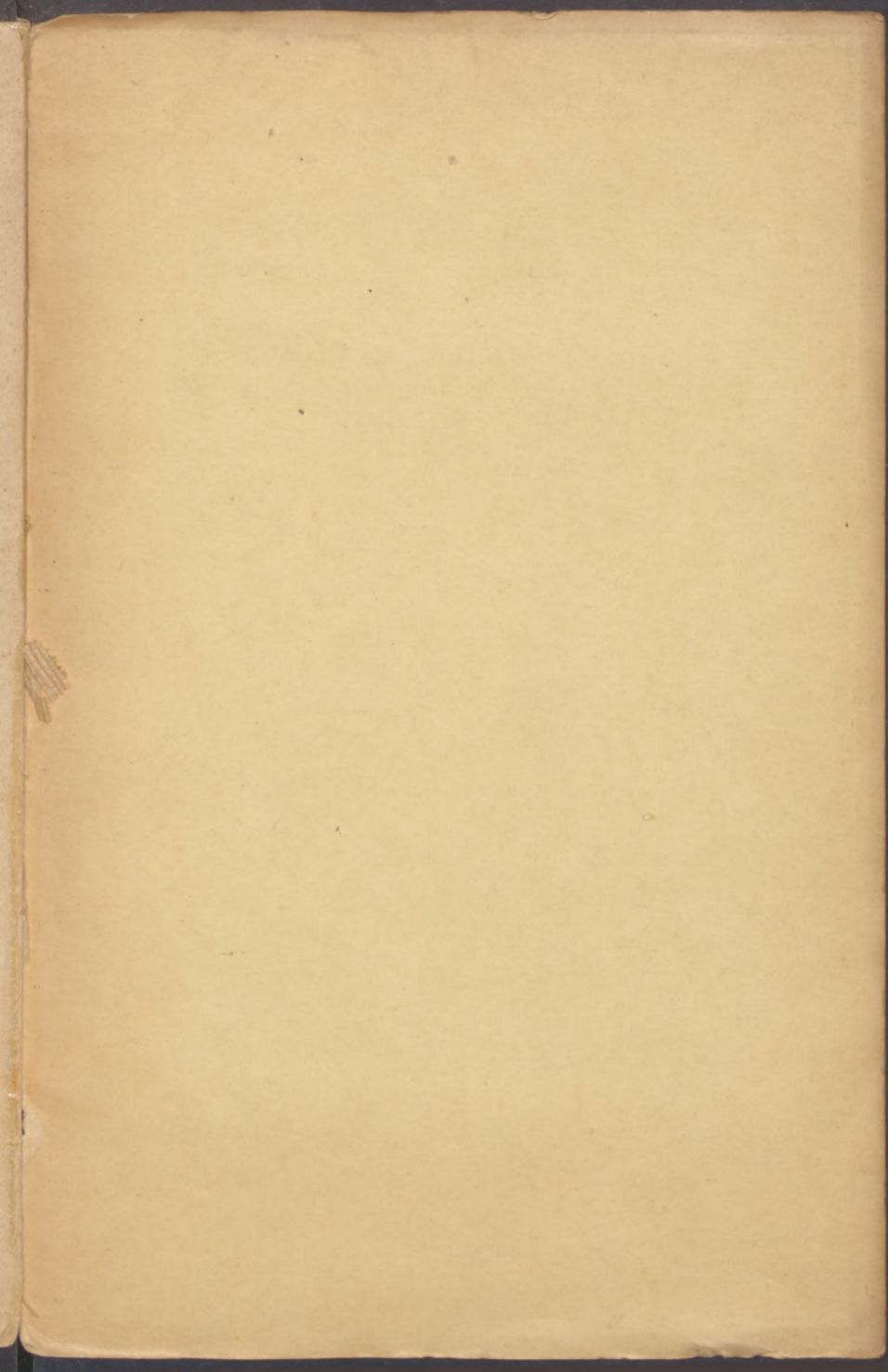
30,1

Biblioteka Główna UMK

300050677472

Biblioteka Główna UMK

300050677472

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

1358629

